

August Pi i Sunyer, Pere Mias, Pere Lloret, Joan Casanovas i R. Noguera i Comet- que s'havia d'encarregar de demanar l'opinió de "quantas personalitats s'han significat i distingit en els moviments polítics" d'esquerra en els darrers anys sobre "l'oportunitat i conveniència a Catalunya de constituir un partit per a la defensa dels ideals republicans i nacionalistes que, malgrat tot, predominen en la terra nostra"¹⁵². En el fons es tractava, de fet, de refundar el Partit Republicà Català. I això no havia de ser senzill després que hagués patit una dolorosa ruptura feia justament un any, en el congrés de 1920. Tal com estava composta la comissió -quatre membres del sector que havia votat en contra la proposta de Layret al congrés i només un que sí, Casanovas-, es veia clar que la refundació del partit es pretenia fer partint del programa i postulats del sector moderat, per altra banda el més catalanista. Per això no ha d'estranyar l'absència de Companys en la reunió que escollí la comissió. I per això Domingo contestà a la comissió el mes d'octubre advertint que "constituir un partit nacionalista abans que republicà o socialista, em semblarà una equivocació". I encara que afegí tot seguit que també seria una equivocació "constituir un partit que no fos tan socialista, com republicà o nacionalista"¹⁵³, féu tota una exposició de mínims programàtics que incloïa entre d'altres apartats la "socialització de la terra (...) respectant la petita propietat cultivada", "la nacionalització de mines, ferrocarrils i aigües i indústries que, amb la seva creació puguin satisfer les necessitats públiques avui desateses; obligació de la participació en els beneficis i control obrer en totes les altres indústries d'iniciativa privada". Domingo acabava dient que, tot i que creia en la necessitat de formar aquest partit no veia que aquell moment fos el més adequat ateses la suspensió de les garanties constitucionals, la clausura de la major part de centres polítics esquerrans, la censura en la premsa i la impossibilitat de reunir-se.

Casanovas, l'únic de la comissió que podia convèncer al sector obrerista del republicanisme català de la necessitat de la creació d'un nou partit, insistí el gener de 1922 des de la premsa amb to crític que s'imposava una forta reorganització del partit republicà "saliendo sus directrices de su mutismo y actuando en sentido verdaderamente liberal y sabiendo recoger las palpitaciones del pueblo"¹⁵⁴. Casanovas s'estava referint als elements de la cúpula directiva del ja desorganitzat Partit Republicà Català dins la

¹⁵² Fons Documental Marcel·lí Domingo (setembre de 1921), Arxiu del Parlament de Catalunya.

¹⁵³ POBLET, Josep M.: *La catalanitat de Marcel·lí Domingo*, Barcelona, 1978:121-126.

¹⁵⁴ *El Diluvio*, 18-1-1922:16.

qual s'hi trobava Companys¹⁵⁵. Un Companys que semblava anar per lliure, amb l'autoritat que li oferia ser diputat a Corts per una banda, i la certa independència política que li exigia encapçalar una nova força sindical al camp amb molta càrrega obrerista. Per això a mitjans d'aquell any afirmà a Rubí que "él no se preocupaba ya de partidos ni de banderías" perquè, "asesinado el gran Layret, yo no encuentro todavía el hombre a quien pudiese seguir i otorgar mi confianza"¹⁵⁶. No era, però, del tot cert. Perquè Companys, precisament pel seu prestigi que estava adquirint en aquell moment com a líder rabassaire i com a diputat per Sabadell, tenia un paper irrenunciable en el procés de reorganització del republicanisme català. Un paper que ell desenvolupà amb molt de tacte -tal com el seu rol dins la Unió li exigia- i sense negligències.

Després d'un relatiu èxit dels republicans a les eleccions municipals de febrer de 1922 -d'alguna manera es recollirien els fruits de l'activitat política del 1921-, i del favorable ambient polític que comportà l'accés al govern de liberals i reformistes a partir del desembre d'aquell mateix any, van tenir lloc nous contactes i més gestions per crear un nou partit català d'esquerres amb l'agrupació del màxim nombre de tendències possibles. En l'àmbit geogràfic inicial de la Unió de Rabassaires he localitzat victòries republicanes en les eleccions municipals de febrer a Martorell, Piera, Mediona, Vilafranca, Santa Margarida i els Monjos, Vilanova i la Geltrú, Sant Pere de Ribes, Olesa, Rubí, Manresa, Sentmenat i Sabadell. Possiblement també guanyaren a Sant Llorenç d'Hortons i a Gelida. N'hi hagueren d'haver, però, moltes més. Hi ha diversos testimonis que donen prova de la satisfacció republicana. *El Diluvio* afirmava l'11 de febrer en el seu editorial que "los triunfos republicanos en las elecciones municipales, que han llevado mayorías y fuertes minorías a las grandes villas catalanas, ha excitado la preocupación por el nacimiento de una fuerza que unifique toda esa fuerza republicana dispersa". Joan Casanovas -l'ànima de la reorganització republicana del 1921- no deixaria escapar l'ocasió per manifestar la seva alegria del fet que "en las últimas elecciones (...) en todas las poblaciones más importantes de Cataluña y hasta en otras de mucha menor categoría, habían triunfado los elementos izquierdistas y republicanos en una ansia de liberalismo contra las derechas, en todas sus modalidades, que venían enfeudando los pueblos y las

¹⁵⁵ Companys havia presidit la junta del partit el 1920. A finals de gener d'aquell any -segons Duran i Cañameras al seu *Dietari*:659- hi hagué renovació de junta en el partit la qual quedà composta per: president: Companys; secretari: Ferrer de Vilches; vice-secretari: Sagués; vocals: Teuler, Font Marió, Duran i Cañameras i Rodríguez. La junta anterior a aquesta era formada per Marcel·lí Domingo com a president; Francesc Layret, Alomar, Pereña i Antoni Estivill com a vocals, i Noguera Comet com a secretari General (*Germanor* -Malgrat de Mar-, 14-9-1919).

¹⁵⁶ *El Diluvio*, 4-7-1922:9.

comarcas¹⁵⁷. Companys també celebrà al seu districte, a Palau de Plegamans, en una "fiesta republicana" "el resurgir que en las pasadas elecciones ha tenido el republicanismo rural"¹⁵⁸.

En aquest context de reorganització i d'avenços republicans, i en l'entorn del republicanisme radical, sorgiren -tal com s'ha explicat més amunt-, al marge dels conductes oficials del partit diverses iniciatives renovadores com la creació del grup *La Nueva Rebelión* i l'Agrupació republicana radical *Claridad* a les quals hi estigueren vinculats els propagandistes rabassaires Aragay, Solsona i Griso. El juny del 1922 el partit radical es proposà reorganitzar els republicans dels districtes de Mataró i d'Arenys de Mar. Per a tal fi se celebrà una assemblea al local de la Joventut Republicana d'Arenys de Munt¹⁵⁹. El mes d'octubre fou el districte de Sant Feliu de Llobregat el que reuní en una assemblea al centre republicà El Progrés de Martorell, presidida per Lluís Companys, Rafael Ulled i els diputats provincials Eduard Micó i Joan Giró Prat, representants de bona part del republicanisme de la comarca. Es designà Giró i Companys perquè "es posin d'acord per restablir l'hegemonia d'esquerres al districte de Sant Feliu"¹⁶⁰. La crònica de *El Diluvio* sobre l'acte deia: "los republicanos del distrito de San Feliu de Llobregat parece querer recuperar nuevamente la antigua virtualidad que tantos triunfos les proporcionara (...). Realmente es vergonzoso que un distrito de abolengo tan republicano como el de San Feliu de Llobregat haya caído en manos de hombres de la Lliga. La reconquista se impone. ¡Adelante republicanos del distrito de San Feliu!"¹⁶¹. L'agost d'aquell any 1922 la Casa del Poble de Terrassa havia demanat a Companys que dirigís el setmanari republicà *La Acción*¹⁶².

La Conferència Nacional Catalana que tingué lloc durant els mesos d'abril i maig del 1922 i d'on nasqué Acció Catalana també s'emmarcà dins el procés de recuperació del

¹⁵⁷ *El Diluvio*, 25-2-1922:15. D'altres republicans com Jesús Pinilla expressaren també cert optimisme i complaença per les eleccions municipals de febrer de 1922. Tot comentant els resultats en general a Catalunya afirma: "los trabajadores de la fábrica, del taller y del campo, con sana orientación, han combinado en muchos sitios el asalto a los Ayuntamientos. Sólo coaligado con elementos afines, o por lo menos contrarios de los que usufructúan el poder municipal, el proletariado anuncia con cierto estrépito su intervención en las luchas municipales (...). Esa masa (...) es la que se ha precipitado en asalto a los Ayuntamientos" (*Democracia*, 19-3-1922).

¹⁵⁸ *El Diluvio*, 17-2-1922:10.

¹⁵⁹ *La Vanguardia*, 2-6-1922:6.

¹⁶⁰ *L'Avenir*, 11-11-1922.

¹⁶¹ *El Diluvio*, 20-10-1922:11.

¹⁶² *L'Avenir*, 12-8-1922:4.

republicanisme català del 1921-1923. La iniciativa de la Conferència havia partit de les Joventuts Nacionalistes de la Lliga Regionalista, en connivència amb antics militants de la UFNR, com Antoni Rovira i Virgili i d'altres republicans independents com Josep M. Pi Sunyer¹⁶³. Les joventuts republicanes del PRC -vinclades al sector obrerista del partit- expressaren el seu rebuig al projecte polític que sortiria de la Conferència en una carta firmada per Ernest Ventós, Duran i Cañameras Ferrer de Vilches, Josep Ricart i R. Martínez, on afirmaven que els elements de la Conferència no sentien "la plenitud de nostre ample ideal de llibertat nacional i humana" (...) "d'extrema d'esquerra"¹⁶⁴.

Aquell estiu de 1922 els sectors nacionalistes radicals jugaren una posició determinant en els intents de conjunció de l'esquerra catalana¹⁶⁵. La qüestió del Marroc, que el 1921 s'havia viscut molt intensament a causa del famós desastre d'Annual, acostaria republicans aparentment allunyats en la temàtica de la qüestió nacional com Marcel·lí Domingo i Francesc Macià¹⁶⁶. Aquest últim, l'abril de 1922, coincidint amb la recuperació de les garanties constitucionals, havia fet una crida a una unió d'esquerres catalanes en una conferència al CADCI "sin excluir a los que sienten la doctrina de Pi y Margall (...). Conviene atraer al nacionalismo la masa obrera concediéndole el máximo de reivindicaciones que permite el estado social actual"¹⁶⁷. Aquesta crida fou recollida seriosament pel periòdic *L'Intransigent*¹⁶⁸. A l'estiu aquest setmanari féu una campanya en favor de la unió reclamada per Macià i el dinou d'agost demanava explícitament la unificació de la Unió Catalanista, el Partit Republicà Català -a qui encara se l'anomenava el Bloc Republicà, en referència a l'antecedent polític més immediat del PRC- i la Federació Democràtica Nacionalista de Macià, per formar l'Esquerra Catalana. El 30 d'agost s'anunciava que "va a constituirse la Federación de

¹⁶³ BARAS, Montserrat: *Acció Catalana, 1922-1936*, Barcelona, 1984:11-23.

¹⁶⁴ *El Diluvio*, 2-6-1922:13.

¹⁶⁵ Vegeu UCELAY DA CAL, E.: *El Nacionalisme radical català...*:233-242, i MOLAS, Isidre: "La Federació Democràtica Nacionalista..."

¹⁶⁶ UCELAY DA CAL, E.: *El Nacionalisme radical...*:241-245.

¹⁶⁷ *El Diluvio*, 4-4-1922:10.

¹⁶⁸ *L'Intransigent*, en el marc de la campanya d'unitat de les esquerres catalanes de l'estiu de 1922, es convertí en un portaveu més de la campanya rabassaire dirigida per Companys. L'anunci d'aquest setmanari adherint-se a la campanya a la Unió de Rabassaires el féu el 14 de juny publicant un dibuix a tota portada d'un segador amb la falç en una mà i la senyera en l'altra amb una inscripció al peu que deia: "Segadors: és hora de conquerir els drets del camp i de reconquerir els de la Pàtria". Lluís Companys agrai a aquest periòdic nacionalista radical l'adhesió a la seva campanya publicant en aquest setmanari un compromès article en motiu de la diada de l'11 de setembre. El líder dels rabassaires argumentava que la causa catalana era el triomf dels ideals de llibertat i que "la mateixa paraula centralisme no és altra cosa que un disfraz de la paraula despostisme" (*L'Intransigent*, 13-9-1922).

izquierda catalana" després que s'haguessin reunit Noguer i Comet, com a representant de la ponència de parlamentaris i diputats provincials catalans que s'havia format el setembre de 1921 per constituir un partit nacionalista republicà, Duran i Albera i Massans i Pagès de la Federació Democràtica Nacionalista, Isern Dalmau, D. Valls i Aiguadé i Miró, president de l'Ateneu Enciclopèdic Popular. Riera i Pontí envià la seva adhesió¹⁶⁹. Finalment el 20 de setembre *L'Intransigent* publicà un qüestionari elaborat per la ponència de parlamentaris que presidia Noguer i Comet, amb una carta de presentació firmada per aquest mateix i la resta de la comissió. En la carta s'expressava la intenció de crear un nou partit partint de la voluntat de les entitats que contestessin el qüestionari. L'ambient polític d'unitat creat per aquesta ponència permeté la convocatòria de la important assemblea unitària al CADCI el 2 de febrer de 1923 entre nacionalistes radicals i republicans de cara a una possible fusió¹⁷⁰. Segons Isidre Molas, però, la unificació republicana "esclatà de mala manera" quan "elements separatistes interromperen els discursos de Lluís Companys i de Marcel·lí Domingo i provocaren aldarulls"¹⁷¹. Aquests dos pretengueren tractar en l'assemblea la qüestió de la guerra del Marroc i se'ls contestà des del sector nacionalista amb l'argument que aquest era un problema espanyol i no català. Sens dubte els elements polítics i ideològics que faran possible el 1931 la unió d'aquest republicanisme nacionalista amb el republicanisme del sector obrerista del PRC encara no havien madurat prou el 1923. El contacte, doncs, va fracassar, de moment.

Malgrat que aquesta unió no fou possibleu en aquell context, el republicanisme català donà mostres evidents que tenia una ferma voluntat de redreçar-se. Electoralment, a la recuperació en les eleccions municipals de 1922 s'hi uní una victòria contundent enfront de la Lliga en les eleccions provincials de 1923, amb una gran col·laboració d'Acció Catalana.

¹⁶⁹ *El Diluvio*, 30-8-1922:13.

¹⁷⁰ UCELAY DA CAL, E.: "La formació d'Esquerra Republicana de Catalunya" a *L'Avenç*, núm. 4, 1977.

¹⁷¹ MOLAS, Isidre: "La Federació Democràtica Nacionalista...":147.

Quadre 3.7. *Diputats provincials elegits al conjunt de Catalunya (1911-1923)*¹⁷².

	1911	1913	1915	1917	1919	1921	1923
Republicans ¹⁷³	18	17	15	14	12	12	20 ¹⁷⁴
Lliga Reg.	8	13	10	19	16	24	9

La província de Tarragona fou on els republicans anaren obtenint millors resultats i la que més diputats republicans aportà a l'Assemblea de la Mancomunitat al llarg de la dècada dels deu. Però fou en la Diputació de Barcelona on l'avenç entre 1921 i 1923 es veié més clar ja que de 5 diputats republicans el 1921 es passà a 14 el 1923 si hi inloem els 7 d'Acció Catalana. Per contra la Lliga davallà de 22 a 15 diputats en aquests dos anys. En el conjunt de la Mancomunitat, els republicans passaren de 27 diputats el 1921 a 39 el 1923, inclosos també els d'AC.

Quadre 3.8. *Composició de la Diputació de Barcelona (1911-1923)*.

	1911	1913	1915	1917	1919	1921	1923
Republicans	10	9	8	8	7	6	14 ¹⁷⁵
Lliga Reg.	11	13	15	17	19	22	15
Altres ¹⁷⁶	15	14	13	11	10	8	7

¹⁷² Font dels quadres 3.7, 3.8 i 3.9: Elaboració pròpia a partir de BALCELLS, Albert i altres: *La Mancomunitat de Catalunya...*:258-296.

¹⁷³ He inclòs dins aquesta força política totes les tendències republicanes, des dels republicans radicals als republicans nacionalistes i també als republicans reformistes. També a Acció Catalana.

¹⁷⁴ Inclosos 6 diputats d'Acció Catalana.

¹⁷⁵ Inclosos 7 d'Acció Catalana.

¹⁷⁶ En aquest concepte s'hi inloen les diferents tendències monàrquiques (conservadors, liberals, tardicionalistes, jaumins, Federació Monàrquica Autonomista (1919), Unió Monàrquica Nacional (1919)).

Quadre 3.9. *Assemblea de la Mancomunitat de Catalunya (1914-1923).*

	1914	1915	1917	1919	1921	1923
Republicans	32	32	29	26	24	36
Lliga Reg.	20	22	27	34	39	28
Altres	44	42	40	36	33	32

Si bé en la suma del conjunt de candidats republicans catalans vencedors en les eleccions legislatives de 1923 no s'aprecià cap recuperació en relació als comicis anteriors -de 10 diputats republicans el 1920 es passà a 8 el 1923¹⁷⁷-, en canvi en els districtes rabassaires es pogué advertir un important esforç per recuperar l'hegemonia política d'esquerres que en altres ocasions havien tingut. A Sabadell Companys aconseguí els millors resultats electorals del que es portava de segle en el districte -un 60'8% dels vots-¹⁷⁸. A Terrassa es recuperà l'acta republicana després del domini salista des de 1910. A Vilanova, tot i perdre el candidat republicà Ventosa i Roig, tragué també el millor percentatge de vots republicans en tot el es portava de segle en aquell districte -un 44%-. A Sant Feliu hi hagué alhora un intent seriós de recuperar l'hegemonia d'esquerres després que en les eleccions del 1919 i 1920 s'arribés a uns percentatges de vots republicans molt pobres per a aquell districte -un 34'29% i 12'8% respectivament-

¹⁷⁷ Quadre 3.10. *Diputats a Corts elegits a Catalunya (1901-1923).*

	Partits dinàstics	Lliga i aliats	Conjunt grups republicans
1901	34	7	3
1903	24	6	14
1905	25	8	11
1907	3	20	21
1910	14	10	20
1914	17	13	14
1916	19	14	11
1918	9	23	12
1919	14	17	13
1920	16	18	10
1923	21	15	8

Font: GABRIEL, Pere: "La Restauración y la Dictadura en Cataluña (1875-1930)" a M. BARCELÓ: *Historia de los pueblos de España II*, Barcelona, 1984:338.

¹⁷⁸ Sobre aquestes eleccions vegeu el pròxim apartat.

El candidat que tingué el suport de la Unió Republicana del districte, Pere Álvarez, de l'esquerra liberal albista, molt pròxim al republicanisme reformista, recuperà, amb un 44% dels vots, els percentatges normals de vots republicans obtinguts entre 1914 i 1918. A Vilafranca, només la presentació de dues candidatures republicanes (Josep Zulueta i Joan Casanovas), que féu dividir el vot d'esquerres, majoritari al districte des de 1903, va possibilitar la victòria del regionalista Ràfols. Els dos candidats republicants junts van aconseguir un 56% dels vots.

La Unió de Rabassaires col.laborà en bona mesura entre 1922 i 1923 en aquell reanimament de les forces republicanes en aquests districtes.

3.4.4. El compromís electoral de la Unió de Rabassaires en els comicis de 1923.

La participació i compromís de Companys en alguns dels projectes de reorganització republicana que es donaren entre 1921 i 1923 fou sempre al marge de la Unió de Rabassaires. Aquesta va mantenir en aquest període, com a organització, una clara independència política. El fet que aquest sindicat rebés col.laboracions de propagandistes de totes les tendències del republicanisme refermava el seu caràcter d'independent: republicans radicals com Aragay o Solsona, del PRC com el mateix Companys o Ventós, federals com Estartús, reformistes com Micó. Si alguna cosa unia a aquests era el compromís amb el republicanisme popular de base rural. Era una amalgama pretesament buscada per Companys¹⁷⁹. Els dirigents rabassaires presumiren diverses vegades entre 1922 i 1923 del fet que s'anessin "adheriendo al movimiento [rabassaire] fuerzas y elementos de todas las izquierdas"¹⁸⁰. El febrer de 1923 s'afirmava que dins la Unió hi havia "polítics de tots els partits menys de la Lliga Regionalista"¹⁸¹.

Alguns dels dirigents sindicalistes locals de la Unió també estaven actuant en política a nivell local. Cinc dels set que compongueren el comitè central del sindicat el

¹⁷⁹ D'aquí que en el primer període de *La Terra* també se cerqués la màxima heterogeneïtat de firmes -sempre dins l'acceptació mínima d'un reformisme sindical i social favorable a la pagesia no propietària-, i d'aquí que tingueren cabuda des de firmes anarcosindicalistes com Seguí o Quemades a catòlics socials com Severino Azanar o Ossorio i Gallardo. Vegeu l'apèndix 10 -*Articulistes de La Terra (1922-1930). Nombre d'articles per etapes del periòdic*-.

¹⁸⁰ *El Diluvio*, 11-8-1922:11. Ja s'ha dit que fins i tot es tingué el suport de la revista nacionalista radical *L'Intransigent* durant l'estiu de 1922.

¹⁸¹ *La Terra*, 28-2-1923:7.

novembre de 1922, Riera, Enric Esplugas, Josep Ricart, Joan Bonastre i Josep Raventós, eren o havien estat regidors republicans o republicano-obreristes en els seus municipis o tenien càrrecs de responsabilitat en organitzacions republicanes¹⁸². A part d'aquests, molts altres dirigents pagesos locals de la Unió també estaven, havien estat o estaran compromesos políticament a nivell municipal¹⁸³. Alguns col.laboraren en l'avenç general republicà en les eleccions municipals de 1922. He localitzat fins a deu associats rabassaires que es presentaren en aquests comicis: Pau Pujadas Frígol i Simon Vàrias Suñé, de Sant Sadurní d'Anoia; Magí Bartralot Auladell, de Sant Cugat del Vallès; Lluís Casajuana, de Palau-solità; Jaume Font, de Molins de Rei; Joan Vilatersana, de Castellar; Pere Mestre Molet i Jaume Esteve Ràfols d'Avinyonet; i Josep Calvet i Enric Abril, d'Argentona¹⁸⁴.

Tots aquests -alguns dels quals eren delegats locals rabassaires- hagueren de veure amb bons ulls la proposta de Companys de fer comprometre al màxim el sindicat en les eleccions generals de l'abril de 1923 i les provincials del mateix any -les úniques que se celebrarien al llarg de la dècada-. Companys arrencà del sindicat un compromís per a aquests dos comicis. En els districtes de major implantació de la Unió es negociaren acords entre aquest sindicat i els candidats republicans. La Unió es comprometé a donar

¹⁸² El president Riera, havia estat regidor del 1918 al 1922 a Martorell i directiu del Centre republicà el Progrés en diverses ocasions des del 1908; el vice-president Josep Ricart va ser escollit regidor de Sant Pere de Ribes en una candidatura republicano-obrerista el 1920 i el 1922 aconseguí l'alcaldia; el secretari Enric Esplugas fou regidor de l'Ajuntament de Martorell del 1915 al 1917 i, a l'igual que Riera, directiu del centre el Progrés; el vice-secretari Joan Bonastre formà part del comitè d'Unió Republicana del districte de Sant Feliu el 1923 i als anys trenta seria alcalde Masquefa; i el tresorer Josep Raventós fou escollit com a regidor *obrer* de Sant Sadurní el 1920. Vegeu les biografies d'aquests dirigents a l'apèndix 9.

¹⁸³ Francesc Escudé, de Rubí, vocal de la junta de la Unió entre 1924 i 1925, fou escollit president del Centre Democràtic Republicà de Rubí el 1920 i el mateix any va entrar com a regidor en aquest Ajuntament. Altres dirigents rabassaires que em consta que als anys trenta exerciren càrrecs polítics locals foren Pere Aguilera de Rubí, Josep Masachs de Vilafranca, Jaume Cortadella de Martorell, Martí Torrents de Vilanova i la Geltrú, Pere Carol de Sant Boi -el 1930 és un dels firmants del manifest dels republicans de Sant Boi en constituir el Casal d'Esquerres Catalanes de Sant Boi de Llobregat-, Joaquim Maurell de Badalona, Pau Baqués de Sant Pau d'Ordal i Jaume Sellés de Sant Vicenç de Castellet. Vegeu també les biografies d'aquests rabassaires a l'apèndix 9.

¹⁸⁴ *Boletín Oficial de la Província de Barcelona*, 10-2-1922; 11-2-1922 i 13-2-1922. Cal tenir en compte que en aquest *Boletín* no aparegueren els resultats de totes les poblacions de la província i, per tant, no he pogut comprovar els candidats d'algunes poblacions rabassaires. Per altra banda Josep Calvet i Enric Abril no ingressaran a la Unió fins al 1928. Un altre futur associat i dirigent rabassaire que participà en aquestes eleccions de 1922 fou Joaquim Pou i Mas, de Sant Pol de Mar. Altres associats rabassaires que participaren en altres eleccions municipals foren Josep Masachs de Vilafranca, que es presentà en les eleccions de 1920 (*El Fructidor*, 8-2-1920) i Remigi Pañella, de Sant Feliu de Llobregat, i Joan Papiol Riba, de Vilanova i la Geltrú. Aquests dos últims es presentaren en les eleccions de 1917 (TARDÀ, Joan: *Republicans i catalanistes...*:197; PUIG ROVIRA, Francesc: *El govern municipal de Vilanova (1900-1923)*, Vilanova i la Geltrú, 1989:208).

suport als candidats que per la seva banda es comprometessin per escrit a defensar el programa rabassaire si sortien escollits diputats. D'aquesta manera Companys intentà fer veure a les bases rabassaires que la lluita electoral podia ser útil per a l'obtenció de les reivindicacions que tenia plantejades el sindicat. Era de fet un sistema de lluita molt relacionat amb la línia político-sindical que al llarg dels anys vint seguí la Unió -o millor dit, l'equip directiu d'aquesta- dirigint bona part dels seus esforços a aconseguir una reforma agrària per la via política. L'argument segons el qual el vot era la millor arma de què disposava el rabassaire per aconseguir el seu objectiu màxim d'obtenir una justa llei de contractes de conreu fou esgrimit pels dirigents rabassaires des del mateix naixement de la Unió¹⁸⁵. Era un argument i una estratègia político-sindical que comportà tota mena d'acusacions contra Companys i els seus col·laboradors polítics, provinents d'àmbits sindicals adversaris de la Unió. Segons aquestes acusacions, el sindicat rabassaire no era més que una plataforma política al servei dels republicans¹⁸⁶.

No es pot oblidar, però, que existia una tradició de col·laboració electoral entre prohoms republicans i rabassaires des del segle XIX: Vallès i Ribot, especialment en el districte de Vilanova i la Geltrú, Baldomer Lostau i el mateix Josep Zulueta en el de Vilafranca

¹⁸⁵ *L'Àvenir* de Sabadell expressà amb claredat el plantejament electoralista i politicista d'aquest sindicat en un article titulat "Consideracions als rabassaires de Catalunya" el 27-5-1922: "el senyor Alba, que serà al poder junt amb la concentració liberal ben aviat, ha fet un discurs exposant el seu programa agrari que és força avançat (...). Ara falta que quan sien al poder els liberals els districtes de Catalunya enviïn al Parlament diputats que apoïn aquestes reformes (...). Però si en lloc d'anar-hi diputats amics dels rabassers hi van diputats amics dels propietaris allavors el mateix Alba dirà que renuncia a les reformes que havia dit perquè les eleccions hauran demostrat que el poble no les vol (...). Aquesta és la veritat nua i clara. En menys de dos anys poden els rabassaires obtenir moltes coses de les que demanen. Si no les obtenen és que no són, encara, dignes de tenir-les".

¹⁸⁶ August Matons, director de la revista *Agricultura* el 1922 digué: el que la Unió de Rabassaires "vol no és res més que una victòria electoral" i que la campanya d'aquest sindicat "es tracta de propaganda político-social, i ben mirat, potser bastant més política que social" (*Agricultura*, 5-10-1922:507). Per altra banda el propietari Ignasi Fages, des de *La Vanguardia* (8-2-1923:23) acusà la Unió tenir només "fines electorales y políticos". La revista de l'Institut de Sant Isidre, *RIACSI* -febrer de 1923- també acusà a la Unió d'activar la campanya rabassaire quan s'anunciaren les eleccions de l'abril de 1923: "al simple anuncio de unas elecciones ha recrudecido la campaña". Òbviament que les crítiques també arribaren de sectors anarcosindicalistes. Al llibre d'Andreu MAYAYO, *De pagesos a ciutadans...*:132, es recull una denúncia de Pere Segarra feta l'any 1930 contra la Unió de Rabassaires en què l'acusa de ser un instrument del Partit Republicà Català. En el llibre de Ramon SOLANS LAVALL, *El proceso social, agrario...*:84, també es fa, des d'una òptica anarcosindicalista, una crítica a les finalitats polítiques i electoralistes de la Unió. Fins i tot un republicà pròxim a Companys com Ramon Ratés deixà escrit: "¿Quins eren els propòsits de Companys respecte aquesta gent [els rabassaires] que coneixia moltíssim més que jo? Diguem-ho ben clar, vots, no res més que vots" (RATÉS, Ramon: *Memòries d'un cafeter...*:101). De fet, des de la mateixa *Terra* es denuncià el març de 1923 que alguns polítics que s'oferiren a Companys per col·laborar com a propagandistes en la campanya rabassaire tenien interessos electorals ben definits: només en fundar-se la Unió "van brindar-se a fer campanya una sèrie d'homes polítics d'ofici (...) facturats de varis sectors, provant la sort d'una acta de diputat" (*La Terra*, 30-3-1923:3). Josep Ricart, tot referint-se a aquests oradors interessats digué: "naturalment que no haguérem de despedir-los. Ells mateixos se n'anaren un cop verificades les eleccions generals i provincials" (*La Terra*, 13-12-1924:3).

del Penedès, Laureà Miró en el de Sant Feliu de Llobregat i, malgrat que ja fou en un context diferent, Francesc Layret i també Lluís Companys en el de Sabadell. La Unió de Rabassaires intentà mantenir aquesta tradició, malgrat que es trobà en més dificultats que anteriors federacions de pagesos per mantenir-la.

Havia estat, de fet, una cooperació harmònica perquè ambdues parts s'havien beneficiat mútuament. Les bases rabassaires demanaven diputats republicans per als seus districtes perquè en primer lloc aquests defensaven des de Madrid una legislació favorable als interessos rabassaires; en segon lloc perquè el diputat solia decidir en assumptes tan important per al problema social agrari com el de l'elecció dels jutges municipals els quals exercien un paper essencial en la qüestió dels judicis de desnonaments; en tercer lloc perquè no existia ningú millor que el diputat republicà de districte per organitzar i estructurar el moviment sindical rabassaire¹⁸⁷. Companys n'era un exemple clar. Si aquest no hagués estat escollit diputat per Sabadell el 1920, el naixement i consolidació de la Unió haurien estat sens dubte molt més dificultosos del que van ser¹⁸⁸. Ja abans que Companys s'introduís en el món sindical camperol, tot just després de ser escollit diputat per Sabadell a finals del 1920, la Comissió de Rabassaires de la Comarca de Sabadell, intentant justificar el per què havia fet campanya a favor de Companys en les eleccions generals, afirmà: "Després del vil assassinat del Sr. Layret, quin remei ens quedava sinó buscar un altre que ens defensés? (...). Hauria pogut el senyor Companys ésser el nostre defensor sense sortir diputat?"¹⁸⁹.

Per totes aquestes raons, que no fan sinó corroborar la interdependència que hi havia encara a principis dels anys vint entre moviment rabassaire i republicanisme, el comitè central de la Unió acceptà entrar en el joc electoral en els comicis generals que es convocaren per l'abril de 1923. Això sí, amb condicions i no gratuïtament. La primera intenció fou presentar candidats propis. Però la veritat és que la Unió no disposava de persones amb unes mínimes garanties d'èxit per presentar-les en tots o en alguns dels districtes on disposava d'associats. Dels propagandistes rabassaires col·laboradors en les

¹⁸⁷ En un article titulat "Més clar que l'aigua", a *La Terra*, 30-4-1923:8, en què es defensava la necessitat que la Unió participés en les eleccions perquè "els rabassaires han d'aprofitar tots els moments per a la defensa dels seus drets", es deia que "el tindre o no tindre el diputat val molt ademés per les adhesions que porta. El dia que tinguéssim 4 ó 5 diputats al fer una Assemblea com la del Teatre de la Marina [celebrada el 6 de gener de 1923], s'hi coneixeria molt en la gentada que hi aniria".

¹⁸⁸ El dirigent rabassaire sabadellenc Astre Janer tenia molt clara aquesta idea quan afirmava, tot fent propaganda a favor de Companys en aquestes eleccions: "estem més que convençuts, que de no haver sigut diputat el senyor Companys, no li hauria sigut possible portar la campanya [rabassaire] amb la fermesa amb què ho ha fet, ni s'hauria obtingut els triomfs que portem conquerits" (*L'Avenir*, 21-4-1923:2).

¹⁸⁹ *L'Avenir*, 1-1-1921.

campanyes de la Unió cap, tret del mateix Companys i Casanovas -precisament i no casualment els dos únics que ja eren diputats¹⁹⁰-, oferia cap garantia d'èxit. Aragay i Ventós feia relativament poc -dos anys- que havien fracassat en les eleccions provincials en el districte Sabadell-Terrassa. Duran i Cañameras no s'havia estrenat com a polític amb càrrec de responsabilitat ni a nivell municipal. Ferrer de Vilches i Font Marió també tenien molt poques possibilitats de guanyar. Per altra banda els dirigents Francesc Riera i Josep Ricart, president i vice-president de la Unió en aquells moments -aquests sí amb bona experiència en la política local-, els mancava "presència" de diputat. Podran experimentar aquesta mancança, juntament amb Duran i Cañameras, dos mesos més tard en presentar-se com a candidats en les eleccions per a diputats provincials.

Companys s'hagué de resignar a ser l'únic candidat oficial de la Unió. I es resignà amb dolor perquè havia somiat amb la possibilitat de formar un grup parlamentari rabassaire presidit per ell mateix. Per això digué: "És un dolor que circumstàncies diverses i manca d'organització adequada, fassin que nostres bons amics, els Aragay, Duran i Cañameras, Ferrer de Viches, Font, Ventós, i altres, quins, des del primer dia, han otorgat la grossa vàlua de sa intel·ligència a la causa rabassaire, no puguin o no vulguin presentar la seva candidatura, i sentar-se després al Parlament per a ajuntar el seu esforç al esforç meu, (si jo surto diputat) i fer més força als governs de Madrid"¹⁹¹.

En acord d'assemblea, celebrada el 25 de març, un mes abans de les eleccions, la Unió votà per unanimitat la següent proposició: "essent aquestes eleccions les primeras que se presentan d'ençà que l'Unió és constituída i per manca, per tant, de organització apropiat, l'Unió no anirà a la lluita amb candidats propis"¹⁹². Seguidament, però, s'hi afegí l'excepció del cas de Lluís Companys. Per altra banda s'acordà donar suport només a aquells candidats que es comprometessin per escrit a defensar a les Corts les conclusions mínimes que havia aprovat el sindicat en el Congrés del 6 de gener¹⁹³.

¹⁹⁰ Casanovas era diputat provincial pel districte de Vilafranca.

¹⁹¹ Lluís Companys: "Parlem-ne de les eleccions" a *La Terra*, 30-3-1923:3.

¹⁹² "Asamblea de delegados de la Unió de Rabassaires i parcera de Catalunya" a *El Diluvio*, 27-3-1923:26.

¹⁹³ La Unió havia acordat en assemblea la següent proposició: "La Unió aconsella als seus amics que votin als candidats que subscriguin i es comprometin a defensar a les Corts les conclusions mínimes del Teatre de la Marina, requerint-los pera que ho fassin constar aixís en document que deurà entregarse a la secretaria del Consell Directiu de l'Unió. Cas de que en un districte se presentin més de un candidat que suscriguin les conclusions de dita Assemblea, l'Unió deixa als seus components en llibertad absoluta d'acció, com també en el cas de que cap candidat les suscrigui, divent allavors decantarse a aquell que tingui més afinitat, o votar en blanc" ("Asamblea de delegados de la Unió de Rabassaires i parcera de Catalunya" a *El Diluvio*, 27-3-1923:26).

Per això s'entrà en negociacions amb els candidats que teòricament tenien el suport de les esquerres dels districtes on tenia implantació. A Vilanova es negocià amb el cooperativista i federal Joan Ventosa i Roig, el qual comptà amb l'ajuda de tots els partits que pretenien desbancar el candidat de la Lliga -Bertran i Musitu-, inclosos alguns monàrquics; a Sant Feliu amb l'industrial Pere Àlvarez Gonzalvo¹⁹⁴, liberal albista però amb el suport de la Unió Republicana del districte¹⁹⁵; a Terrassa amb el republicà Domènec Palet i Barba; i a Granollers amb Francesc Torras i Villà, també liberal albista que també tenia el suport de bona part del republicanisme del districte, sobretot del radical. Per altra banda, en no haver-hi candidat d'esquerres al districte de Manresa, el mateix Companys, juntament amb Ernest Ventós, s'oferiren com a candidats republicans per a aquelles eleccions. Finalment, però, les esquerres del districte no es posaren d'acord i decidiren no presentar ningú¹⁹⁶. Cas especial fou el de Vilafranca on es presentava i guanyava des del 1903 Josep Zulueta. Era però tan difícil que els socis de la Unió a l'Alt Penedès votessin aquest candidat -que els havia defraudat completament dins la ja dissolta Federació de Societats Obreres Agrícoles del Penedès- com que el mateix Zulueta es comprometés per escrit a defensar el programa de la Unió. Per això va ser molt ben acollida per aquest sindicat la candidatura de Casanovas. A la pràctica aquest fou el candidat *oficial* de la Unió al districte¹⁹⁷.

¹⁹⁴ Àlvarez era un gran industrial químic i comerciant de Sant Feliu de Llobregat. Ja s'havia presentat com a diputat pel districte de Sant Feliu en les eleccions generals 1919. Era una persona ben "relacionada en medis liberals madrilenys, amic de Santiago Alba, i de tarannà força altruista, fet que li reportà una bona imatge a Sant Feliu arran d'algunes iniciatives sufragades amb els seus diners. Fundador d'*Unió Democràtica Autonomista*, partit local que aplegava reformistes i homes provinents de l'antic *Foment Republicà Autonomista* que guanyà les eleccions municipals de 1917, bo i ocupant 4 de les 6 conselleries vacants". "L'any 1918 fou elegit conseller de l'Ajuntament. En aquell mateix any va ser declarat fill adoptiu de la població en reconeixement a la seva tasca filantròpica envers Sant Feliu: finançament d'escoles, subvenció de la Creu Roja local, assistència als presos, etc" (Joan TARDÀ: *Republicans i catalanistes...*:197 i 217).

¹⁹⁵ Cal pensar que part de les bases rabassaires compartirien afiliació o, si més no, simpatia per la Unió de Rabassaires i la Unió Republicana. Joan Bonastre, de Masquefa, per exemple, compartí càrrecs en ambdues Unions.

¹⁹⁶ *Diario de Manresa*, 21-4-1923 i 28-4-1923.

¹⁹⁷ A la resta de districtes on la Unió comptava amb efectius -el d'Arenys i Mataró- no em consta que hi hagués cap negociació entre el sindicat rabassaire i algun candidat. De fet, en aquests dos districtes els candidats republicans, Lluís Sisquella i Joaquim Escofet, respectivament, tenien molt poques possibilitats de guanyar. Al d'Arenys Sisquella tragué només el 0'7% dels vots escrutats (Expd. "Diputados a Cortes. Año 1923", Lligall 3.714, AHDB). I Escofet el 6'34%. Per altra banda en el moment de les eleccions la Unió comptava amb pocs efectius en aquests districtes: una societat obrera agrària a Teià -de 74 associats- al districte de Mataró i el sindicat agrícola d'Arenys de Munt al districte d'Arenys de Mar. Estaven a punt d'ingressar al sindicat rabassaire entitats locals de Canet de Mar i Malgrat. Curiosament gairebé tots els vots que obtingué Sisquella -57 dels 63- foren emesos a Arenys de Munt, Canet i Malgrat.

La Unió arribaria a signar pactes finalment amb Companys, Casanovas, Álvarez i Ventosa, mentre que amb Palet i Barba¹⁹⁸ i Francesc Torras¹⁹⁹ no s'hi arribarien a entendre a causa de no voler-se comprometre explícitament per escrit en la defensa d'un programa rabassaire que no era moderat²⁰⁰. Precisament per això els acords de la Unió amb Ventosa i Álvarez no hagueren de ser fàcils. Companys havia proposat -encara que no en assemblea- que els candidats que volguessin rebre el suport rabassaire havien de comprometre's a renunciar a la seva acta de diputat si, un cop en el Parlament, no complien amb la seva promesa de defensar el programa de la Unió²⁰¹. Per altra banda la defensa de les conclusions rabassaires podia fer entrar fàcilment en contradicció a aquests polítics amb altres grups socials i polítics que els recolzaven. Ventosa i Roig,

¹⁹⁸ El cas de Palet i Barba al districte de Terrassa fou bastant especial perquè aquest comptava amb el suport de la Lliga i aquest partit era l'adversari principal de la Unió. Palet volgué ser molt caut i intentà obtenir el suport rabassaire sense comprometre's gairebé en res. Palet sabia que tenia el suport de quasi totes les esquerres del districte i que molt probablement la majoria d'afiliats a la Unió l'acabarien votant malgrat que no arribés a cap acord amb aquest sindicat. Cal dir que segurament fou així perquè en les tres poblacions amb efectius rabassaires el candidat republicà guanyà al seu rival. Palet envià una carta al secretari del sindicat, Enric Esplugas, en què, després d'explicar breument la seva posició en el problema social agrari ("s'ha d'estimar el valor que té el treball del rabasser i del cultivador de la terra en la formació i manteniment del capital plantació i la justícia de que no quedi absorbit pel capital passiu terra, ni sisquera proposat a ell"), afirmava: "en conseqüència vegi com coincideixo amb les aspiracions d'eixa Associació de treballadors de la terra" (*La Terra*, 30-4-1923:3). La Unió considerà que aquestes afirmacions no comprometien prou al candidat en la defensa de les conclusions rabassaires i, en principi, s'optà per no donar-li suport. Malgrat això, alguns dirigents concrets del sindicat rabassaire com Ernest Ventós no s'estigueren de recomanar el vot a aquell fins i tot a través de *La Terra* (*La Terra*, 30-4-1923:7). Per altra banda el mateix Ventós, juntament amb un altre propagandista rabassaire, Ferrer de Vilches, participaren almenys en un míting electoral a favor de Palet (*La Lluita*, 7-4-1923:1). Després de les eleccions i davant del fracàs de les candidatures "rabassaires", excepte la de Companys, la Unió acabà considerant la victòria de Palet com a seva, així com la de Domingo al districte de Tortosa. *La Terra* (15-5-1923:2) justificà aquesta consideració dient que Palet havia "escrit a la Unió la carta de simpatia i de col.laboració que vàrem publicar a l'anterior número", en referència a la carta que escrigué el candidat buscant el suport de la Unió.

¹⁹⁹ Tampoc s'arribà a cap acord amb el candidat albista Torras del districte de Granollers -que tenia el suport dels republicans-, si bé la societat rabassaire de Montornés -adherida a la Unió- acordà a darrera hora donar-li el vot "tenint en compte les promeses fetes" (*La Terra*, 8-9-1923:3). La mateixa Unió reconegué que en aquest districte cap candidat havia volgut subscriure les bases perquè eren ben pocs els efectius rabassaires (*La Terra*, 25-8-1923:1). En aquell moment en el districte de Granollers la Unió tenia federats a Badalona, Martorelles (l'agost de 1923 comptava aquesta població amb 108 adherits) i Montornés; i estava a punt d'ingressar una secció local de Santa Coloma de Gramanet. D'aquestes poblacions, el candidat liberal només guanyaria, i per un ample marge, a Martorelles, població que molt possiblement era la que tenia més federats rabassaires del districte.

²⁰⁰ Un candidat que sí que féu pública la seva defensa a les conclusions rabassaires -tret dels esmentats- fou Marcel·lí Domingo, el qual es presentava en el districte de Tortosa on la Unió no hi tenia cap efectiu. Per tant, fou una declaració simbòlica ja que en cap cas el sindicat rabassaire el podia correspondre amb una ajuda amb vots. Aquest gest de Domingo s'explica per la proximitat política i ideològica que en aquells moments existia entre ell i Companys. Per a tots els acords amb els diferents candidats vegeu *La Terra*, 15-4-1923 i 30-4-1923.

²⁰¹ *La Terra*, 30-3-1923:4.

per exemple, tenia el suport de la Unión Monárquica Nacional segons algunes fonts²⁰². Per altra banda la dreta del districte de Sant Feliu no s'estigué d'assenyalar la contradicció que suposava que el dinàstic Pere Àlvarez tingués el suport de la Unió de Rabassaires, entre altres coses perquè "no sap (...) [ni] què vol dir la paraula rabassaire"²⁰³.

Finalment, dels quatre candidats que reberen el suport de la Unió, només Lluís Companys aconseguí la victòria.

Quadre 3.11. *Resultats en les eleccions generals d'abril de 1923 en els districtes on la Unió de Rabassaires donà suport a algun candidat*²⁰⁴.
(Els candidats *rabassaires* estan en cursiva).

Districte de Sabadell:	Vots	% vots
<i>Lluís Companys</i> (republicà)	4.792	60,88
Pere Pascual i Salichs (nacionalista)	2.644	33,59

²⁰² Aquesta acusació aparegué en un article a *El Diluvio*, 11-5-1923:12 on s'explicava que era "com a conseqüència del pacte amb els lerrouxistes per a portar un correligionari del candidat a l'alcaldia [de Vilanova]". També Joan Tardà, a *Republicans i catalanistes...*:222, afirma que la UMN col·laborà amb el candidat Ventosa.

²⁰³ *Pàtria i Treball*, 15-4-1923:12. En aquest mateix número de la revista *Pàtria i Treball* es ridiculitza un míting electoral amb la intervenció d'Àlvarez i Amadeu Aragay en què aquest va criticar durament la institució del somatent sense saber que "l'alcalde que també parlà Sr. Albareda és el caporal [del somatent] de Sant Feliu i que el candidat anava amb aquell famós braçalet sortint de Sant Feliu, i que a dalt la presidència hi figuraven altres individus del somatent de Sant Feliu". A la p.14 del mateix exemplar es dirigeixen als rabassaires per demanar-los: "Vos rebassaire; podreu creure a n'aquestos farsants qui després d'haver sigut desautoritzats pel consell de la vostra organització, volen venir a defensar-vos. Mai pod defensar-vos qui no sab lo que es un cep ni una rabassa". Joan TARDÀ, a *Republicans i catalanistes...*:222-223, també parla de les contradiccions que generà el fet que Àlvarez rebés "l'ajut actiu de l'equip de Lluís Companys, les posicions esquerranes del qual, a més de generar situacions prou difícils al candidat durant la campanya electoral [referint-se a l'anècdota del somatent], no evità l'aparició d'una tercera candidatura de caràcter nacionalista republicà, representada per A. Serra Cañameras". Aquesta candidatura, però, fou merament testimonial -tragué 76 vots en tot el districte-, tot i que -tal com he dit més amunt- rebé el suport del primer president de la Unió de Rabassaires Jaume Martrat (*El Diluvio*, 27-4-1923:40). En aquell moment Martrat ja s'havia separat de la Unió. Per altra banda l'escrit d'Àlvarez comprometent-se a defensar les conclusions rabassaires possiblement no tingué la claredat que bona part del sindicat rabassaire li hauria agradat que tingués. Àlvarez es limità a dir que "em posaré al Parlament en aquest determinat cas [de la reforma agrària] al costat del ferm lluitador i orientador de la vostra campanya en Lluís Companys, tenint sempre al vostre servei el meu vot i la meua veu" (*La Terra*, 15-4-1923:3). De totes maneres, cal recordar que Àlvarez era pro-albista, i Santiago Alba tenia en el seu programa una reforma agrària que, si bé diferia en molts aspectes a la que proposava la Unió, era també força radical.

²⁰⁴ Font: BALCELLS, A.; CULLA, J.B.; MIR, C.: *Les eleccions generals a Catalunya...*

Districte de Sant Feliu de Llobregat

Antoni Miracle Mercader (Lliga Reg.)	4.381	53,76
<i>Pere Álvarez Gonzalvo</i> (liberal)	3.588	44,02
Antoni Serra Cañameras (rep. catalanista)	76	0'93

Districte de Vilafranca del Penedès

Enric Ràfols Martí (Lliga Reg.)	3.527	43,23
Josep Zulueta Gomis (Reformista)	2.829	34,67
<i>Joan Casanovas Maristany</i> (republicà)	1.774	21,74

Districte de Vilanova i la Geltrú

Josep Bertran Musitu (Lliga Reg.)	3.909	55,07
<i>Joan Ventosa Roig</i> (republicà)	3.124	44,01

La victòria de Companys fou, doncs, l'aspecte més positiu d'aquestes eleccions per al sindicat rabassaire. Companys obtingué uns resultats bastant espectaculars. Aconseguí al districte de Sabadell la xifra més alta de vots en valors absoluts i relatius (4.792, un 60,88% dels vots) en tot el que es portava de segle²⁰⁵. També aconseguí la xifra més alta de les esquerres en valors relatius de tots els districtes en aquells comicis d'abril de 1923, i la tercera xifra en valors absoluts darrera només dels populosos districtes de Barcelona i del de Tarragona/Reus/Falset. Sens dubte, fou, doncs, el republicà català que aconseguí més brillants resultats.

El comitè central de la Unió havia abocat molts esforços propagandístics per a la victòria de Companys. La raó bàsica d'aquest suport era la importància vital que tenia per a aquest sindicat que Companys repetís legislatura. Un manifest signat per les societats locals adherides a la Unió deia: "Tots els delegats rabassaires de Catalunya us demanen que voteu a n'en Lluís Companys que és l'orientador de nostra campanya, el qui'ns ha posat en relació, ens ha unit i ens ha donat força. El conseguir lo que volem depèn en gran manera de que En Companys vagi al Congrés. Així ho hem de procurar per agraïment i per egoisme. Rabassaires de Sabadell: tots els cultivadors de Catalunya

²⁰⁵ Caldria exceptuar pel que fa als valors relatius l'elecció de 1907 en què Pi i Arsuaga es presentà sol sense cap oponent i, per tant, obtingué prop del 100% -concretament 96,17%- de tots els vots.

tenen la mirada posada en vosaltres, voteu a n'En Lluís Companys, el nostre defensor"²⁰⁶. Fins i tot societats rabassaires locals de fora del districte de Sabadell, com la de Rubí, llançaren algun manifest dirigit als votants del districte sabadellenc per tal que votessin aquell: "La Unió de Rebassaires de Catalunya (...), que no existiria de segur sense l'empenta organitzadora d'En Companys (...), té els ulls fits a Sabadell observant el gest de tots vosaltres, puig ella sap prou per experiència que del triomf o de l'enderrocament de la candidatura d'En Companys se'n treuran molts benefets o perjudicis, segons com sigui, per l'organització dels rabassaires"²⁰⁷.

Companys no només comptava amb l'ajut dels rabassaires. Tenia el suport de tot el republicanisme, i no tan sols del districte, on els federals i radicals es posaren d'acord per defensar la mateixa candidatura, sinó fins i tot de fora del districte. Companys rebé adhesions de pràcticament tota la geografia catalana²⁰⁸. El dia abans de les eleccions *El Diluvio* deia: "El candidato por Sabadell don Luis Companys ha tenido que oponerse a la llegada a Sabadell de varios núcleos de republicanos de diferentes distritos que abandonan el suyo para ir a hacer acto de presencia en Sabadell. Así ocurrió con los de Caldas, Manresa, Badalona y otros puntos (...). Llegan a Sabadell comisiones de la provincia de Lérida inclusive y se han recibido en el Centro Federal telegramas de republicanos de todo Cataluña, interesándose por el triunfo de Companys (...). El señor Companys se mueve en un ambiente de fervorosas simpatías". L'endemà, dia dels comicis, el mateix diari informava del fet que "las asociaciones de rabassaires y entidades republicanas miran especialmente al distrito de Sabadell teniendo un creciente interés por su resultado. Han sido muchísimos los avisos llegados a Sabadell de todas partes pidiendo que se les comunique telefónicamente enseguida el resultado de la elección en Sabadell, cosa que será imposible hacer, y así nos participan que lo digamos, por ser muchos los que lo han pedido". Sens dubte, l'interès per la victòria de Companys anava molt més enllà del marc camperol i també del marc del seu districte. Un altre manifest de Rubí, dirigit "Als ciutadans obrers de Sabadell", definia Companys com "l'enemic del capital i de la tirania, el ferm detractor de la campanya del Marroc, l'home d'espirit ben català, el ferm defensor i propulsor de la causa rabassaire, (...) l'home que exposa constantment la seva vida desafiant les enemistats pròpies de la vida pública per

²⁰⁶ El manifest és reproduït a *El Diluvio*, 28-4-1923:17.

²⁰⁷ Manifest "Als rabassaires i demés obrers del districte de Sabadell" signat pel Centre Democràtic Republicà de Rubí, la Unió de Parcers de Rubí i el periòdic *La Lluita*. El manifest anava solt dins cada exemplar d'aquest setmanari del 28-4-1923.

²⁰⁸ *El Diluvio*, 28-4-1923:17. Per exemple, els republicans de Rubí llançaren un altre manifest, aquest cop titulat "Als ciutadans obrers de Sabadell" en defensa de la candidatura de Companys. El manifest anava inserit a *La Lluita*, 28-4-1923 i estava firmat pel Centre Democràtic Republicà i el setmanari *La Lluita*.

a defensar la classe obrera". Efectivament, Companys era vist en aquells moments a Catalunya com a un dels polítics més compromesos, per no dir el més compromès, - juntament amb Domingo- en la lluita contra la guerra del Marroc i a favor de les responsabilitats militars i polítiques d'aquesta guerra²⁰⁹. Aquest fet, juntament amb la seva incansable activitat propagandística -no hi havia dia de festa que no participés en un míting fos rabassaire o republicanista, i no només del seu districte- feren augmentar enormement la popularitat d'aquest polític²¹⁰. El 1931 el filòsof Francesc Pujols diria de Companys: "és l'home de Catalunya que, paral·lelament a en Cambó, representa tot un sistema polític"²¹¹.

Per tant, fou aquesta creixent popularitat de Companys, almenys arreu de la província de Barcelona i òbviament al seu districte, que provocaren aquella rotunda victòria electoral. El paper de Companys dins la Unió no féu més que augmentar aquesta popularitat. Va ser aquesta aurèola de diputat rotundament obrerista, sensible als problemes d'arrel popular, que incloïa les temàtiques de la guerra del Marroc i del problema social agrari, que feren dirigir la mirada de bona part del republicanisme català cap al districte de Sabadell en aquelles eleccions. És evident que el vot rabassaire féu augmentar el marge de victòria al candidat. La prova és que guanyà en aquelles poblacions que tenien secció o societat local rabassaire i perdé en les que no en tenien²¹². Però tot i el destacadíssim paper que exercia com a dirigent de la Unió, la

²⁰⁹ La posició de Lluís Companys en el conflicte del Marroc la resumeix Àngel COMALADA en el seu estudi *España: El ocaso de un parlamento. 1921-1923*, Barcelona, 1985:78: "Companys reclama una responsabilidad global para los políticos, una responsabilidad constitucional para los ministros y una responsabilidad directa para el rey y para el general Berenguer".

²¹⁰ Durant la II República Companys trauria també uns excel·lents resultats electorals. En les eleccions generals de juny de 1931, amb 113.288 vots en la circumscripció de Barcelona-província, fou el segon candidat més votat de Catalunya. El primer fou Josep Sunyol i Garriga, que en la mateixa llista de Companys en tragué 117.594. Companys se superà encara en les legislatives de 1933. En la circumscripció de Barcelona-ciutat aconseguí ser el candidat més votat de tot Catalunya amb 151.664 vots. Darrera d'ell venia Macià amb 138.455 vots en la mateixa llista (MOLAS, Isidre: *El sistema de partits polítics a Catalunya (1931-1936)*, Barcelona, 1972).

²¹¹ PUJOLS, Francesc: *La solució Cambó. Entrevista política*, Barcelona 1931:92.

²¹² Guanyà a Barberà (87'1% dels vots), Castellar (77'1%), Palau-solità (51'5%), Sabadell (62'1%), Sant Cugat (73'6%), Sant Quirze (76'6%) i Sentmenat (74'09%). I perdé a Polinyà (34'6%), Ripollet (19'04%), Cerdanyola (32'2%) i Santa Perpètua (36'1%). Val a dir, però, que en aquests brillants resultats hi hagué una col·laboració indirecta de Layret a través de la campanya rabassaire que emprengué a mitjans de 1920. Ja que el salt important del vot rural a favor de Companys no es produí el 1923 sinó que es produí el 1920, just després de la campanya iniciada per Layret. Barberà passà del 61'5% dels vots per al candidat republicà -en aquest cas Layret- en les eleccions de 1919 al 80'4% a les del 1920; Castellar passà del 37'4% al 47'6%; Palau-solità, del 12'5% al 38'7%; Polinyà, del 6'3% al 13'4%; Ripollet, del 7% al 14'1%; Sant Cugat, del 16'1% al 49'6%; Sant Quirze, del 63'5% al 78'3%; Cerdanyola, del 9'7% al 39'8%; Santa Perpètua, de l'11'3% al 20'6%; i Sentmenat, del 64'5% al 73%.

figura de Companys no s'entenia sense veure'l globalment com a un republicà obrerista sensible a totes les temàtiques típicament d'esquerres²¹³.

No hagué de ser decisiu, doncs, el suposat suport que rebé Companys del govern tal com va denunciar Acció Catalana²¹⁴. De fet, és cert que el govern liberal cercà en aquelles eleccions suports polítics cap a l'esquerra i fins va arribar a una entesa amb republicans. Per altra banda, existí també una certa hostilitat ministerial contra la Lliga²¹⁵, de la qual se'n pogué beneficiar Companys, ja que el seu rival tenia el ple suport del partit regionalista, a més d'Acció Catalana. Però també els altres candidats *rabassaires*, Àlvarez, Ventosa i Casanovas, tingueren rivals regionalistes i, en canvi, fracassaren. Àlvarez, per la seva condició de liberal, fou el que rebé més acusacions per part de la Lliga de ser "encasillat a les ordres del govern de Madrid"²¹⁶. Aquest candidat superà el 60% dels vots només en els feus rabassaires de Piera, Gelida i Sant Llorenç d'Hortons. Passà del 50% també només a les poblacions amb efectius de la Unió de Sant Feliu i Masquefa, a part de l'Hospitalet; al feu rabassaire més important, Martorell, tot i guanyar, no arribà al 50% dels vots²¹⁷. És innegable, doncs, que els rabassaires ajudaren bastant a la candidatura liberal, però no suficientment. A Martorell i Sant Esteve Sesroviras molt probablement obtingué menys vots que nombre d'afiliats

²¹³ És a dir, no fou el vot rabassaire únicament, i ni molt menys el més important, el responsable de la contundent victòria republicana en aquest districte. La prova és que en relació als comicis del 1920, en aquestes eleccions d'abril de 1923 augmentà més el percentatge de vots favorable a Companys a la ciutat de Sabadell (un augment de 17,5 punts), on el vot pagès era minoritari, que no pas a la resta del districte on aquest vot era majoritari (augmentà en 14,9 punts). La població que augmentà més la proporció del vot favorable al candidat rabassaire entre 1920 i 1923 fou Castellar. Era la població on Companys hi anava a passar les vacances durant els anys vint.

²¹⁴ *L'Avenir*, 14-4-1923:2.

²¹⁵ BALCELLS, A.; CULLA, J.B.; MIR, C.: *Les eleccions generals a Catalunya...*:343.

²¹⁶ Per a totes les acusacions dels regionalistes del districte de Sant Feliu a la candidatura de Pere Àlvarez vegeu la revista -òrgan comarcal de la Lliga- *Pàtria i Treball*, 15-4-1923. La Lliga s'havia vist perjudicada per la destitució d'alcaldes del districte per reial ordre poc abans dels comicis. Precisament l'alcaldia de Sant Feliu també fou perjudicada per aquestes destitucions i fou ocupada per Jaume Albareda, el qual pertanyia a la Unió Democràtica Autonomista de Sant Feliu, fundada precisament per Pere Àlvarez. També hi hagué destitucions a l'Hospitalet del Llobregat, al Papiol i a Sant Llorenç d'Hortons. Els regionalistes atribuïren aquests canvis imposats de càrrecs -que també afectaren a regidories- a una jugada governamental per ajudar el candidat liberal del districte. Per tant, indirectament, la Unió -com a col.laboradora d'aquesta candidatura- fou també acusada de complicitat en aquestes suposades maniobres de corrupció electoral.

²¹⁷ La Federació de Rabassers de Martorell, presidida per Riera, envià abans de les eleccions una nota al candidat que deia: "En este momento acabamos de reunirnos la junta directiva de rabassaires y hemos acordado por unanimidad votar a usted. El próximo domingo (...) celebraremos reunión general para recomendar vuestra candidatura" (*El Diluvio*, 22-4-1923:17). En la resta de poblacions amb seccions locals rabassaires -Esparraguera i Sant Esteve Sesroviras- Àlvarez perdé.

rabassaires hi havia a la població²¹⁸. La qual cosa significa que no tots els camperols de la Unió seguiren les consignes d'aquesta, i que d'haver estat així possiblement hauria pogut guanyar. Molt probablement els sectors sindicalistes més radicals del sindicat, dintre dels quals hi havia el comunista Josep Centelles de Sant Feliu o alguns pagesos de la mateixa població que havien militat a l'anarcosindicalista Federació Nacional d'Obrers Agricultors van negar-se a votar, malgrat les recomanacions del seu sindicat, un dinàstic.

Pel que fa al districte de Vilanova, Ventosa i Roig no pogué confiar tant en el vot rabassaire perquè els efectius de la Unió en aquesta zona eren molt menors: només Vilanova, Sant Pere de Ribes, Cervelló i Sant Boi tenien seccions rabassaires locals²¹⁹. Excepte en aquesta última, en les altres poblacions guanyà bastant clarament Ventosa, obtenint en totes tres al voltant del 60% de vots. La qual cosa significa que en realitat, aquí sí, el vot rabassaire anà a parar al candidat esquerrà, seguint les consignes del sindicat. A part, Ventosa i Roig fou ajudat en la campanya pels principals dirigents rabassaires -Companys, Aragay, Ventós i Duran i Cañameras-. Almenys aquest candidat era més còmode de defensar -malgrat que comptés, tal com s'ha dit, amb el suport de la UMN- que el dinàstic Àlvarez. Però no fou suficient.

També en el districte de Vilafranca la Unió fracassà. La presentació de Joan Casanovas per aquest districte fou molt polèmica i força criticada des d'alguns sectors republicans perquè ja hi havia d'entrada un candidat representant teòricament dels rabassaires, Josep Zulueta. Aquest comptava amb una històrica implantació i profund arrelament al districte. Aquelles eleccions foren una gran prova per ambdós i pel sindicalisme rabassaire que representaven perquè els resultats havien de mostrar si l'hegemonia sindical camperola en aquella comarca havia canviat de mans. Perquè en cap més districte com aquest, el candidat recolzat per la Unió era *el candidat* de la Unió. És a dir, els vots havien de mostrar quina força tenia aquest sindicat en cada municipi del districte. Només la presència d'un tercer candidat, el regionalista Ràfols, que s'emportà la victòria aprofitant la divisió del vot republicà i rabassaire pogué en part desfigurar l'autèntic duel rabassaire. No obstant això els resultats foren molt fidels al pes que tenia tant la Unió com el zuletisme en cada població. Casanovas superà a Zulueta, i també a Ràfols, als feus de la Unió de l'Alt Penedès: Sant Sadurní, amb un 56'4% dels vots,

²¹⁸ La Federació de Rabassers amb seu a Martorell aplegava 880 associats el 1923 la major part dels quals residien en aquesta població i Àlvarez només hi obtingué 262 vots. La societat de rabassaires de Sant Esteve Sesrovires tenia al voltant del centenar d'associats i el candidat liberal rebé 41 vots.

²¹⁹ El 1922 també Canyelles havia tingut societat rabassaire, si bé molt probablement a l'abril de 1923 ja no existia o bé ja no estava federada a la Unió.

Subirats, amb un 52'9%, Pacs, amb un 81'5% i Avinyonet, amb un 46'6%²²⁰.

Tot i que Casanovas havia afirmat abans de les eleccions que era ell el favorit, que tenia també teòricament el suport dels republicans radicals²²¹ i de l'obrerisme més esquerrà del districte i que fracassà a causa de la corrupció²²², el cert és que es quedà ben lluny de la victòria i de superar Zulueta (21'7% dels vots contra el 34'6%). L'Alt Penedès, malgrat els esforços propagandístics de la Unió, continuava preferint el 1923 Zulueta que Companys²²³.

Tot i el brillant resultat d'aquest últim al seu districte i de l'evident millora -en relació a anteriors comicis- dels resultats dels candidats republicans a la resta de districtes malgrat la derrota, doncs, la Unió no pogué obtenir les victòries que esperava. Les eleccions provincials que se celebraren dos mesos tard acabarien de demostrar que el terreny polític-electoral encara no era el més idoni per a aquest sindicat per aconseguir victòries. La qual cosa pogué oferir nous i convincents arguments als sectors més sindicalistes de la Unió i menys donats al joc polític.

En aquells comicis provincials del 10 de juny el president de la Unió, Francesc Riera, es presentà com a candidat oficial de la Unió pel districte d'Igualada-Vilafranca i el vice-

²²⁰ En canvi, el candidat de la Unió perdé enfront de Zulueta a Sant Martí Sarroca, Vilafranca i Santa Margarida dels Monjos, totes elles poblacions amb secció local d'aquest sindicat. Curiosament Casanovas també s'imposà a Les Cabanyes, on la Unió no hi tenia cap pes ni cap societat rabassaire local, amb un 50% dels vots; alhora superà a Zulueta, tot i que no a Ràfols, a Torrelles de Foix.

²²¹ En dues fonts diferents es diu que molts republicans radicals -inclòs Ferrer Cabra- acabaren donant suport a Ràfols, el representant de la Lliga, tot i que teòricament i aparentment el radicalisme penedesenc es posà al costat de Casanovas (*El Diluvio*, 8-7-1923:22 i *Lluitem*, 26-5-1923).

²²² Ho afirmà en una carta a *El Diluvio*, el 3-5-1923:19, on especificà que perdé a causa dels "veintidós policías venidos de Madrid, que para imponer la elección del Sr. Zulueta se distribuyeron en todos los pueblos del distrito". Casanovas havia rebut algunes queixes a través del mateix diari de ser el culpable d'haver dividit el vot esquerrà i, per tant responsable de la victòria lliguera. També des de *La Terra* (15-5-1923:4), Font Marió, en un article d'un to molt radical titulat "Los rabassaires del Panadés en pié de guerra" denuncia casos de corrupció per part de Zulueta i de Ràfols. Cal tenir en compte que aquest districte fou l'únic dels quatre on la Unió donava suport a algun candidat que aquest no estava recolzat teòricament pel govern, ja que el candidat "oficial" fou, en aquest cas, el reformista Zulueta.

²²³ La Unió, a més de perdre uns comicis, perdé algun suport important a la comarca de Vilafranca, ja que la presentació de la candidatura de Casanovas havia obligat a alguns polítics i sindicalistes del Penedès que compartien simpaties entre el zuluetisme i el companyisme a definir-se per l'un o l'altre. Aquest fou el cas, per exemple, del diputat provincial reformista Josep Oriol Guañabens i Recoder, el qual s'havia intentat moure en l'òrbita de la Unió des del seu naixement sense renunciar al zuluetisme. En aquests comicis es posà a favor del seu partit i a partir de llavors no s'acostà més al sindicat dirigit per Companys.

president de la Unió, Josep Ricart, i el propagandista rabassaire Duran i Cañameras es presentaren pel districte de Vilanova-Sant Feliu. L'equip de Lluís Companys justificà la presentació de les candidatures rabassaires per aquells dos districtes²²⁴ afirmant que "aquestes eleccions són d'especial interès per la Unió de Rabassaires per haver-se mostrat part en causa en el nostre problema la Mancomunitat de Catalunya i en ella ens cal tenir-hi representants que coneixin les nostres aspiracions i visquin nostres engoixes. Si en la Mancomunitat no hi tenim homes que pensin com nosaltres, no hem d'esperar que ningú aixequi la veu per a fer valdre els nostres drets. No debem, doncs, oblidar que la Mancomunitat té oberta una informació sobre la rabassa i parceria i que ens cal defensar-nos directament"²²⁵.

Quadre 3.12. *Resultats en les eleccions provincials de 10 de juny de 1923.*

Districte Igualada-Vilafranca	Vots	Elegits
Josep O. Guañabens Recoder (Reformista)	7.343	X
Lluís Bausili Domínguez (Reformista)	6.820	X
Rosend Pich i Pon (FMA)	6.555	X
Josep M. Marí Carretero (Lliga Reg.)	6.320	X
Francesc Riera Claramunt (Unió de Rab.)	3.666	
Josep Grant Sala (Republicà)	3.185	
Districte Vilanova-Sant Feliu		
Antoni Jansana Llopart (Lliga Reg.)	6.540	X
Manuel Massó Llorens (Acció Catalana)	6.420	X
Josep M. Bassols Iglesias (Acció Catalana)	6.395	X
Eduard Micó Busquets (Reformista)	2.680	X
Josep Ricard Rovira (Unió de Rab.)	2.062	

²²⁴ A la província de Barcelona només hi hagueren eleccions a aquests dos districtes rabassaires, al d'Arenys-Mataró i a dos de Barcelona- ciutat.

²²⁵ "Les eleccions provincials del diumenge" a *La Terra*, 30-5-1923:1. Aquesta voluntat expressada per la Unió de tenir diputats a la Mancomunitat estava en cert sentit en contradicció amb el que el mateix sindicat havia aprovat en assemblea el vint-i-cinc de març d'aquell any amb respecte a aquesta institució catalana. Es recorda que la Unió aprovà una proposició que considerava perturbadora la intervenció de la Mancomunitat en la qüestió rabassaire i no col·laboraria en la informació pública que havia obert aquest organisme per elaborar un projecte de llei sobre contractes de conreu. D'alguna manera s'havia negat el reconeixement de la Mancomunitat com a institució que podia intervenir en la qüestió social-agrària.

Fèlix Duran Cañameras (Unió de rab.)	1.748
Carles Crehuet Roig (Liberal)	1.022

Font: Expd. sobre eleccions. Lligall 3.714, AHDB.

La Unió intentà posar-se d'acord amb altres candidats republicans per confeccionar una sola candidatura d'esquerres per districte. Però finalment no fou possible. Al districte de Vilafranca era impossible intentar entendre's amb els reformistes ja que aquests havien quedat molt ressentits contra la Unió perquè creien, i amb bona part de raó, que aquesta era la responsable que Zulueta hagués perdut les eleccions generals anteriors²²⁶. Els resultats demostraren, a més, que els reformistes penedesencs no necessitaven per a res del suport de la Unió. En el districte de Vilanova-Sant Feliu les negociacions amb els diferents grups republicans acabaren amb la indignació dels republicans radicals i el trencament de la coalició. En principi s'havia arribat a un acord per tal que aquesta coalició la formessin el reformista Micó, el radical Nicolau Juncosa i Duran i Cañameras com a republicà federal. L'acord incloïa el compromís de "defender y suscribir en todo momento la aspiración de la Unión de Rabassaires" i es firmà una nota en la qual es lamentava "vivamente el que, dada la situación especial en que se halla el señor Ricart, actual alcalde de San Pedro de Ribas, éste no pueda figurar en la indicada candidatura"²²⁷. Però a darrera hora Companys intentà el canvi del radical Juncosa pel rabassaire Ricart amb l'acceptació de totes les fraccions esquerranes implicades, excepte

²²⁶ Els zulutistes muntaren la seva candidatura *rabassaire* que incloïa Guafabens i Lluís Bausili Domínguez. Aquests prometeren, com a punt principal del seu programa, solucionar el problema que més sobresortia el Penedès: el rabassaire, "inspirant-se en el més profund sentit de justícia i amor a la terra" (*Lluitem*, 9-6-1923:1). Un dels candidats reformistes, Guafabens, havia estat molt respectat i elogiat des de les files de la Unió fins abans de les eleccions generals i fins havia estat agraït per l'assemblea rabassaire del març de 1923 per la defensa que estava fent des de la Mancomunitat als interessos rabassaires. A partir de les eleccions d'abril seria criticat obertament. *La Terra* posaria als "entremetidos reformistes guanyabenistes" al mateix sac que "els propietaris i polítics de la Lliga, o de la Unió Monàrquica (...) o dels republicans plutòcrates, que per a nosaltres que no fem diferències i sols ens interessa el bé dels cultivadors, tots són uns" ("Nostra unió és cada dia més forta" a *La Terra*, 15-6-1923:1).

²²⁷ *El Diluvio*, 1-6-1923:8. Segons aquests acords la Unió es quedava sense candidat propi ja que Duran es presentava com a republicà federal. Aquest, en el seu *Dietari*:718, afirma que lerrouxistes i monàrquics s'havien posat d'acord per impedir que la Unió pogués incloure en la candidatura Josep Ricart. La majoria de veus en les negociacions creieren que Duran ja representava els rabassaires, a més dels republicans. Fins i tot hi hagué una persona que durant un temps estigué acostat a la Unió de Rabassaires -Jaume Font de Molins de Rei- que afirmà que era Micó qui podia representar en la candidatura els rabassaires. Per altra banda, un altre candidat que finalment es presentà sol però que participà en les negociacions per formar la coalició d'esquerres fou el liberal Carles Crehuet Roig, el qual també havia participat durant un temps en la campanya rabassaire. Crehuet fou el que tragué menys vots dels set candidats que finalment es presentaren.

la dels radicals²²⁸. La coalició s'acabà de trencar quan el reformista Micó decidí retirar-se d'aquesta a darrera hora²²⁹. La coalició d'esquerres acabà sent una "candidatura rabassaire" formada per Ricart i Duran²³⁰. Sens dubte, la dispersió dels candidats republicans perjudicà notablement els candidats rabassaires.

Malgrat una intensa mobilització dies abans dels comicis anant a fer mítings en la majoria de poblacions dels districtes amb l'ajuda dels principals líders polítics esquerrans d'aquelles comarques i de Companys²³¹, els candidats rabassaires tragueren uns pésims resultats electorals²³². Els tres candidats rabassaires guanyaren només en les poblacions que tenien una important organització de la Unió: Piera, Avinyonet, Pacs, Sant Sadurní, Subirats, Sant Pere de Ribes i Sant Llorenç d'Hortons. En canvi, perderen a Martorell i a Gelida i, incomprendiblement, Riera va treure millors resultats al sub-districte d'Igualada, on la Unió no hi tenia efectius, que en el de Vilafranca, on quedà en darrera posició amb 1.661 vots, que suposaren un 11,31% de tots els sufragis²³³.

²²⁸ *El Diluvio*, 5-6-1923:7.

²²⁹ Segons algunes fonts Micó s'associà amb la candidatura nacionalista formada per La Lliga i Acció Catalana. *Democracia*, el 16-6-1923:1, denuncià en dos articles la deserció de la coalició a darrera hora de Micó. Un d'aquests dos articles denunciava que la Lliga, Acció Catalana i reformistes s'havien posat d'acord "per a combatre la representació dels rabassaires a la Diputació provincial; ja que aquesta (...) representava la pesadilla més grossa per a la Lliga, i, temps a venir, un perill per als senyors que mangonegen la representació del Districte". I això, tot i que Ricart digués -abans que Micó acabés abandonant la coalició- en un dels mítings electorals que, a part d'ell mateix i de Duran, calia votar en tercer lloc Micó. Ni aquest, ni cap més reformista o liberal, no aparegué en cap dels mítings en què intervingueren els candidats rabassaires amb l'ajuda d'altres republicans del districte i de dirigents de la Unió segons les cròniques d'*El Diluvio*.

²³⁰ Els republicans radicals reaccionaren -ja sense poder canviar res- responsabilitzant Companys del trencament de la coalició inicial per "asegurar de esta manera el acta del eterno diputado provincial señor Micó, hermano político del diputado a Cortes señor Companys, principal fautor de la mentada ruptura" (*El Progreso*, 5-6-1923:1-2). El dia mateix de les eleccions *El Progreso* insistí en els interessos familiars de Companys en aquelles eleccions i preguntant-se a més: "¿Y con qué derecho el Sr. Companys quiere imponer un representante de los rabassaires, cuando la Unión de Rabassaires no es un partido político?". Acabava amenaçant Companys dient que "no se olvide que en las filas de los rabassaires, siempre respetables para nosotros, existen hombres de distintas procedencias políticas y que en lo sucesivo cada uno ocupará el lugar que políticamente le corresponde".

²³¹ Des d'*El Diluvio* es pot seguir bastant bé la campanya electoral de les esquerres en aquests districtes, sobretot els quatre dies abans de les eleccions.

²³² Hi hagué alguna denúncia de corrupció electoral com la que es féu a l'article "Las pasadas elecciones" a *Democracia*, 16-6-1923:1.

²³³ En tots els municipis que la Unió tenia en aquell moment secció local superaren almenys el 5% dels vots, excepte Esparraguera i Sant Esteve Sesrovires. En el cas d'Esparraguera hi podria tenir a veure un hipotètic control de les eleccions per part dels amos de la colònia fabril Sedó. Per altra banda, del Papiol, on tampoc s'arribà al 5% dels sufragis, estava a punt d'ingressar a la Unió una societat local. En els comicis provincials cada elector podia votar normalment tres candidats, com a màxim, de tots els que

A l'Alt Penedès, doncs, el zuluetisme es tornà a imposar, a través dels seus dos representants, Guanyabens i Bausili, a la Unió. I aquesta vegada més rotundament, tant perquè les diferències de vots entre les candidatures foren majors en aquestes darreres eleccions, com perquè en aquestes els vencedors absoluts foren els reformistes. Val a dir, però, que en la partida disputada els reformistes comptaren amb molts avantatges d'entrada. Guañabens ja era diputat del districte des del 1919 mentre que Riera, tot i que havia trepitjat molt la comarca en les seves campanyes rabassaires, havia dut a terme la seva acció política sempre en el marc local de Martorell. Per altra banda, és cert, tal com denuncià l'equip de Companys, que Guañabens tragué partit del fet d'haver festejat amb la Unió durant pràcticament tot un any i la prova podia ser que es defensà bastant bé obtenint bons resultats en alguns feus d'aquest sindicat com Piera o Subirats. De totes maneres, les eleccions acabaren de corroborar que la comarca on el conflicte rabassaire era més latent, el Penedès, el sindicat dirigit per Companys hi continuava sent minoritari. I tot i que Zulueta havia perdut la condició de diputat -cosa que podia afavorir a partir de llavors el progrés de la Unió en aquella comarca- havia quedat clar que aquest sindicat, de moment, no es podia autoerigir encara en representant de tots els rabassaires.

Malgrat tot i malgrat la presència d'algun sector minoritari de la Unió que es negà a participar electoralment, aquest sindicat aconseguí -o col.laborà a aconseguir- que el vot rabassaire, tant en els comicis de l'abril com en els del juny, anés a parar en general a candidats republicans. D'aquesta manera, la Unió també contribuí a la reorganització del republicanisme català, en uns districtes de forta tradició republicana que, a pesar de tot, continuava present. No casualment els districtes on la Unió va arribar a acords amb els candidats republicans en els comicis de l'abril de 1923 foren els mateixos districtes on el 1893, en temps de la Federació de Treballadors Agrícoles, s'imposaren els federals amb la col.laboració d'aquesta organització pagesa. En els discrets resultats obtinguts el 1923, en comparació amb els de 1893, cal tenir en compte que el sindicat rabassaire tampoc no disposava d'una massa social afiliada en aquell moment -com la tingué la FTARE- o com la que tindria als anys trenta la mateixa Unió per garantir victòries electorals als candidats *rabassaires*. I tot i així, en gairebé tots els municipis que comptaven amb associats del sindicat rabassaire, els candidats republicans s'imposaren amb claredat. Això succeí també en el districte de Terrassa on no hi hagué acord entre el sindicat i el republicà Palet i Barba, tot i que alguns dirigents rabassaires col.laboraren en la seva campanya -Companys també col.laboraria amb ell al Congrés formant part

es presentaven; i sortien com a diputats els quatre candidats amb millors resultats. Si el nombre de diputats a ser escollits no era quatre, igualment l'elector podia votar com a màxim un menys del nombre de diputats que havien de sortir d'aquella elecció.

del grup de la minoria republicana catalana juntament amb Domingo, Nougués i Salvador Albert-. Fins i tot és significatiu el cas del districte d'Arenys on el candidat republicà radical Lluís Sisquella -malgrat la ridícula dels resultats, 66 paperetes en total al seu favor- només obtingué vots en aquelles poblacions que tindrien secció local rabassaire als anys vint, a part de Tordera: Arenys de Munt (38 vots), Canet (19) i Malgrat (3)²³⁴.

3.4.5. Epíleg: de cert col.laboracionisme amb la Dictadura a la lluita per la República.

La Unió intentà que el cop d'Estat de Primo de Rivera del setembre de 1923 l'afectés el menys possible en la seva vida i activitats sindicals. S'ha vist prou en els apartats sobre la reforma agrària i sobre el cooperativisme i àdhuc sobre la propaganda de l'organització. Recordo el document que aprovà en l'assemblea del novembre de 1923 en què el sindicat rabassaire mostrava certa acceptació pel nou ordre polític. No era aquest un cas rar. El cop d'Estat a penes provocà reaccions en contra i fins gaudí de certa popularitat per l'esperança que la neteja colpista podia realitzar en les administracions públiques de la caduca monarquia²³⁵. A aquesta esperança s'hi afegiren les declaracions de bons propòsits que Primo de Rivera féu de cara a les classes treballadores²³⁶. *La Terra* va ser una més de les nombroses revistes populars que mostraren certes expectatives davant del cop. En el número del 15 de setembre s'anuncià el pronunciament de Primo de Rivera de la següent manera: "Compost el nombre present ens enterem del cop d'Estat que sembla lluita amb (sic, entengueu *contra*) la clientela política dels aventurers causants de nostres desfetes. No volem demostrar amb aquestes paraules cap simpatia vers un moviment quina finalitat hem de conèixer a mida que's vagi desenrotllant. Ens plau que treguin els malversadors del patrimoni moral i material". I en el número del dia 29 del mateix mes s'afirmà: "Esperamos ver surgir esos hombres nuevos, que animados de puro patriotismo contribuyan con su esfuerzo a regenerar de una vez nuestra Patria".

Durant la Dictadura la Unió no es limità a jugar la carta possibilista que li permetés obtenir millores per als cultivadors a través de la legislació, sinó que, seguint una

²³⁴ Expd. "Diputados a Cortes. Año 1923", Lligall 3.714, AHDB. A Tordera obtingué 6 vots. Tordera ingressaria a la Unió als anys trenta.

²³⁵ UCELAY DA CAL, Enric: "Les opcions polítiques bàsiques de l'oposició a la Dictadura, 1923-1931" a AMIGÓ, Ramon i altres: *Evarist Fàbregues i el seu temps*, Reus, 1990:60-61; i "Provincilaistes contra dualistes...":14.

²³⁶ BEN-AMI, Shlomo: *Los orígenes de la Segunda República...*:183-184.

política col.laboracionista semblant a la de la UGT, intentà aconseguir càrrecs públics i oficials en representació de la pagesia²³⁷. Ja a principis de 1924, en motiu de la publicació d'un avant-projecte sobre crèdit agrari²³⁸, la Unió va veure -o concloure- que l'única manera de beneficiar-se com a societat del crèdit que el govern estava disposat a concedir a sindicats agraris era obtenint algun lloc de representació pública per fer valer els seus interessos. Per això començà per denunciar des de *La Terra* en un article titulat "La representació de l'agricultura" que "els que aquí s'atribueixen la representació de l'agricultura no han treballat jamai la terra"²³⁹. En motiu d'una assemblea a la seu del Foment del Treball Nacional celebrada a finals de febrer i convocada pel govern, la Unió de Rabassaires s'indignà perquè es convidà a la Unió de Vinyaters de Catalunya com a única representant de tots els viticultors catalans per tal que exposés les seves conclusions sobre els temes del crèdit agrari i de la crisi del vi²⁴⁰. Com a resposta, el sindicat rabassaire convocà un gran aplec comarcal pagès a Martorell. Es pretenia fer veure als governants que la Unió de Rabassaires també era digne de ser representant del sector agrari. Aragay digué en l'aplec que "la Unió ha de procurar que en assumptes essencialment agrícoles com són crèdit agrari i tractat de comerç no es prescindeixi d'ella com avui, del mateix modo que dia arribarà que no permetrà que actui contra d'ella cap govern (...). Mentre la Unió de Rabassaires no tingui representació en la Junta d'Aranzels i Valoracions no pot tenir la més petita confiança en les gestions que pugui fer dit organisme". Riera afirmà al mateix aplec que "la única representació de l'agricultura catalana no poden usurpar-la sense la nostra protesta els senyors que ara es dediquen a adoptar certes actituds interessades en el seu profit personal i no el de milers de productors de Catalunya". El president la Unió insistí que aquesta "no podia restar indiferent davant l'abús que significava el que certs senyors s'apropriessin una representació que legalment no poden tenir i comprometessin a l'agricultura donant-li determinada opinió davant dels tractats de comerç, sense comptar amb la opinió dels conreadors, única representació veritat de la agricultura catalana"²⁴¹. Les motivacions

²³⁷ En el sector agrari la UGT almenys estigué representada en la Junta d'Acció Social Agrària que depenia del Ministeri de Treball i en la Comissió Permanent de corporacions agrícoles, al costat de la Confederació Catòlica, l'Institut de Sant Isidre, l'Associació d'Agricultors, l'*Asociación de Labradores de Zaragoza* i les cambres agrícoles (*El Diluvio*, 18-1-1929:29).

²³⁸ L'avant-projecte fou publicat a *El Diluvio*, 6-1-1924:44.

²³⁹ *La Terra*, 2-2-1924:2.

²⁴⁰ *El Diluvio*, 26-2-1924:28.

²⁴¹ En motiu d'aquell acte la Unió de Rabassaires envià al govern el següent telegrama: "Unión viticultores-rabassaires y aparceros Cataluña reunida Asamblea Martorell representación millares cultivadores, acuerda decir V.E. que rechaza representación osadamente se han atribuido algunos en Asamblea Fomento. Unión rabassaires, único organismo integrado productores directos sin mixtificaciones

econòmiques que hi havia en aquell afany de representativitat eren clares. En el mateix número de *La Terra* en què es ressenyà l'aplec rabassaire de Martorell es denuncià que "des de que hi ha destinats milions per allò del Credito Agrícola que ens surten per tot arreu senyors que entenen d'agricultura"²⁴². A principis de 1925 el govern concedí 10 milions de pessetes destinades al crèdit rural. Seria la Junta Consultiva del Crèdit - formada per representants de l'agricultura escollits a dit pel govern- la que decidiria la seva destinació²⁴³.

El 24 de març de 1925, en motiu del Reial Decret que precisament creà l'esmentada Junta Consultiva²⁴⁴, la Unió de Rabassaires envià una nota a la premsa en la qual donava a entendre que aspirava a tenir-hi un lloc i mostrava la seva queixa perquè en principi la Junta només era constituïda per un representant de la Confederació Nacional Catòlica Agrària, un de l'Associació General de Ramaders del Regne, un de les Cambres Agrícoles i un de la resta d'associacions rurals²⁴⁵. Era aquest darrer l'únic al qual podia aspirar a ocupar el sindicat rabassaire. Malgrat que era extraordinàriament difícil que ho aconseguís, Companys i Estartús varen anar a la Delegació provincial del Servei Agronòmic per mirar d'assabentar-se sobre com hauria de ser escollit aquell únic representant que podia venir d'entitats estrictament de pagesos conreadors i per si hi hauria alguna reunió de sindicats agraris per votar i decidir-ho. No obtingueren, però, cap informació vàlida²⁴⁶. Des de *La Terra* es denuncià: "en la llista de forces que podran constituir la comissió encarregada d'estudiar la petició de crèdits no hi trobem més que representacions, algunes respectables, però sempre dintre de l'òrbita dels que van bé en l'estat de coses injust i arbitrari de la concepció abusiva del dret de propietat. Les forces agràries [de] veritat, les que suen el pa seu i el dels altres no hi tenen representació. Els veritablement necessitats, els que trobarien en el crèdit el deslliurament de la usura no hi són comptats"²⁴⁷. Per mostrar públicament la protesta i per denunciar que "els

políticas fuerza efectiva demostrada Asambleas Barcelona, y mítines todo Cataluña y listas socios entidades adheridas como demuéstrase examen oficinas Gobierno Civil, ruega V. E. al resolver tratados queden garantidos intereses agrarios" (*La Terra*, 1-3-1924:1, 2 i 3). Curiosament el president de l'Institut Agrícola de Sant Isidre també protestà en aquell context perquè no se sentia representat en cap organisme oficial agrari (*RIACSI*, març de 1924:44).

²⁴² *La Terra*, 1-3-1924:3.

²⁴³ *Agricultura*, 5-5-1925:257.

²⁴⁴ *Agricultura*, 5-4-1925:197.

²⁴⁵ *El Diluvio*, 15-4-1925:12; *RIACSI*, abril de 1925:104.

²⁴⁶ *La Terra*, 18-4-1925:2.

²⁴⁷ *La Terra*, 4-4-1925:1.

treballadors del camp no tenen encara cabuda en els organismes directius i consultius de la riquesa agrària" novament s'organitzà una assemblea a Martorell²⁴⁸. Aquest cop, però, l'acte no es pogué celebrar perquè va acabar sent prohibit pel governador civil²⁴⁹.

La Unió de Rabassaires també buscà la representació en organismes públics a través del Cens corporatiu d'Associacions per tal que li permetés tenir dret de vot o dret a ser escollida com a societat obrera en les delegacions locals del Consell del Treball o als Consells provincials agropecuaris o als mateixos Ajuntaments²⁵⁰. La nova llei municipal de 1924 preveia concedir vot corporatiu a les associacions que estiguessin incloses al Cens corporatiu²⁵¹. En l'assemblea de la Unió de novembre de 1924 es decidí que Pere Estartús orientés les societats adherides que volguessin incriure's en aquest cens. Aquestes, però, toparen amb dos greus inconvenients per ser admeses. Es demanava que les societats havien de tenir un mínim de sis anys d'antiguitat i que tinguessin seu social independent d'altres entitats o de qualsevol domicili particular d'algun soci²⁵². I aquestes condicions les complien ben poques entitats locals rabassaires. En el primer cens d'associacions de la Dictadura, que es publicà el 26 d'agost de 1924, sols s'hi inclogué de la Unió el sindicat agrícola el Progrés de Malgrat i la Federació de Rabassers de Martorell²⁵³. En el cens que es va publicar el desembre del mateix any va augmentar fins a cinc el nombre d'entitats locals de la Unió -els sindicats agrícoles el Progrés de Malgrat, Germanor de Canet i el de Sant Vicenç de Castellet i les societats de treballadors agrícoles de Vilanova i Teià-, però en canvi va desaparèixer la Federació de Rabassers de Martorell²⁵⁴. A partir del 1925 les úniques entitats locals rabassaires que

²⁴⁸ *La Terra*, 18-4-1925:2. En motiu d'una assemblea agrària celebrada a Madrid en presència de representants de l'Estat la Unió de Rabassaires féu públic un altre document el primer punt del qual deia: "Los intereses de la agricultura no pueden estimarse representados exclusivamente por los propietarios de tierras, quienes cuidan ante todo, de que se mantenga el régimen de su dominación, en pugna precisamente con las conveniencias de la producción agraria" (*El Diluvio*, 22-5-1925:10).

²⁴⁹ *La Terra*, 9-5-1925:3.

²⁵⁰ *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona*, 31-1-1930.

²⁵¹ *Agricultura*, 5-5-1924:262.

²⁵² *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona*, 22-12-1924.

²⁵³ *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona*, 26-8-1924. A part d'aquestes dues entitats, de la Unió d'aquell moment només el Sindicat agrícola de Sant Vicenç de Castellet i la Societat de Treballadors Agrícoles de Vilanova havien nascut feia almenys sis anys. Hi havia en el cens també uns *Obreros Viticultores* de Cervelló, però no crec que es referís a la Viticultora Cervellonenca ja que aquesta es fundà el 1923 i, per tant, no tenia l'antiguitat requerida. Precisament, la Viticultora Cervellonenca sol·licità la inclusió en el cens el gener de 1928, però li fou denegat (*Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona*, 14-1-1928 i 26-5-1928).

²⁵⁴ *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona*, 22-12-1924.

aparegueren als cinc diferents censos que es publicaren fins a la instauració de la República foren els sindicats agrícoles de Sant Vicenç de Castellet (en les 5 ocasions) i el d'Arenys de Munt (1); la Redemptora d'Argentona (2) i la Societat de Rabassaires de Gelida (1)²⁵⁵.

Pel que fa a l'intent de constiuir un règim corporatiu agrari a partir del decret llei de 22 de maig de 1928 amb l'objecte primordial d'integrar els interessos de patrons i obrers a través dels comitès paritaris, no em consta que la Unió de Rabassaires, a diferència de la UGT, reaccionés en el sentit de pressionar al govern per aconseguir la màxima representació en els susdits comitès²⁵⁶. A no ser que la renovada activitat propagandística i organitzativa que engegà la Unió a partir de principis de 1928 tingués a veure amb l'anunci d'estendre a l'agricultura l'organització corporativa, que ja funcionava a la indústria des de finals de 1926. Finalment, però, el decret de maig de 1928 no es portà mai a la pràctica i per tant, els comitès paritaris al camp no serien realitat fins a la II República.

L'escriptor Ferran Urgell denuncià el 1933, en plena República, les ànsies d'obtenir llocs de representació pública per part dels dirigents rabassaires durant la Dictadura de Primo de Rivera: "aspiraven, a través de les gestions que es feren a Madrid i Barcelona -per conducte de la Capitania General-, representar a Catalunya, en l'aspecte agrícola, el mateix paper que la UGT i el Partit Socialista representaven en l'ordre social a España. Fracassada aquella temptativa, hagueren de limitar llurs aspiracions a ocupar llocs secundaris en l'administració municipal de petits pobles i en l'organització política adscrita a la política de la Dictadura"²⁵⁷. Urgell es referia, en la darrera frase, a la militància d'alguns associats rabassaires d'importància en la Unió Patriòtica.

Aquesta Unió havia estat creada el 1924 pel dictador per tal que funcionés com a partit únic del règim, ja que la resta de partits estaven prohibits. No fou mai un partit de masses, però reuní elements de dreta de diversa procedència així com oportunistes que utilitzaren l'organització per obtenir llocs de representació pública²⁵⁸. El principal dirigent de la Unió de Rabassaires que em consta que milità en la Unió Patriòtica fou Jaume

²⁵⁵ *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona*, 19-9-1925, 23-4-1926, 26-5-1928, 1-4-1929, 3-2-1931.

²⁵⁶ BIGLINO, Paloma: *El socialismo español...*:290.

²⁵⁷ URGELL, Ferran: *La lluita de classes al camp*, Barcelona, 1933:6.

²⁵⁸ BEN-AMI, Shlomo: *Los orígenes de la Segunda República...*:29.

Cortadella, de Martorell²⁵⁹. Cortadella fou president de la Federació de Rabassers d'aquesta població almenys entre 1929 i 1930²⁶⁰. Tal com denunciaren els seus adversaris polítics, s'havia allistat al partit del règim per poder accedir a una regidoria a l'Ajuntament de Martorell²⁶¹. Molt probablement Cortadella era militant alhora o havia militat en el Partit Republicà Radical de Lerroux. No foren pocs els lerrouxistes que ingressaren a la Unió Patriòtica. Entre 1925 i 1928 aproximadament es visqué cert *festeig* entre determinats sectors acostats a Lerroux i alguns d'addictes al règim. A Barcelona es fundà en aquests anys els grups de *Patria y Libertad* com a plataforma política per tirar endavant aquesta relació²⁶². La revista *Fructidor*, portaveu oficiós de la Unió de Rabassaires a la comarca de Vilafranca i dirigida en aquests anys pel republicà radical i propagandista rabassaire Ferrer Cabra, es mostrà molt tolerant en l'esmentat període tant amb la Unió Patriòtica com amb el mateix règim, així com amb Primo de Rivera. Fins i tot s'arribà als elogis: "cuanto haga España para agradecer al General Primo de Rivera la bondad de sus intenciones de los primeros momentos de su golpe de Estado es todo bien merecido (...). Personalmente hemos hecho muchas veces elogios a la buena voluntad y oportunos aciertos del Sr. Presidente del Consejo de Ministros"²⁶³; "sabido [es] que la Unión Patriótica es un compuesto de hombres generosos y desinteresados, reunidos al conjuro de la regeneración patria. No debe ser de otro modo. ¡Como no, si pueden pertenecer en él republicanos y socialistas inclusive, sin menoscabo de sus ideas!"²⁶⁴. Efectivament, almenys a l'Alt Penedès, a la Unió Patriòtica hi ingressà gent de totes les tendències polítiques. El Sindicat Agrícola Cooperatiu de Sant Joan de Mediona, clausurat el 1924 per ordre governativa a petició dels principals propietaris

²⁵⁹ A *El Diluvio*, 7-9-1933:7, s'acusà a Cortadella d'haver pertangut a la Unió Patriòtica en temps de la Dictadura. També fou acusat del mateix en una carta firmada per l'Agrupació d'Amics de Lliga Catalana de Martorell el 3 de juliol de 1933 (Secció Correspondència AHM Martorell, 3-7-1933).

²⁶⁰ Secció Correspondència AHM Martorell, 9-8-1929; Capsa 1195 de l'AHM Martorell.

²⁶¹ En la carta firmada per l'Agrupació d'Amics de Lliga Catalana de Martorell acabada de citar es fa referència a Jaume Cortadella tot parlant d'"aquells homes feixistes que tan parlen de republicanisme oblidant que, per a ésser regidor abans, s'allistaren a la Unió Patriòtica" (Secció Correspondència AHM Martorell, 3-7-1933).

²⁶² UCELAY DA CAL, E.: *El Nacionalisme radical català...*:410 i 415; Alguns elements dels grups *Patria y Libertad* foren Miquel Gatell i Elies Fité (CÜLLA CLARÀ, Joan B.: "Del republicanisme català al catalanisme d'esquerres (1922-1931)" a *L'Avenç*, núm. 36, maig de 1981).

²⁶³ *El Fructidor*, 15-9-1928.

²⁶⁴ *El Fructidor*, 16-3-1929. Altres notícies o afirmacions molt benèvols amb el règim o el seu partit es poden trobar al mateix periòdic els dies 9-5-1925; 16-6-1928; 15-9-1928; 9-3-1929; 23-3-1929. En aquesta darrera data *El Fructidor*, en el seu editorial, saluda la nova aparició del portaveu de la Unió Patriòtica de l'Alt Penedès, *Heraldo del Panadés*, de la següent manera: "Y celebraremos infinitamente que el valiente paladín de la UP consiga (...) sacudir el letargo de la gente fría y apática (...), y pueda atraérselos en sus filas donde tan patriótica misión les espera".

rurals de la població per ser un cau de sindicalistes que realitzaven "graves atropellos y arbitrariedades" contra la gent *d'ordre*, demanà el 1928 que fos aixecada la clausura en una carta firmada per exmembres de junta del mateix Sindicat "pertenecientes a Unión Patriótica". L'alcalde del municipi donà suport a la petició tot informant al govern civil que "los individuos que formaron parte de aquella asociación han modificado notablemente su conducta, estando en la actualidad en buena relación con todos los propietarios y con las Autoridades de la localidad habiendo ingresado buen número de aquellos en las filas de Unión Patriótica"²⁶⁵.

L'important pes que tenia el republicanisme radical dins la Unió de Rabassaires hagué d'influir forçosament en les relacions entre el sindicat i el règim. I més quan la Unió, a partir de 1926, estigué molt lligada al Partit Republicà Radical a través de l'Aliança Republicana a la qual hi estigué adherida oficialment²⁶⁶. Aquesta Aliança, encapçalada a la pràctica per Lerroux i el seu partit, pretengué agrupar el màxim nombre de partits i organitzacions republicanes d'Espanya, tot reconeixent l'autonomia dels grups integrants²⁶⁷. No fou casual la participació de Lluís Companys en l'acte d'homenatge a Lerroux que se celebrà a Barcelona el juny de 1926 i a la qual hi assistiren representacions de municipis on el sindicat rabassaire hi tenia un important nombre d'afiliats com Rubí, Sabadell, Manresa, Canet o Arenys de Munt²⁶⁸. Com tampoc no ho fou la invitació que va fer la Unió de Rabassaires al prohoms radical Emiliano Iglesias perquè intervingués en un míting a Vilafranca l'abril de 1928 ni el fitxatge el mateix any dins l'equip de propagandistes rabassaires dirigits per Companys del ja veterà Emili Junoy, un polític republicà força eclèctic que anà del salmeronisme al primorriverisme passant pel lerrouxisme i el catalanisme. Entre 1928 i 1929 Junoy intentà d'aconseguir una entesa entre Primo de Rivera i Cambó. En un míting rabassaire celebrat a Martorell el març de 1928 començà cometent un lapsus -probablement premeditat- que sabé

²⁶⁵ Expd. 7887, AGCB.

²⁶⁶ Dins la província de Barcelona s'aheriren a aquesta Aliança entitats republicanes de Castellar del Vallès, Rubí, Manresa, Sabadell, Badalona, Sallent, Caldes de Montbui, Arenys de Munt, Barcelona, l'Hospitalet, Terrassa, Olesa, Vacarisses, Rellinars, Vilassar de Mar i Mataró. D'entre elles hi havia el Sindicat agrícola L'Harmonia de Castellar del Vallès i la Societat de Rabassaires de Rubí, ambdues associades alhora a la Unió de Rabassaires. (ALIANZA REPUBLICANA: *El 11 de febrero de 1926. Manifiesto*. Madrid, 1926:21-26).

²⁶⁷ La Junta provisional de l'organisme estigué integrada per Manuel Azaña (del *Grupo de Acción Republicana*), Hilario Ayuso (del Partit Republicà Federal), Castrovido (per la premsa republicana), Marcel·lí Domingo (del Partit Republicà Català) i Lerroux (del Partit Republicà Radical). Com a secretaris de la Junta quedaren Giral, Marsá, Bragado i Martí Jara (RUIZ MANJÓN, Octavio: *El Partido Republicano Radical...*:129-130).

²⁶⁸ *República*, 10-6-1926:4.

arreglar immediatament: "Señores... Perdonad; os saludo como si estuviera hablando en el Círculo del Liceo. Pero no retiro la palabra y además os digo que vuestros hijos serán los señores de mañana. No sé por qué me ha hecho venir aquí el amigo Companys". Mig avergonyit d'haver de reconèixer davant d'un públic treballador la seva trajectòria política i social digué: "perdonadme mis coqueterías con los capitalistas". I acabà per donar una solució al problema rabassaire que hagué de deixar astorat a més d'un: "Respecto a vuestro problema diré una cosa. Vuestro problema está resuelto con un poco de patriotismo"²⁶⁹.

Probablement el públic rabassaire d'aquell míting acceptà les disculpes de Junoy. En aquell moment s'estava discutint el projecte de redempció de rabassa morta per part de la Junta d'*Acción Social Agraria* i hi havia fermes esperances que el govern legislés en sentit favorable als rabassaires. Per això, al mateix míting, tant el president Riera com Companys expressaren el seu optimisme en aquest sentit. El primer digué que "hay un estado de opinión favorable a nosotros, y creo que el Gobierno resolverá el problema" i el segon sentencià que "pronto vendrá una disposición del Gobierno que resuelva el problema de la rabassa"²⁷⁰. Era un optimisme que tenia relació amb el joc col.laboracionista que la Unió estava duent a terme acceptant carnets de la Unió Patriòtica i regidories en els municipis.

En aquest darrer aspecte el sindicat rabassaire hagué d'adoptar un canvi d'actitud en relació als primers mesos de la Dictadura quan s'oposà a la destitució obligada dels ajuntaments elegits democràticament. En la reunió del comitè central de principis d'abril de 1924 s'acordà que cap membre de junta de les societats locals rabassaires adherides a la Unió acceptés cap càrrec de regidor que se li oferís segons la nova llei, "en atenció a que ells no poden representar la voluntat dels ciutadans". La Unió decidí "que en nom d'ella no podrà actuar-hi en els municipis cap dels seus federats"²⁷¹. El president de la Societat de Treballadors Agrícoles de Vilanova, Sebastià Llaveries, seguí les instruccions del comitè central rabassaire. En proposar-se-li una regidoria com a president d'aquella societat, signà una carta renunciant al càrrec "en cuanto no esté autorizado por la decisión expresa de los asociados en forma que quede bien claramente manifestada su

²⁶⁹ *El Diluvio*, 20-3-1928:19; *El Fructidor*, 24-3-1928:1. Junoy també tenia previst d'assistir al míting que la Unió celebrà a Vilafranca l'abril del mateix any, però finalment no s'hi pogué presentar per trobar-se malalt (*El Fructidor*, 22-4-1928 i 29-4-1928). El 1924 *La Terra* (22-3-1924:2) havia criticat Junoy per un article que aquest havia escrit en un diari madrileny sobre la rabassa morta. L'òrgan rabassaire digué: "l'article és irònic i laberíntic, i hom no sap com se l'ha de prendre (...). Val més pendre-ho a broma que és lo que més escau a tot lo referent a l'ex-senador senyor Junoy".

²⁷⁰ *El Fructidor*, 24-3-1928.

²⁷¹ *La Terra*, 12-4-1924:2.

libre voluntad²⁷². I a Montornès el 1925 es donà de baixa de la Unió un soci rabassaire que pretenia tornar a ser regidor del municipi sense l'autorització del sindicat²⁷³. Des de *La Terra* es criticà durament el socialista Salas Anton perquè l'abril de 1924 acceptà una regidoria a l'Ajuntament de Barcelona, tot i que el seu partit li recomanés que així ho havia de fer²⁷⁴.

A partir de 1925 desaparegueren les crítiques als que pretenien d'accedir a càrrecs municipals i en cert sentit la Unió acabà afavorint aquesta voluntat quan a l'assemblea de novembre de 1924 acordà assessorar les societats rabassaires que es volguessin inscriure al cens corporatiu. L'aspiració tant de republicans com de sindicalistes rabassaires d'accedir als ajuntaments fou sempre molt manifesta²⁷⁵ i d'alguna manera es continuà revelant durant la Dictadura. Els republicans eren municipalistes per excel·lència. Va ser en els municipis on comptaren fins als anys vint amb la seva major força política.

Quan a principis de 1930 caigué Primo de Rivera i el govern Berenguer pretengué reintegrar el personal polític de 1923 als ajuntaments i diputacions, s'organitzà una forta polèmica entre les esquerres sobre si havien d'acceptar o no els càrrecs. El Reial Decret de constitució dels nous ajuntaments tenia aspectes força anti-democràtics, com per exemple que el govern es reservava la facultat de nomenar els alcaldes. Dins la Unió de Rabassaires també hi hagueren d'haver divisions d'opinions atès que mentre Companys es negà a accedir a una regidoria a l'Ajuntament de Barcelona²⁷⁶, el president Riera acceptà l'alcaldia de Martorell, tot i que com a alcalde envià un telegrama al govern

²⁷² *Democràcia*, 29-4-1924:7; *La Terra*, 3-5-1924:2.

²⁷³ *La Terra*, 28-3-1925:4; 4-4-1925:4.

²⁷⁴ *La Terra*, 12-4-1924:3; 10-5-1924. Amadeu Aragay també criticà l'actitud de Salas en un article a *L'Avenir*, 19-4-1924. Curiosament mentre a Catalunya els socialistes acceptaren aquests càrrecs municipals, fora de Catalunya més aviat els rebutjaren.

²⁷⁵ Ja s'ha destacat a l'apartat 3.4.4 la intervenció de dirigents locals rabassaires en els comicis municipals de 1922 i altres. Un altre exemple clar de la voluntat rabassaire d'accedir als consistoris és que dels sis pagesos que formaren la primera junta del Sindicat agrícola el Progrés de Malgrat el 1915, quatre foren regidors entre 1914 i 1923: Isidre Bohigas Casas, Sebastià Gelpi Regí, Martí Pica Moner i Martí Bosch Gelpi (BAYARRI, Jordi i GOÑI, Jordi: *Malgrat i la seva premsa: 1915-1968. Cinquanta anys de vida malgratenca*, Malgrat, 1994:255-257).

²⁷⁶ *El Diluvio*, 26-2-1930:19. Companys digué l'estiu d'aquell any que "mis ideales me privaban de aceptar un cargo por el que fui elegido el año 17, que ignoro si los electores refrendarían hoy, y que me venía ahora a las manos por un real decreto. Aún si la actitud del Gobierno hubiera sido otra. Pero en el tiempo se va encargando de confirmar mis vaticinios" (*El Diluvio*, 1-7-1930:10).

protestant per com s'havien constituïts els ajuntaments²⁷⁷. Des de *La Terra*, dirigida des de Barcelona, s'aplaudí els qui no acceptaren els càrrecs de regidors²⁷⁸. Cal suposar, però, que altres associats rabassaires seguiren la conducta del seu president. Com molt sovint, des de Barcelona no es veien les coses com des de comarques. El mateix Companys es veié obligat a matisar aquesta diferència quan a l'estiu de 1930 defensà la dimissió de tots els regidors republicans, puntualitzant que almenys ho havien de fer així els de capital de província i justificant que en ajuntaments com els de Sabadell els republicans romanguessin en els seus càrrecs²⁷⁹. Francesc Riera tampoc l'abandonà.

El 1930 fou l'any de la lluita intensa per la República²⁸⁰. Tot i que oficialment la Unió es va quedar al marge d'aquesta lluita, la major part dels seus dirigents -tant els sindicalistes com els polítics- s'hi implicaren. Per primera vegada en la història del sindicat els directors d'aquest proclamaren que l'única manera d'obtenir les justes aspiracions rabassaires era dins d'un règim republicà. Així ho digué Amadeu Aragay a Sant Cugat el mes d'abril al costat del dirigent pagès local Ramon Mas²⁸¹. Ernest Ventós ho repetí setmanes abans que Lluís Companys proclamés la República des del balcó de l'Ajuntament de Barcelona: "el problema agrari (...) sols pot tenir solució en una nova formació política (...). Amb la República tot problema de llibertat i de justícia tindrà adequada solució"²⁸². No era aquest un plantejament sense importància per a l'acció sindical de la Unió. Els directius del sindicat demanaven per primer cop explícitament que calia anteposar en aquell context la lluita política a la sindical. Perquè només la victòria política podria portar victòries sindicals. D'alguna manera el moviment

²⁷⁷ *El Progreso*, 1-3-1930; *El Diluvio*, 1-3-1930:29. La protesta la feren constar la major part de regidors republicans. El directori de l'Esquerra Republicana -precedent de l'ERC que es fundarà el 1931 i que s'havia constituït a finals de 1929 tal com veurem més endavant- aconsellà als regidors afins que "donat el caràcter obligatori d'aquells càrrecs, que en el moment de constituir-se les respectives agrupacions declarin llur disconformitat amb les diverses disposicions de caràcter antidemocràtic que dits decrets contenen" (*Democràcia*, 22-2-1930:3). Els regidors republicans de Vilanova i la Geltrú també feren una protesta formal i proclamaren que acceptaven els càrrecs amb caràcter interí (*Democràcia*, 8-3-1930:3).

²⁷⁸ "Deplorem que aquesta viril posició [de no acceptar els càrrecs], que respon al voler del poble, no hagi estat compartida i presa per tots els Ajuntaments d'Espanya" (*La Terra*, 8-3-1930:3).

²⁷⁹ *El Federal*, 26-8-1930:1.

²⁸⁰ Vegeu entre d'altres AVILÉS FARRÉ, J.: *La izquierda burguesa en la II República*, Madrid, 1985; BEN-AMI, Shlomo: *Los orígenes de la Segunda República...*; CULLA, Joan B.: *El catalanisme d'esquerra (1928-1936)*, Barcelona, 1977; SALLÉS, Anna: *Quan Catalunya era d'esquerra...*

²⁸¹ *El Federal*, 3-5-1930:4.

²⁸² *La Terra*, 28-3-1931:2.

socialista espanyol, tant la UGT com el PSOE, també concentraren en aquell 1930 bona part dels seus esforços en la lluita política per aconseguir la República²⁸³. També dirigents comunistes, obreristes o cenetistes s'implicaren en la lluita política de les esquerres a través d'àmplies plataformes polítiques que pretenien agrupar tot el moviment d'oposició a la monarquia com la Intel·ligència Republicana, el manifest de la qual aparegué el mes de març, o el Comitè Pro-Llibertat, transformat en Comitè Revolucionari el 16 d'octubre. Firmaren el manifest de la Intel·ligència Republicana cenetistes o sindicalistes com Joan Peiró, Pere Foix²⁸⁴, Martí Barrera o A. Borràs i obreristes com Vicens Botella, J. Viadiu, T. Tusó o A. Bernadó²⁸⁵. Per altra banda el Comitè Revolucionari quedà integrat en un primer moment per un ampli ventall de tendències: des d'opcions comunistes representades per Botella i J. Maurín i cenetistes per Magriñà a opcions de dreta republicana com Solà Cañizares²⁸⁶. Ambdues plataformes comptaren amb una generosa participació de dirigents o col·laboradors de la Unió. Aragay, Companys, Edmon Iglésias²⁸⁷ i Joan Casanovas firmaren el Manifest d'Intel·ligència Republicana. I Ernest Ventós representà el Partit Republicà Català en la junta del Comitè Revolucionari.

La transformació que sofrí *La Terra* a partir de març de 1930 posà de manifest el nou ambient político-sindical que es coïa en aquell moment. El portaveu rabassaire es convertí en un periòdic diàfanament republicà amb uns continguts gairebé exclusivament polítics i molt més urbans que rurals. Seguint la política d'unitat republicana o de front comú de totes les esquerres per la qual treballava Companys i els seus principals col·laboradors, *La Terra* es convertí pràcticament en una plataforma política més semblant, encara que més modesta, a la de *L'Opinió*- que treballà per la unitat de les

²⁸³ BEN-AMI, Shlomo: *Los orígenes de la Segunda República...*:212.

²⁸⁴ Peiró i Foix retirarien les seves firmes del manifest a finals de juny a causa de les pressions dels sectors faistes de la CNT que els acusaven de fer el joc als polítics republicans (SALLÉS, Anna: *Quan Catalunya era d'esquerra...*:32).

²⁸⁵ *L'Opinió*, 2-5-1930.

²⁸⁶ SALLÉS, Anna: *Quan Catalunya era d'esquerra...*:45-46.

²⁸⁷ Als anys trenta serà un dels principals advocats de la Unió de Rabassaires i, com a tal, dirigirà la secció del consultori jurídic d'aquest sindicat (*La Terra*, 1-1-1935:1). Aquesta funció l'exercí fins i tot durant la guerra civil (*Terra Lliure*, 15-5-1937). Políticament seguí a finals dels anys vint la línia republicana de Lluís Companys. A l'octubre del 1930 també signà, juntament amb altres membres destacats del Partit Republicà Català, un nou manifest per a la unitat de les esquerres. Participà a la Conferència d'Esquerres del març de 1931 que donà lloc a l'Esquerra Republicana de Catalunya. En aquesta Conferència fou un dels signants de les ponències sobre el problema religiós i sobre justícia. També sobre aquests mateixos temes signà les ponències de l'assemblea preparatòria del Congrés d'Esquerra Republicana que se celebrà el febrer de 1932. El 1934 fou escollit lletrat assessor de la Secretaria central d'aquell partit (IVERN SALVÀ, M. Dolors: *Esquerra Republicana de Catalunya...*).

esquerres en l'objectiu d'aconseguir un règim democràtic. D'aquesta manera donà cabuda a totes aquelles firmes compromeses en la lluita pel canvi de règim. Cal destacar durant el 1930 les d'Àlvaro de Albornoz (2), Gabriel Alomar (1), F. Amado (5), Alberto Carsi (4), Marcel·lí Domingo (2), J. Sallarés (3), Julio Senador Gómez (7), Humbert Torres (2) i Miguel de Unamuno (1). Lògicament també acceptà firmes provinents d'opcions no estrictament republicanes, com la del comunista Jordi Arquer (1), o la de Llibert Estartús -ja entrat el 1931²⁸⁸- així com de sectors de propietaris rurals de tendència democràtica com era Francesc Pujols (2)²⁸⁹. La varietat d'aquestes firmes anà en detriment de les signatures provinents del mateix sindicat. Pràcticament no hi hagué cap carta publicada des de les poblacions rabassaires²⁹⁰ i sols hi hagué una sola firma, la d'Astre Janer (1), dels sindicalistes rabassaires de base. A part d'aquest, de l'entorn de la Unió només firmaren articles Aragay (17), Companys (9), Picó (4) i Ventós (1).

Per altra banda durant el 1930 -i ja fins arribada la República- l'activitat propagandística dels dirigents rabassaires se centrà fonamentalment en les campanyes d'oposició al règim. Com a actes propagandístics rabassaires en si sols es feren conferències i encara en un nombre relativament baix: nou de comptabilitzades. En canvi, els dirigents rabassaires participaren en un nombre molt més alt de mítings en el marc de les campanyes de les diferents plataformes polítiques en les quals s'implicaren²⁹¹. A part de les esmentades, cal destacar el projecte d'una Esquerra Republicana des de finals de 1929, el Cercle Republicà de Barcelona a partir de principis de 1930 o la Conferència d'Esquerres Catalanes del mes d'octubre. Totes tres pretengueren establir les bases per a la unitat d'acció política de les esquerres. La primera aconseguí federar -conservant l'autonomia dels seus membres- l'antic Partit Republicà Català, Acció Republicana de Rovira i Virgili i una fracció dels federals encapçalada per Enric B. de Quirós²⁹².

²⁸⁸ *La Terra*, 3-1-1931:2.

²⁸⁹ Vegeu a l'apèndix 10 -*Articulistes de La Terra (1922-1930)*...-.

²⁹⁰ En els tres exemplars que s'han conservat del 1930 -a banda dels sumaris d'altres números que coneixem- no hi ha cap carta escrita des de fora de Barcelona. A partir del 1930 la primera carta firmada que coneixem des d'una població rabassaire és del número del 25 d'abril de 1931 i procedeix d'Ullastrell.

²⁹¹ He localitzat fins a 32 actes propagandístics diferents al llarg del 1930 en els quals participaren algun dels dirigents polítics rabassaires d'aquell moment (*Acción*, 10-9-1930; *El Diluvio*, 12-1-1930, 15-2, 22-3, 26-3, 11-4, 16-4, 15-4, 16-4, 1-5, 3-5, 4-5, 8-5, 25-5, 14-6, 22-7, 1-8, 16-9, 24-9, 10-10, 16-10; *El Federal*: 12-4-1930, 3-5, 13-9, 11-10; *Llibertat* -Mataró-, 12-9-1930, *La Terra*, 27-9-1930:2.

²⁹² *El Diluvio*, 28-12-1929:12; *La Nau*, 27-12-1929. El manifest de fundació d'aquesta Esquerra es publicà a *El Diluvio*, 16-1-1930:4 i a *Acción*, 17-1-1930. El Consell Directiu de la nova formació política quedà format per Domingo, Companys i Noguera Comet pel PRC; Enric B. de Quirós, J. Candal i Joan Guilerà pel Partit Federal; i Rovira i Virgili, Matías Mallol Bosch i Leandre Cervera per l'Acció Republicana (*El Diluvio*, 2-1-1930:12).

Curiosament els principals components de l'equip de propagandistes de l'Esquerra Republicana a partir del mes de maig foren Joan Casanovas, Duran i Cañameras, Lluís Companys i Pere Estartús, els mateixos que fins al 1924 -i els dos darrers fins aquell mateix moment- havien actuat junts en les campanyes rabassaires²⁹³. Per altra banda el Cercle Republicà de Barcelona s'imposà per objectiu "acoblar en su seno a todos los republicanos en sus distintos matices y partidos" i d'"incorporar al republicanismo elementos capacitados y nuevos que puedan ser útiles al país". El federal Enric B. de Quirós fou el primer president de la junta de govern del Cercle i el radical Eladi Gardó el seu vice-president. El dirigent rabassaire Ernest Ventós n'ocupà una vocalia²⁹⁴.

Alguns dels dirigents estrictament pagesos de la Unió de Rabassaire també intervingueren activament en les campanyes de mítings impulsades per les plataformes polítiques esmentades. El president Riera intervingué com a orador almenys als mítings republicans celebrats a Molins de Rei i a Sant Sadurní l'abril de 1930. En el primer s'inaugurà un Centre Republicà Federal i l'acompanyaren a la tribuna Companys, Aragay, Rovira i Virgili, Pujol i Font i Leandre Cervera, i en el segon l'acompanyaren Joan Casanovas, Ferrer Cabra, Joan Fuster i Francesc Pujols²⁹⁵. En l'acte d'inauguració del Centre Republicà Federal de Sant Cugat del Vallès el mateix mes d'abril hi participà Aragay, el qual no oblidà de parlar del problema de la terra, així com el dirigent rabassaire local Ramon Mas²⁹⁶. Sembla, doncs, que d'alguna manera en aquell context d'eufòria republicana del 1930 dirigents rabassaires i dirigents republicans tornaren a unir-se clarament -com en els millors temps dels federals- sota la reivindicació bàsica d'aconseguir la República o, com a mínim, la recuperació de la democràcia, la qual hauria de donar solució -almenys així ho creien- al llarg plet rabassaire.

La Unió de Rabassaires quedà al marge del procés de formació de l'Esquerra Republicana de Catalunya el març de 1931²⁹⁷. Però, en canvi, els centres republicans de comarques, constituïts en bona part per pagesos rabassaires, ocuparen el pes més

²⁹³ *El Diluvio*, 24-4-1930:17.

²⁹⁴ *El Diluvio*, 14-1-1930:15. La resta de la junta de govern la formaven els vocals Lluís Palació, Nicolau Juncosa, Cosme Rofes, Joan Candal i Miquel Munné. El Cercle també disposava d'una junta directiva presidida per Francesc Casas Sala.

²⁹⁵ *El Diluvio*, 1-5-1930:35; 15-4-1930:14.

²⁹⁶ *El Federal*, 3-5-1930:4.

²⁹⁷ Segons Josep M. LLADÓ, al seu llibre *Lluís Companys. Una vida heroica*, Lleida, 1991:101, una representació de la Unió de Rabassaires assistí a la Conferència d'Esquerres Catalanes celebrada el març de 1931 en la qual es constituïria l'ERC.

important dins la nova formació política. Tal com diu Enric Ucelay, es pretenia "comptar amb la clientela de la Unió de Rabassaires"²⁹⁸. Tots els principals dirigents del sindicat - Lluís Companys, Amadeu Aragay, Francesc Riera, Ernest Ventós, Pere Estartús- haurien d'arrossegar cap a la nova ERC de Macià una important i ampla base rural. El fet que aquests procedissin d'entorns políticament i geogràficament diferenciats -sempre però, dins del republicanisme- col.laboraria decisivament a eixamplar aquesta base. En les adhesions a la Conferència d'Esquerres Catalanes de març de 1931, que havia de donar lloc a la constitució d'Esquerra Republicana de Catalunya s'hi comptaren centres republicans locals part dels associats dels quals militaven a la Unió de Rabassaires: el Progrés de Martorell, el Centre Radical Català i el Círcol Federal de Sabadell, l'Agrupació Republicana de Vilafranca, la Joventut Democràtica Social de Sant Feliu de Llobregat, l'Ateneu Sallentí de Sallent, el Centre Democràtic Federalista de Vilanova, el Casal d'Esquerres Catalanes de Sant Boi²⁹⁹, la Penya Els Deu de Sant Vicenç de Castellet, el Centre Republicà de Castellar i el Centre Republicà Federal de Sant Cugat del Vallès³⁰⁰. Un cop constituïda l'ERC, s'hi anirien federant molts altres centres que, com el de Rubí o el de Sant Cugat Sesgarrigues, tenien una base rabassaire importantíssima³⁰¹.

L'afirmació de Lluís Companys que la Unió de Rabassaires va col.laborar decisivament "a la conquesta de la República"³⁰² respongué bastant a la realitat. Si més no, l'avenç sindical rabassaire al camp, que a través de societats pageses i cooperatives impulsà la Unió al llarg dels anys vint -tot frenant un sindicalisme més conservador-, hagué de ser un factor gens menyspreable per explicar el triomf de les esquerres el 1931. El gran desplegament territorial que experimentà el sindicat aquest any fou paral·lel al de l'ERC. Almenys en els primers temps de la República, sindicat i partit arribaren a un grau

²⁹⁸ UCELAY DA CAL, E. : "La formació d'Esquerra Republicana...:64-66.

²⁹⁹ Un dels firmants del manifest republicà per constituir el Casal d'Esquerres Catalanes de Sant Boi l'octubre de 1930 fou el dirigent rabassaire de la població Cristòfor Rebull (*Democràcia*, 31-10-1930).

³⁰⁰ *Las Noticias*, 19-3-1931:1. El Centre Republicà Federal de Sant Cugat no era dins les adhesions que publicà *Las Noticias* el març de 1931, però en canvi havia estat un dels primers a adherir-se a la Conferència quan s'intentà portar-la a terme l'octubre-novembre de 1930 (*Democràcia*, 29-11-1930).

³⁰¹ BATALLA, Ramon: "Lluís Companys i el republicanisme rubinenc... A Sant Cugat Sesgarrigues el mateix mes de maig de 1931 es fundà una Societat de Rabassaires i un Centre Republicà d'Esquerra. El president de l'entitat rabassaire, Joan Galimany Xaus, també formaria part de la junta del centre republicà (Expd. 14.791 i 15.083, AGCB).

³⁰² PUIG, Nònit: *Què és la Unió de Rabassaires...:16.*

d'identificació important³⁰³. La història de la interrelació entre republicanisme i sindicalisme rabassaire es tornà, malgrat tot, a repetir.

³⁰³ IVERN SALVÀ, M. Dolors: *Esquerra Republicana de Catalunya...* vol. 2:545-558; POMÉS, Jordi: "L'ambició per l'hegemonia sindical al camp..."

Conclusions finals.

La Unió de Rabassaires va néixer el 1922 amb l'objectiu de convertir-se en el portaveu sindical del sector social agrari majoritari a la Catalunya Vella i especialment en les comarques rabassaires de la província de Barcelona: el sector que formaven els pagesos que treballaven la terra sota contracte de conreu -parcers, rabassaires i arrendataris, una part important dels quals compartien la seva condició amb la de minúscul propietari i jornaler-. Precisament aquest sector pagès tingué numèricament més força que mai durant el primer terç del segle XX a causa del fort reforçament i expansió que sofriren els contractes de parceria i arrendament. En les comarques rabassaires, ja amb una llarga tradició de contractes com la rabassa morta o la parceria, la forta i persistent orientació a la producció arbustiva i arbòria, sobretot vinya, col.laborà decisivament en aquesta revitalització del règim d'explotació indirecta de la terra. Una revitalització que anà acompanyada d'un agreujament de la problemàtica laboral i social que es generà al voltant d'uns contractes de conreu progressivament perjudicials per al pagès. Fou aquesta problemàtica la que molt probablement absorbí més atenció del sindicalisme pagès català del primer terç del segle XX i, en concret, del que es coneix per sindicalisme rabassaire. Durant els anys vint i trenta, la Unió de Rabassaires aconseguí ser la principal organització pagesa dels que reclamaven unes millores en la contractació agrària a Catalunya.

El principal corrent polític i sindical que sabé integrar millor i amb més èxit en els seus programes les reivindicacions rabassaires fins als anys trenta del segle XX fou el republicanisme. D'aquesta manera, la Unió de Rabassaires, a la pràctica, també estigué dirigida, almenys fins a mitjans dels anys trenta, per una doctrina i un caràcter sindical fonamentalment republicans, seguint les línies sindicals bàsiques del reformisme social. Tots els directors del sindicat -Lluís Companys, Amadeu Aragay, Francesc Riera, Josep Raventós...- eren o esdevindrien dirigents polítics republicans. No fou casual. El republicanisme mantingué en les comarques rabassaires catalanes, especialment en l'àrea per on es difongué la Unió als anys vint -les comarques de la província de Barcelona, tret d'Osona i Berguedà-, una gran activitat i fortalesa fins a la II República¹. Una fortalesa que es recolzà especialment en la mateixa pagesia rabassaire. Més de la meitat dels municipis d'aquesta àrea geogràfica tingueren algun tipus de centre republicà més o menys important entre 1900 i 1930. A Catalunya, des del segle XIX, diputats

¹ Per al segle XIX vegeu DUARTE, Àngel: *El republicanisme català a la fi del segle XIX...*; GABRIEL, Pere: "El republicanismo militante en la primera etapa de la Restauración, 1875-1893" a José A. PIQUERAS i Manuel CHUST (comps.): *Republicanos y repúblicas en España*, Madrid, 1996; també tots els treballs citats al llarg de l'estudi de LÓPEZ ESTUDILLO.

republicans i sindicats rabassaires locals o comarcals jugaren sempre un paper d'interrelació important. Els comicis electorals eren un element valuós en aquesta interrelació, si bé no únic ni decisiu com a vegades s'ha volgut fer veure. La rotunda victòria de Companys en les generals de 1923 i els triomfs de l'Esquerra Republicana als anys trenta van ser obtinguts amb col.laboració directa del moviment rabassaire. Com així ho foren els que obtingueren els federals en les eleccions generals i municipals de 1893 als districtes *rabassaires* de Vilafranca, Vilanova, Sant Feliu, Sabadell i Granollers. Seran precisament aquests els districtes originaris de la Unió de Rabassaires. Pes polític republicà i pes sindical rabassaire foren, doncs, dos pilars d'una mateixa casa en les comarques vitícoles catalanes. Les principals societats locals adherides a la Unió Rabassaires estigueren assentades en poblacions que comptaven amb una important tradició republicana des de mitjans del segle XIX: Martorell, Rubí, Sabadell, Manresa, Sant Feliu, Vilafranca, Vilanova, Badalona...

D'aquesta manera, gairebé sempre els lideratges sindicals rabassaires d'aquestes poblacions foren exercits per polítics locals republicans, que solien ser regidors dels ajuntaments, alhora que eren dirigents dels centres republicans locals. Cinc dels set pagesos que compongueren el comitè central de la Unió de Rabassaires el novembre de 1922 -Francesc Riera, Enric Esplugas, Josep Ricart, Joan Bonastre i Josep Raventós-, per exemple, eren o havien estat regidors republicans o republicano-obreristes en els seus municipis o tenien càrrecs de responsabilitat en organitzacions o centres republicans. En aquests centres s'hi aplegava bona part de la gent treballadora de la població, és a dir, pagesos. Perquè aquests, malgrat el grau d'industrialització de bona part de les poblacions de les comarques rabassaires per excel.lència, continuaven sent majoria -almenys en els centres republicans d'aquestes poblacions- excepte en les més grans ciutats com Sabadell o Terrassa. Els importantíssims centres republicans El Progrés de Martorell o el Centre Democràtic Republicà de Rubí, per esmentar dues poblacions que a principis del segle XX comptaven amb un sector industrial important, tenien una base social predominantment pagesa. I això almenys fins als anys trenta.

En la bona interrelació entre republicanisme i sindicalisme rabassaire que s'havia donat des del segle XIX hi jugà un paper molt important l'assumpció per part de gairebé tothom que la qüestió rabassaire era un problema fonamentalment jurídic, que es podria resoldre a través de la legislació. Perquè els republicans mai perderen una visió esperançadora de les possibilitats legislatives dels poders públics. Per això bona part dels líders polítics republicans que dirigiren federacions rabassaires tingueren alhora les condicions d'advocat i diputat, com Layret o Companys. Perquè aquests, no només haurien de defensar els rabassaires contra els desnonaments, sinó que haurien d'exigir bones lleis que resolguessin el complex plet rabassaire definitivament al seu favor. La

Unió de Rabassaires confià des d'un primer moment -o almenys així s'intentà fer veure- en la viabilitat de la política -fins i tot en temps de la Dictadura- per aconseguir fer possible el seu programa.

Malgrat tot, la Unió dels primers anys (1922-1924) va ser un sindicat que mantingué una radicalitat sindical i programàtica important. Una radicalitat que lligava en bona mesura amb l'anarcosindicalisme que es desplegà amb molta força just en els anys anteriors a la fundació d'aquesta organització rabassaire, de manera que aquesta quedà sindicalment marcada per l'experiència de l'anomenat trienni bolxevic (1918-1920). Una experiència que va comportar uns canvis dins del mateix sindicalisme rabassaire. Perquè mai com el 1919 l'anarcosindicalisme s'havia estès tant pel camp català. La sindicació obrera gairebé total aconseguida per la CNT el 1919 inclogué part de la mateixa pagesia catalana. En el Congrés de la CNT del Teatre de la *Comedia* a Madrid del desembre d'aquell any hi hagueren representats en societats estrictament agràries més de 12.000 pagesos catalans. I no eren aquests els únics que estaven afiliats a la CNT en aquell moment. Només de les comarques per on s'estendrà la Unió de Rabassaires als anys vint, deixant de banda el Barcelonès, la CNT aconseguí el 1919 més de 120.000 adherits, part dels quals eren rabassaires. Per això mai com fins llavors s'havia aconseguit una relació tan estreta entre el moviment camperol i el sindicalisme obrer en general.

Durant aquest període revolucionari es tallaren en bona mesura els ponts de diàleg, ja fins la guerra civil, entre importants sectors de la pagesia i els propietaris. Hi hagué lluita sindical pràcticament generalitzada a les vinyes catalanes. Les veremes de 1919 i 1920, almenys al Penedès i zones més pròximes, es van haver de fer amb la vigilància de la guàrdia civil. La conflictivitat social i sindical agrària arribà a cotes molt altes i fins hi hagué assassinats, com els dos que es cometeren al Vendrell. Amplis sectors de propietaris tancaren files organitzant-se en societats estrictament patronals per fer front a l'ofensiva sindical camperola. He comptat fins a catorze sindicats -entre locals i comarcals- de propietaris rurals catalans fundats entre 1919 i 1920. L'Institut Agrícola de Sant Isidre intentà encapçalar i dirigir aquesta contraofensiva patronal.

Fruit en bona part de la radicalització sindical del trienni bolxevic, les societats rabassaires que es formaren a partir d'aquests anys assumiren plenament el missatge classista i ja no acceptaren tan fàcilment tuteles de persones desvinculades de la terra ni de propietaris rurals que, tot militant en el republicanisme, havien aconseguit fer-se portaveus o dirigents de federacions de rabassers. Si la Federació de Rabassers de Catalunya dels anys deu acceptà dins les seves juntes propietaris com Jaume Bonells Tolosa o Francesc Valls Vidal, ambdós de Martorell, la Unió de Rabassaires ja no els

acceptarà.

Per altra banda la greu crisi del vi, especialment punyent a partir de 1920, i el progressiu deteriorament dels contractes de conreu -també singularment palpable als anys vint- no farien més que agreujar el clima de crispació i radicalització social i sindical en el camp català. En tota la dècada dels vint, els vinyaters catalans només pogueren vendre el vi per sobre el preu de cost en tres campanyes.

Tot plegat col·laborà al fet que en la Unió de Rabassaires dels primers anys hi tinguessin un pes considerable i, de fet, predominessin, els sectors més radicals del sindicalisme pagès. Cal pensar que aquests sectors havien estat enquadrats en els sindicats únics del període 1918-1920. Dirigents agraris anarcosindicalistes locals com Remigi Pañella, Joan Figueras, Rossend Güell o Joan Urpí -tots ells de Sant Feliu de Llobregat-, per exemple, havien militat en l'anarcosindicalista Federació Nacional d'Obrers Agricultors dels anys deu i a partir de 1923 s'afiliarien a la Unió de Rabassaires. I importants dirigents d'aquest sindicat com Francesc Riera o Jaume Martrat, els primers dos presidents de la Unió, participarien en mítings sindicals al llarg del trienni bolxevic al costat de destacats cenetistes. Tot i que a la pràctica el sector predominant radical de la Unió de Rabassaires sempre estigué bastant mediatitzat per la cúpula dirigent que encapçalà el republicà Lluís Companys, aquest admeté o hagué d'admetre un programa sindical inicial bàsic força radical que exigia com a mesura mínima la transformació de tots els contractes de conreu establerts en vinyes i oliverars en emfiteusis perpètuas i amb dret a redempció a favor del pagès, un programa que no preveia en principi per a res les vies del cooperativisme, mutualisme o instrucció agrària, un discurs sindical fortament obrerista que apostava també en principi per no acceptar la via de diàleg amb els propietaris i una ampla autonomia sindical de les societats o seccions locals rabassaires per actuar al marge del comitè central del sindicat. Efectivament, la Unió de Rabassaires del 1922-1924 fou un sindicat clarament obrerista, que entroncava perfectament amb el sindicalisme obrerista i internacionalista del segle XIX i que compartia les idees bàsiques d'aquest. En tots aquests sentits entroncava també bastant bé amb el que havia significat en part la Federació de Treballadors Agrícoles dels anys noranta i amb el programa federal de 1894, que contenia uns trets molts obreristes. L'apartat d'aquest programa federal dedicat a la qüestió agrària inspirà clarament el programa de la Unió de Rabassaires el 1922. Es donaren, doncs, unes línies de continuïtat molt clares, que havia sabut mantenir enceses el republicanisme més obrerista i més lligat amb el sindicalisme obrer, entre la Federació de Treballadors Agrícoles de 1893 i la Unió de 1922.

Els lligams del sindicalisme rabassaire amb el moviment obrer general es remuntaven a mitjan segle XIX. Aquest moviment sempre intentà integrar els rabassaires tot oferint-los solucions a la seva problemàtica laboral i contractual. D'aquesta manera, mai cap gran federació sindical obrera catalana que aspirés a aglutinar tot el sindicalisme obrer s'oblidaria del sector pagès. El primer exemple clar es donà durant el Sexenni Democràtic quan la Federació Regional Espanyola de l'AIT tingué integrada des del 1871 com a unió d'ofici la Unió de Treballadors del Camp. I el darrer exemple abans del naixement de la Unió de Rabassaires fou la CNT del 1918-1920, la qual fou capaç d'atraure importants efectius de pagesos catalans. Entre aquestes dues grans mobilitzacions sindicals obreres i pageses es crearen diferents centrals sindicals estrictament rabassaires, però estretament vinculades amb el moviment obrer del moment: la Lliga de Viticultors Rabassaires de Catalunya de principis dels vuitanta, la Federació de Treballadors Agrícoles de la Regió Espanyola dels anys noranta, la Federació de Rabassers de Catalunya de finals de la primera dècada del segle XX i la Federació Provincial [tarragonina] d'Obrers del Camp o la Federació Nacional d'Obrers Agrícoles durant els anys deu. No cal dir que es donà certa continuïtat ideològica i sindical entre totes aquestes federacions, mantinguda per un sindicalisme societarista pagès local i comarcal sempre ben actiu.

En la imbricació del moviment rabassaire amb el moviment obrer general hi col.laborà decisivament l'expandiment del sector industrial a bona part de la geografia catalana. Coincidí -no casualment, com s'ha explicat al primer capítol- que les comarques més vitícoles foren unes de les grans beneficiades pel desplegament industrial català al segle XIX. Lògicament, foren comarques amb un alt grau de conscienciació i mobilització sindical obrera. D'aquesta manera, no fou casual que totes les grans federacions sindicals pageses que s'ha esmentat anteriorment tinguessin uns nuclis geogràfics sindicals difusors en aquestes mateixes comarques que formaven la més gran àrea vitícola catalana i que estava integrada pel Baix Llobregat, el Barcelonès, els dos Vallès, els dos Penedès, el Garraf, l'Alt Camp, l'Anoia, el Bages i el Maresme. Exactament l'àrea per on es difondrà la Unió de Rabassaires fins al 1931. Una àrea força urbanitzada, en comparació a la resta de Catalunya, i encara més d'Espanya, i força industrialitzada, o almenys amb un fort potencial econòmic.

Aquest pes industrial no fou incompatible amb una agricultura que en aquestes comarques continuà vivint una fase d'expansió qualitativa i quantitativa al llarg del primer terç del segle XX. Els augments en la superfície total dedicada als conreus, sobretot els més intensius, i de la producció anaren acompanyats d'un millorament en la productivitat. Només la gran embranzida que prengué el sector industrial -en termes absoluts i relatius- pogueren eclipsar aparentment el progrés agrari. Totes les poblacions

que estigueren adherides a la Unió als anys vint es caracteritzaren per mantenir un sector agrari potent, independentment de la vitalitat industrial. Estem parlant d'uns anys en què potencial agrari i industrial no estaven gens renyits. Ans el contrari. Precisament els principals feus municipals de la Unió de Rabassaires -Martorell, Rubí, Sant Sadurní, Sant Feliu de Llobregat, Gelida...- es distingiren als anys vint per mantenir un preuat equilibri econòmic entre els sectors primari i secundari. Mentre Martorell aconseguí igualar el nombre d'actius professionals d'aquests dos sectors al voltant de 1920, Rubí ho féu al voltant del 1930.

Si la Unió de Rabassaires va acabar superant la radicalitat sindical del trienni bolxevic tot recuperant la tradició sindical moderada del sindicalisme rabassaire fou en bona mesura a causa de la vigència i vitalitat del mateix republicanisme als anys vint. I això, no obstant la profunda crisi en què semblava trobar-se a finals dels anys deu. Durant aquesta dècada el republicanisme s'havia debilitat molt, en part pel mateix èxit que estava tenint l'anarcosindicalisme. L'anunci de Layret el 1920 de la fi definitiva d'aquest corrent polític tot apostant per la necessitat d'obrir-se als corrents socialistes i comunistes en estret contacte sempre amb l'obrerisme sindicalista fou una clara mostra d'aquesta debilitat. Certament la situació dels partits republicans catalans era ben crítica a finals de 1920: el Partit Republicà Català ja no existia com a tal, i els seus dos líders principals, Layret i Domingo, estaven materialment fora de joc: el primer mort assassinat i el segon derrotat en les generals de desembre de 1920; el Partit Republicà Radical també es trobava en uns moments molt crítics, fonamentalment perquè la major part de les seves bases catalanes s'havia desenganyat del lideratge de Lerroux. En aquell moment aquest era incapaç de repetir els triomfs electorals dels primers anys del segle; i els federals, molt dividits, tampoc s'acabaven de posar d'acord per acceptar una única direcció i els era ja impossible recuperar el paper hegemònic que havien tingut a Catalunya al segle anterior. Però a partir de 1921, precisament i no casualment en plena recessió anarcosindicalista a causa fonamentalment de la repressió, començà a advertir-se certa recuperació de l'espai republicà. En el fons, la constitució de la Unió de Rabassaires fou una expressió més d'aquest ressorgiment. Una expressió que indicava que el republicanisme podia ser encara una proposta socialment mobilitzadora sense que l'acompanyessin grans victòries electorals. De fet, aquesta circumstància aparentment contradictòria no era nova per al republicanisme. Salvant les distàncies, i tret del Sexenni Democràtic i d'alguns moments puntuals als anys noranta que anaren acompanyats de brillants resultats a les urnes, ja havia experimentat aquesta situació al llarg del segle XIX. La Unió de Rabassaires va saber atraure aquell republicanisme obrerista que durant el trienni bolxevic s'havia apuntat al carro cenetista com a conseqüència lògica tant de la força d'atracció de la CNT com dels lligams tradicionals

existents a Catalunya entre republicanisme i anarcosindicalisme. Era un republicanisme molt viu i especialment reivindicatiu en la gran àrea geogràfica vitícola que envoltava Barcelona -on s'implantà la Unió als anys vint- en la qual tenia fortes arrels pageses i federals.

A la pràctica, una de les funcions de la Unió de Rabassaires i en especial dels seus dirigents més lligats amb el republicanisme polític -singularment Lluís Companys, Amadeu Aragay, Pere Estartús i Duran i Cañameras- fou la de reconduir aquell republicanisme popular tocat pel sindicalisme revolucionari cap a posicions reformistes. Dit d'una altra manera, a recuperar, a través sempre del missatge i esperit republicà, el diàleg social trencat durant el trienni de màxima conflictivitat social i sindical viscut fins llavors en el segle -inclòs el 1921, l'any de la brutal repressió per part de les autoritats civils i militars-. L'harmonia entre rics i pobres, pagesos i propietaris, podia ser el gran argument del catolicisme social o del regionalisme, però també havia estat i era una tesi defensada en certs medis republicans², entre ells el dominant al comitè central de la Unió. Bé que la defensà Aragay en el seu drama *Terra Nostra (el rabassaire)*, escrit i estrenat el 1925, com a solució al plet rabassaire, i bé que la defensaren els dirigents rabassaires en els seus discursos propagandístics durant la segona meitat dels anys vint - a vegades malgrat les proclames suposadament classistes a través d'un llenguatge força dur i fins demagògic-. Així per exemple, el crit de "la terra per al qui la treballa" mai fou pronunciat pels dirigents de la Unió als anys vint en el sentit en què es popularitzà als anys trenta. Sí que fou pronunciat en la mesura que volia significar la legítima aspiració, compartida pel catolicisme social, que el més òptim havia de ser que la terra arribés a pertànyer al pagès que la treballava a través d'una compra o del pagament d'uns drets. Però només com a una aspiració que s'havia d'aconseguir a través de lleis que facilitessin aquest accés del conreador a la propietat *sempre* indemnitzant o pagant al propietari i mai a partir de l'expropiació forçosa dictada per l'Estat o per qui fos. D'aquí que, després que la Unió i l'Institut Agrícola de Sant Isidre, el representant dels propietaris, es fessin una autèntica declaració guerra el 1923, el sindicat rabassaire acabà demanant al cap de quatre anys seure a parlar amb el seu adversari sindical, per tal de consensuar amb ell i el govern unes millores urgents en les condicions laborals dels rabassaires.

No es pot considerar la moderació sindical progressiva de la Unió i la de l'opció dels sistemes més reformistes com la d'una traïció premeditada per part dels dirigents rabassaires als postulats i posicionaments sindicals més radicals del trienni o de la

² DUARTE, Àngel: "Jerarquia i representativitat...:245 .

mateixa Unió dels primers temps. Cal no oblidar que el mateix anarcosindicalisme català va mostrar-se molt sovint donat a recuperar una tradició sindical més moderada, després dels períodes més radicalitzats. És en aquest sentit que l'organització i posterior desenvolupament de la Unió es podria emmarcar dins d'un procés de recuperació, després de l'agitat trienni bolxevic, de la tradició sindical moderada. El dirigent cenetista Salvador Seguí fou el primer a parlar de la necessitat de pau i concòrdia social ja a finals del 1921, quan tot just la brutal repressió patronal i governamental començava a remetre. En una carta enviada al seu amic Lluís Companys, sembla que el Noi del Sucre l'anima a treballar amb ell a aixecar novament "el edificio de la concordia y de la paz", tan devastat en aquell moment:

"Por fin parece que la cordura y el buen sentido se van imponiendo. ¡Ya era hora! (...) Ahora, preparémonos a arreglar lo que otros complicaron con tanta pasión como desconocimiento de lo que hacían.

Esta es la herencia que hoy nos han dejado: confusión enorme, apetitos insaciables, entronizamiento de un sinfin de vagos, de chulo y de macarroes [sic], a guardares [sic] del orden, recaudadores de notas y sociólogos de navaja y de presidio: 200 muertos y 3.000 hogares deshechos; odios en el corazón y pesimismo en la mente; además un puñado de hombres que quedarán inútiles para siempre a consecuencia de las torturas recibidas.

Esto es lo que heredamos. ¡Bonita herencia! Y con eso tenemos que levantar el edificio de la concordia y de la paz, la lucha noble y honrada.

No són muy buenos los materiales que digamos. Pero, en fin, nuestra obligación, la mía al menos, es ésta, y a su cumplimiento disciplinaré mi conducta"³.

D'alguna manera la contribució de Companys i els seus col·laboradors sindicals més pròxims a l'aixecament de l'edifici de la pau i la concòrdia social va ser feta a través de la constitució de la Unió de Rabassaires i del posterior atorgament i consolidació d'una línia sindical republicana i reformista per al sindicat. Perquè el republicanisme era una de les vies més vàlides que quedaven per recuperar la pau al camp sense haver de passar per un període repressiu o convulsiu que abatés una de les dues parts en litigi. Tant el sindicalisme catòlico-agrari com l'ugetisme o socialisme reformista es mostraren ineficaços i impotents en les nostres comarques rabassaires tant per frenar l'onada sindical revolucionària del 1918-1920 com per reconstruir el diàleg social després d'aquest període. Ambdues propostes sindicals foren, malgrat els molts esforços esmerçats des de l'àmbit eclesial i socialista, minoritàries en les comarques on s'implantà la Unió. La Federació Catòlico-Agrària de Barcelona (1917-1926) no arribà a agrupar

³ "Una carta del Noy del Sucre" a *El Diluvio*, 26-11-1921:27.

mai ni la quarta part dels sindicats agrícoles fundats a l'empara de la llei de 1906 existents en l'àmbit territorial de la diòcesi de Barcelona. Una proporció que contrastava amb les que aconseguiren, per exemple, la Federació Sindical Agrària [catòlica] de Girona -la qual reuní al voltant del 1920 el 75% dels sindicats existents al bisbat gironí- i la Federació Catòlica-Agrària de l'Ebre, que agrupà un 50% dels sindicats de la diòcesi de Tortosa. Pel que fa als socialistes, en el Congrés Regional extraordinari de la UGT que se celebrà a mitjans de 1922, sols aconseguiren la participació o representació de quatre sindicats pagesos: un de Tortosa, un de Sitges i dos de Mataró. Per altra banda el reformisme sindical que s'intentà aplicar des de la Macomunitat, malgrat el gran poder d'aglutinació social que demostrà, no acabà d'integrar precisament el sindicalisme i republicanisme més obrerista, els quals no deixaren de veure aquella institució, dominada fonamentalment per la Lliga Regionalista, com a un instrument institucional més al servei polític-sindical dels seus adversaris.

La Unió de Rabassaires no aconseguí ser un sindicat de masses fins als anys trenta. No superà mai en la dècada dels vint els 5.000 afiliats. En aquest sentit fou una central sindical més que fracassà durant aquests anys en el propòsit de convèncer de la seva utilitat al ric conjunt de sindicats i cooperatives del camp locals de tendència sindical esquerrana. El comarcalisme o localisme de les pràctiques sindicals -tan pròpies a Catalunya- fou un dels factors importants que limitaren l'ingrés d'aquestes societats locals a la Unió. Un factor que al camp català encara estava més agreujat que a la indústria donats els forts contrastos entre localitats i comarques en les condicions de treball de la pagesia -sobretot les referents als contractes de conreu-. La Unió pretengué sense èxit superar aquesta heterogeneïtat, que complicava la solució dels problemes laborals plantejats, oferint per una banda força autonomia sindical a les societats locals adherides i presentant per l'altra com a programa un projecte de llei de contractes de conreu únic no només per a Catalunya sinó per a tot Espanya. Això l'estimulà ja el 1923 a l'impuls del projecte -fracassat abans de néixer- d'una Federació Agrària d'abast estatal per tal de sumar forces d'altres regions en l'intent de fer aprovar aquell projecte de llei. Es buscaren aliats sobretot en l'àmbit del socialisme reformista. La *Federación Nacional Agraria* hauria hagut de refermar -en el cas d'haver triomfat- la línia sindical moderada i reformista que els dirigents de la Unió de Rabassaires estaven intentant consolidar en el sindicat i en el sindicalisme rabassaire en general.

Malgrat la intensa activitat per convèncer als governs de la necessitat de reformes legislatives tot jugant la carta possibilista, i fins la col.laboracionista, no aconseguí pràcticament res en aquest sentit. Tan sols una moderada llei d'arrendaments aprovada el 1929 i que havia estat consensuada pels catòlics socials i la UGT. El projecte de llei

sobre la rabassa morta que el 1928 aprovà per unanimitat la Junta d'Acció Social Agrària, depenent del Ministeri de Treball, i que afavoria els interessos rabassers, es quedà en projecte i en sols un nou i gran ensurt per als propietaris. No obstant això, i a pesar que el procés de deteriorament dels contractes rurals no s'aturà al llarg de la dècada dels vint, caldria valorar fins a quin punt la Unió de Rabassaires no va col·laborar positivament en la defensa dels drets dels rabassaires, en primer lloc mantenint les millores assolides pel sindicalisme revolucionari durant el trienni bolxevic i en segon lloc fent variar d'alguna manera o altra -almenys frenant-la- la tendència progressivament favorable al propietari des del segle XVIII en les sentències arran de la contractació en els judicis que enfrontaven parcers i propietaris. A través de l'orientació, a través de la conscienciació en mítings i premsa, a través de la denúncia de casos d'abús mitjançant *La Terra*, a través de l'organització de noves societats locals, a través de la recomanació d'advocats i sobre quins judicis calia jugar a fons, la Unió va exercir un paper important en la protecció legal de la pagesia sense terra, que en la província de Barcelona era majoritària. Foren aquests els mateixos mitjans amb els quals la Unió de Rabassaires-Comitè Central col·laborà a la mobilització sindical de base -dirigida exclusivament des de la mateixa base- a partir de 1922 per obtenir millores en els tractes entre parcers i propietaris a nivell local. Per altra banda, d'alguna manera o altra, la tasca sindical de la Unió als anys vint col·laborà decisivament a aplanar el camí per aconseguir una llei de contractes de conreu favorable durant la II República. Que aquesta llei no es pogués aplicar a la pràctica per qüestions polítiques és un altre tema.

Curiosament, però, els més importants èxits sindicals de la Unió en la dècada estudiada no els obtingué en el terreny jurídic o en el de la contractació sinó en el del cooperativisme. Malgrat l'aparent nul·la predisposició del sindicat rabassaire per fer-se càrrec i responsabilitzar-se de tasques cooperatives en els seus primers temps, l'assumpció del fet cooperatiu acabà sent inqüestionable i progressiva des que el 1924 constituí una secció cooperativa per als seus associats. La Unió acabà col·laborant decisivament a fer capgirar la tendència del domini de les grans federacions de dreta, d'ordre o catòliques sobre el cooperativisme agrari a Catalunya que ostentaven des de principis de segle. Més d'una quarta part dels sindicats agrícoles de la llei de 1906 nascuts a la província de Barcelona entre 1922 i 1930 foren impulsats per la Unió. En aquest darrer any ja eren 22 les cooperatives agràries adherides al sindicat rabassaire. En la dècada dels vint, en aquesta província, la xifra de fundacions de sindicats agrícoles de tendència esquerrana s'arribà a anivellar molt amb la dels sindicats d'influència dretana. L'hegemonia sindical i cooperativa esquerrana o republicana al camp que s'aconseguí als anys trenta s'havia començat a gestar clarament als anys vint amb una indubtable col·laboració de la Unió de Rabassaires. El triomf polític de les esquerres el 1931 es trobà molt ben sustentat i fonamentat per la consolidació del sindicalisme i

cooperativisme agrari d'esquerres dels anys anteriors.

Molts associats i dirigents importants de la Unió -com Jaume Martrat, Francesc Escudé, Astre Janer, Martí Torrents o Josep Raventós-, abans del seu ingrés a aquest sindicat, feia ja molts anys que treballaven dins el món del cooperativisme agrari i foren decisius per fer assumir a la Unió un programa cooperativista. Foren homes que demostraren que la força del cooperativisme agrari d'esquerres a les comarques rabassaires era la força del sindicalisme pagès. Dos moviments socials que gairebé sempre havien funcionat de manera indestruïble. No casualment la Unió s'assentà en comarques i poblacions amb una important presència i història cooperativista que arrencava de la primera meitat del segle XIX i que s'havia forjat en el marc de la configuració del socialisme utòpic.

A través del cooperativisme la Unió també féu les primeres passes -que acabaria de completar als anys trenta- per assumir les tres grans propostes programàtiques que havien sabut patentar des de finals del segle XIX i pràcticament al llarg del primer terç del segle XX els sectors del sindicalisme agrari d'ordre: en primer lloc l'aprofundiment de la modernització del sector agrícola a través bàsicament de la difusió de l'ensenyament de les noves tècniques i tecnologies per tal d'aconseguir una agricultura el més productivista possible; en segon lloc l'aposta valenta pel cooperativisme de producció; i en tercer lloc l'aplicació de mesures per valoritzar més els productes agrícoles. Eren propostes que els sectors de propietaris intentaren presentar com a fórmules -a manera de coartada- que havien de fer innecessària l'aplicació de qualsevol reforma agrària. Segons aquests sectors, la seva òptima posada en pràctica ja hagués portat hipotèticament el benestar econòmic al pagès. En un primer moment, la Unió de Rabassaires intentà fer veure que cap d'aquestes tres propostes era útil o vàlida si no se solucionava en primer lloc el problema que ella creia que era de fons: el de la propietat de la terra. A partir d'aquesta premissa va pretendre justificar la seva innegable impotència per fer la competència en aquests temes als organismes sindicals d'ordre existents aleshores -IACSI, Federació Agrícola Catalano-Balear, Unió de Vinyaters de Catalunya, Acció Social Agrària de la Mancomunitat, federacions catòliques...-.

Però a mesura que la capacitat de la Unió, per anar abordant aquelles propostes anà augmentant, va anar també assumint-les. Curiosament l'aprofundiment en els aspectes cooperatius i de valorització dels productes que anà efectuant progressivament la Unió no va venir a través de la vinya i el vi sinó fonamentalment dels tubercles -i més concretament de les patates-. No casualment un sector que, juntament amb el dels arbres fruiters, fou el que més embranzida prengué durant la dècada dels vint a tota la província de Barcelona. Un sector relativament jove que feia anys que reclamava a crits la defensa sindical i que en canvi no disposava -almenys fins al 1927- de cap sindicat

similar al que representava la Unió de Vinyaters en el sector vitícola. La secció de les patates acabà sent la dominant dins la Secció cooperativa que el sindicat rabassaire crearia a partir de 1924. I a partir de 1932 la Unió passaria a ser presidida per un pagès productor de patates, Josep Calvet, d'Argentona, que a més presidia una cooperativa -La Redempció- dedicada fonamentalment a la comercialització d'aquest producte. La importància que anà adquirint el conreu al llarg d'aquesta dècada arreu dels districtes rabassaires fa pensar que la major part de les 22 cooperatives agrícoles adherides a la Unió el 1930 havien d'ocupar-se en major o menor mesura del sector. Del que no hi ha dubte és que almenys 9 d'aquestes 22 es dedicaven preferentment o gairebé exclusivament a les patates -les cinc del Maresme, les dues del Barcelonès i les dues del Vallès Oriental-. En canvi, cap de les 22 cooperatives disposava d'un celler o fassina cooperativa.

A través de la implicació en la lluita sindical a favor dels pataters, que significava bàsicament lluita en contra dels que anomenaven *comerciants acaparadors*, per apostar decidivament pel fet cooperatiu, la Unió prengué una nova i més gran dimensió sindical i cooperativa. A finals dels anys vint la Unió ja no era sols aquella organització preocupada exclusivament per l'obtenció de millores en els contractes entre parcers i propietaris. Era un sindicat preocupat també especialment pels abusos comercials que es cometien al camp, que només el cooperativisme, sense necessitat ni de vagues ni de mobilitzacions sindicals de força ni tampoc de lleis, podia resoldre.

A les portes de la Segona República la Unió de Rabassaires disposava de totes les condicions per convertir-se en la principal base social rural de l'ERC, l'organització política republicana hegemònica a Catalunya als anys trenta. Amb el programa i pràctica sindical reformista que va acabar adoptant des de la segona meitat dels anys vint, la Unió va poder connectar finalment amb la rica herència del sindicalisme i cooperativisme agrari català de tendència republicana o esquerrana. Una connexió que li valgué un espectacular creixement sindical i social al llarg dels anys trenta fins a esdevenir la principal força sindical rural catalana al voltant de 1935 quan es transformà en Federació de Sindicats Agrícoles. Mesos abans que esclatés la guerra del 1936 la Unió de Rabassaires havia aconseguit una implantació geogràfica per gairebé totes les comarques catalanes. Durant la guerra mantindrà una indiscutible hegemonia sindical i política al camp català arribant als 85.000 afiliats.

Apèndixs

APÈNDIX 1

Indicadors socioeconòmics de rabassaires (1918-1934) (Societats de rabassaires de Gelida, Martorell, Sant Feliu de Llobregat, Sant Llorenç d'Hortons, Sant Sadurní, Subirats, Font-rubí i població pagesa general de Gelida).

Llegenda dels quadres:

- Columna 1: Nombre que el rabassaire té al Padró de Cèdules en què s'ha tret la informació de les columnes 3, 4, 5, 6, 7, 8 i 9.
- Columna 2: Nom del soci rabassaire. Entre claudàtors hi va les parts o part del nom que no s'oferien a la font original dels llistats i que s'ha deduït observant la resta de les fonts.
- Columna 3: Nom del cap de família a la qual pertany el soci rabassaire segons els Padrons de Cèdules. Quan el cap de família és el mateix soci s'ha deixat en blanc el registre. En el quadre "Pagesia de Gelida el 1923", en lloc d'apuntar el nom del cap de família s'ha indicat el nombre que aquest té en el Padró de Cèdules de 1923.
- Columna 4 i 5: Professió del soci rabassaire i del cap de família respectivament segons els Padrons de Cèdules.
- Columna 6 i 7: Classe de Cèdula personal que correspon pagar al soci rabassaire i al cap de família respectivament segons els Padrons de Cèdules.
- Columna 8 i 9: Quantitat en pessetes que paga de l'impost de cèdules personals el soci rabassaire i el seu cap de família respectivament segons el Padró de Cèdules.
- Columna 10 i 11: Quantitat en pessetes que paga el soci rabassaire i el seu cap de família respectivament de la Contribució per rústica i pecuària.
- Columna 12: Cultiu que conrea en la seva finca o finques -sigui el soci rabassaire o el cap de família-. En cas que tots dos tinguin terres en propietat s'ofereixen les dades del primer, tant en aquesta columna com en la següent. Si a la font apareix més d'un cultiu s'indiquen tots, tot i que no s'especifica -perquè l'amillament tampoc no ho sol fer- la proporció de superfície de cada cultiu. En alguns casos s'ha utilitzat els abreujaments: vi (vinya), ol (olivera), hor (horta), bo (bosc), cer (cereal), reg (regadiu), er (erm) i fr (fruiter).
- Columna 13: Àrea en hectàrees que té en propietat el soci rabassaire o el cap de família.

NOTES: Els registres en blanc de les columnes 10, 11, 12 i 13 donen a entendre que l'individu o el cap de família -segons la columna- no té terres en propietat. Quan hi ha manca d'informació s'ha indicat amb el guió (-) o el signe d'interrogació (?), tant per a aquestes quatre darreres columnes com en les altres. El guió s'ha utilitzat en aquells casos en què la informació no existeix o no s'ha localitzat tot i haver-la buscat. L'interrogant,

en canvi, s'ha reservat per als casos en què la informació no s'ha buscat o utilitzat.

El quadre de la Societat de Rabassaires de Font-rubí té una estructura diferent de la resta de quadres. Sols s'hi indica el cultiu i les hectàrees d'aquest que cada associat rabassaire conrea en propietat. S'han deixat, doncs, de banda tots els socis rabassaires que no són propietaris de cap tros de terra: 171 associats de 229 en total registrats. Les fonts d'aquest quadre són les següents: Llibre de registre de socis de la Societat de Rabassaires de Font-rubí (I-41 de l'AHM de Font-rubí) i Amillament de 1919 (Secció Hisenda Ter-543 de l'ACA).

Totes les societats pageses de les que s'han fet quadre van pertànyer a la Unió de Rabassaires amb l'excepció de la Societat d'Obrers Agricultors de Sant Feliu de Llobregat (1913-1925) i la Societat de Rabassaires de Font-rubí (1919-1922)¹. La Societat de Rabassaires de Sant Sadurní, constituïda el 1921, podria també considerar-se com a excepció, ja que no s'adherí teòricament a la Unió, sinó que ho féu una successora seva anomenada Societat Obrera Agrícola fundada el 1923. De totes maneres, he suposat que tots els pagesos que integren el quadre referit a la primera entitat passaren a formar part de la segona i, per tant, s'associarien també a la Unió. Almenys així em consta que ho féu el principal dirigent d'ambdues entitats, Josep Raventós. En el quadre referit a Sant Feliu s'indica a la darrera columna quins pagesos van pertànyer a la Unió de Rabassaires. També en el quadre de la Federació de Rabassers de Catalunya -de Martorell- ha calgut especificar quins pagesos foren associats a la Unió de Rabassaires, ja que aquella federació va néixer el 1908 i la majoria de dirigents presents al quadre no arribaren a ingressar a la Unió. Pel que fa al quadre referit a Subirats inclou pagesos de les societats de rabassaires de Sant Pau d'Ordal i de Torrerramona, ambdues pertanyents al municipi de Subirats i afiliades a la Unió de Rabassaires.

Fonts:

- Columnes 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8 i 9: "Padrón de los individuos sujetos al impuesto de Cédulas Personales en dicho término": Gelida, any 1923; Martorell, 1918; Sant Feliu, 1919²; Sant Sadurní d'Anoia, 1922.

---

¹ A Font-rubí el 1931 naixeria una nova societat de rabassaires que s'afiliaria a la Unió de Rabassaires. Encara que aquesta portés el mateix nom que la societat del 1919, de la qual s'ha fet el quadre, -*Societat de Rabassaires de Font-rubí*-, foren dues entitats diferents ja que aquesta es desféu el 1922.

² En el cas de les societats de rabassaires de Sant Feliu s'ha tret informació també dels padrons dels anys 1914 i 1924, així com del Cens electoral municipal de 1909. En la columna 1 s'indica quin Padró s'ha utilitzat.

- Columna 2: Expedients de les diferents societats de rabassaires locals de la secció d'associacions de l'AGCB: Gelida³, expd. 10.896; Martorell, expd. 6.159; Sant Feliu, expds. 7.656 i 11.607⁴; Sant Llorenç d'Hortons, expd. 11.715; expd. Sant Sadurní, 10.891; i Subirats, expd. 11.606.

- Columnes 10 i 11: Amillaraments municipals i/o el "Repartimiento de la contribución territorial por rústica y pecuaria": Gelida -tant en el quadre de la societat rabassaire com de la població camperola general-, "Repartimiento..." de l'any 1923-24 (AHM Gelida); Martorell, "Contribución territorial. Riqueza Rústica" de 1934 (AHM Martorell); Sant Feliu, Amillarament de 1923 (AHC Sant Feliu del Llobregat); Sant Llorenç d'Hortons, Amillarament de 1931 (Secció Hisenda Ter-1454 de l'ACA); Sant Sadurní, Amillarament de 1925 (Capsa n. 360 de l'AHM Sant Sadurní); i Subirats, Amillarament de 1922-23 (Secció Hisenda Ter-1802 i 1803 de l'ACA).

Columnes 12 i 13: Amillaraments municipals: Gelida, Amillarament de 1929 (Secció Hisenda Ter-1 587 de l'ACA); Martorell, Amillarament de 1941 (AHM Martorell); resta de poblacions, els mateixos amillaraments que se citen per a les columnes 10 i 11.

---

³ En el cas del quadre "Pagesia de Gelida el 1923" s'ha tret tots els noms -tots els que tenien per professió segons la mateixa font *labrador* o *jornalero*- de la segona columna del Padró de Cèdules d'aquest poble del 1922-1923.

⁴ El primer dels dos expedients pertany a la *Sociedad de Obreros Agricultores* (1913) i el segon a la *Societat de Rabassaires i Arrendataris del Llobregat* (1923).

Societat de Rabassaires de Gelida (1923)

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
355 Alegre [Canals, Ramon]		Alegre Ràfols, Serafín	labr. ? ? ?				0	27		135,60		
421 Barceló [Rius, Alejo]		Barceló Castells, Jaime	labr. ? ? ?				0	30,95				
856 Bargalló [Ollé, José]			labr. ? ? ?				4,73	4,73				
89 Bargalló [Valls], Francisco		Valls Ollé, Magdalena	labr. ? ? ?				0	20,40				
865 Bartrolí [Sala, Juan]			labr. ? ? ?				4,73	4,73				
973 Bertran Llopart, Juan		Bertrán Ollé, José	labr. ? ? ?				0	11,47				
157 Capellades [Raventós], José		Castells Almirall, Mercedes	labr. ? ? ?				0	4,05				
78 Capellades [Raventós], Pio			labr. ? ? ?				0	0				
111 Capellades [Raventós, Jaime]		Capellades Ribé, Eco.	labr. ? ? ?				0	0				
751 Carafí [Codina, Juan]		Pascual Llopart, Juan	labr. ? ? ?				0	23,70		121,56		
753 Carbó Llopart, Jaime			labr. ? ? ?				0	0		47	47 Vinya	1,42
802 Cardús [Bargalló, José]			labr. ? ? ?				0	0				
- Cartró [Esteve, Francisco]									140		Vinya	1,94
90 Cartró [Julià], Pedro			labr. ? ? ?				4,05	4,05				
582 Cartró [Llopart], Eco			labr. ? ? ?				22,50	22,50			Vinya	1,85
579 Cartró [Romagosa], Antonio			labr. ? ? ?				4,05	4,05				
874 Cartró [Romagosa], Juan			labr. ? ? ?				4,73	4,73				
621 Casas [Uberni, Román]		Uberni Bartrolí, Rafaela	labr. ? ? ?				0	6,75				
778 Civil [Almirall, Lorenzo]		Civil Font, Lorenzo	labr. ? ? ?				0	17,72			77,81	
56 Comajuncosa [Sabat], Antonio			labr. ? ? ?				18,25	18,25	81,60	81,60	Vinya	1,46
700 Comajuncosa [Saumell], Manuel			labr. ? ? ?				0	0				
435 Domingo [Miquel, Francisco]			labr. ? ? ?				19,54	19,54	90	90	Vinya	,48
609 Escudé [Cañellas, Pedro]		Cañellas Roig, Maria	labr. ? ? ?				0	54,70				
- Esteve [Figueras, José]									109,22		Vinya	1,78
243 Estruch [Tous, Agustín]		Estruch Rosell, Pablo	jozn. ? ? ?				0	32	4,20	4,20	Campa	,44
366 Fernández [Font, José]		Fernández Rius, Delfín	labr. ? ? ?				0	36		196,56		
223 Fernández [Puig], Francisco			labr. ? ? ?				37,90	37,90	179,38	179,38	Vinya	,18
1019 Figueras [Alzet, José]			labr. ? ? ?				0	0				
740 Font [Raventós], Antonio		Font Raventós, Antonio	labr. ? ? ?				6,97	6,97			Vinya	3,35
478 Font [Raventós], Juan			labr. ? ? ?				0	43,10		200,63		
858 Font [Subirana], José			labr. ? ? ?				6,75	6,75	187,50	187,50	Vi-Ho	3,53
993 Font [Subirana], Miquel [+1929]			labr. ? ? ?				6,07	6,07				
469 Gibert [Juncosas, Juan]		Juncosas Llopart, Francisco	labr. ? ? ?				0	9,17	55,25	55,25	Vinya	1,20
50 Gibert [Raventós], Juan		Gibert Raventós, Juan	labr. ? ? ?				0	9,35				
431 Gilli [Palau, José]		Duran Puig, Josefa	labr. ? ? ?				0	8,23			Vinya	2,14
729 Guilera [Almirall], José			labr. ? ? ?				25,68	25,68	112,94	112,94	Vinya	3,01
625 Guitart [Balaña, José]			labr. ? ? ?				4,73	4,73				
839 Llopart [Almirall], Francisco			labr. ? ? ?				6,75	6,75				
841 Llopart [Almirall], Ramon			labr. ? ? ?				6,07	6,07				
977 Llopart [Bargalló, Pedro]		Llopart Palau, Pedro	labr. ? ? ?				0	12,70		40		
872 Llopart [Llopart], Lorenzo		Llopart Casals, Maria	labr. ? ? ?				0	63,15				
882 Llopart Solé, Juan			labr. ? ? ?				6,07	6,07				
573 Martí [Casals, José]		Martí Vives, José	labr. ? ? ?				0	10,63		71,01	Hort	,24
132 Masana [Masana, Jaime]		Miquel Roca, Teresa	jozn. ? ? ?				0	0				
556 Miquel [Fontanals, Pedro]			labr. ? ? ?				6,07	6,07				
277 Miquel [Sabat], Emilio			labr. ? ? ?				25	25	102,50	102,50	Vinya	3,91
548 Morera [Masana, José]			labr. ? ? ?				4,07	4,07				
613 Muray [Gol, José]			labr. ? ? ?				16,11	16,11	101,25	101,25	campa	2,54
838 Noya [Romagosa, Antonio]		Noya Amat, Pablo	labr. ? ? ?				0	4,73				
46 Ollé [Roig], Francisco			labr. ? ? ?				18,25	18,25	90	90	Vinya	2,44
- Pérez Guillem, Pablo												
376 Pla [Rebordosa, Pablo]			labr. ? ? ?				6,75	6,75			Vinya	1,89
593 Planas [Gras, Martín]		Planas Juts, Martín	labr. ? ? ?				0	8				
- Puig [Rovira, José]									211,87			
829 Rebordosa [Roca, Francisco]		Roca Rigol, Joaquina	labr. ? ? ?				0	9,80	21,12	21,12		,09
320 Rius [Vendrell], Juan			labr. ? ? ?				0	0	84,37	84,37	Vinya	1,10
114 Roca [Ros, Pedro]			paper ? ? ?				19,20	19,20	96,81	96,81	Vinya	,85
826 Romagosa [Llopart], Leandro		Romagosa Cardús, Pablo	labr. ? ? ?				0	10,80				
485 Sabat [Rius], Genaro			labr. ? ? ?				19,10	19,10	68,75	68,75	Vinya	,79
800 Salvador [Borrás, Conrado]			labr. ? ? ?				0	0				
- Sardà [Capdevila, Angel]									40,58		Vinya	1,46
445 Solà [Carbó, José]		Ollé Batlle, Carlos	labr. ? ? ?				0	6,75				
509 Torné [Llopart], [Isidro]			labr. ? ? ?				49,79	49,79			Vinya	1,19
718 Torras [Ollé, Andrés]		Torras Rius, Ferreolo	labr. ? ? ?				0	6,07			Vinya	1,72
31 Tubella [Sabat], Ramon			paper ? ? ?				4,05	4,05				
311 Tubella [Sabat, Camilo]		Rosell Roig, Salvador	labr. ? ? ?				0	26,95		135		
163 Ugé [Vendrell, José]			labr. ? ? ?				0	0				
1123 Valls [Julià], Juan			labr. ? ? ?				0	0			Vinya	2,55
252 Valls [Torrens], Miquel			paper ? ? ?				0	0				
36 Valls [Torrens], José			labr. ? ? ?				28,55	28,55			Vinya	3,50
534 Valls Fernández, Juan			labr. ? ? ?				4,43	4,43			Hort	,20
732 Valls Ollé, Antonio			labr. ? ? ?				9,36	9,36	5,63	5,63	Hort	,30
773 Valls Vives, José [+1929]			labr. ? ? ?				15,70	15,70	106,25	106,25	Vinya	1,46
481 Ventura [Exposito], [Pablo]		Volta Civit, Pablo	labr. ? ? ?				0	24,30			125	
41 Via [Canals, Juan]			labr. ? ? ?				12,20	12,20	81,70	81,70		,62

Pagesia de Gelida el 1923 (*Labradores i jornaleros del "Padrón...1922-1923"*)

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
670	Albat Sogas, Fco.	670	jornal.	?	?	?	0	0				
355	Alegre Canals, Ramón	354	labrad.	?	?	?	0	27				
354	Alegre Ráfols, Serafín	354	labrad.	?	?	?	27	27	135,60	?	?	?
910	Almirall Llopart, Lorenzo	907	labrad.	?	?	?	0	46,75	143,70	?	?	?
908	Almirall Llopart, Pedro	907	labrad.	?	?	?	0	46,75	125,30	?	?	?
1138	Almirall Mora, Antonio	1138	labrad.	?	?	?	0	22,04				
1136	Almirall Mora, Pedro	1136	labrad.	?	?	?	22,04	22,04				
1139	Almirall Mora, Pedro	1138	labrad.	?	?	?	0	22,04				
371	Almirall Muray, Fco.	370	labrad.	?	?	?	0	18				
726	Andavert Inglés, Fco.	726	labrad.	?	?	?	0	0				
1030	Anguela Borrás, José	1030	labrad.	?	?	?	0	0				
664	Ariso Martí, Jaime	664	labrad.	?	?	?	4,72	4,72				
643	Armengol Pascual, Fco.	643	labrad.	?	?	?	4,05	4,05	72,50	?	?	?
815	Badell Escala, Pedro	815	labrad.	?	?	?	4,73	4,73				
932	Ballot Capelladas, Pedro	932	labrad.	?	?	?	6,75	6,75				
849	Baqués Augé, Jaime	849	labrad.	?	?	?	6,75	6,75				
419	Barceló Castells, Jaime	419	labrad.	?	?	?	30,95	30,95				
421	Barceló Rius, Alejo	419	labrad.	?	?	?	0	30,95				
401	Bargalló Mas, Juan	400	labrad.	?	?	?	0	16,25				
856	Bargalló Ollé, José	856	labrad.	?	?	?	4,73	4,73				
262	Bargalló Rosell, Emilio	262	labrad.	?	?	?	31	31	176,97	?	?	?
89	Bargalló Valls, Fco.	88	labrad.	?	?	?	0	20,40				
59	Bargalló Valls, José	56	labrad.	?	?	?	0	18,25				
867	Bartrolí Juncosas, José	865	labrad.	?	?	?	0	4,73				
865	Bartrolí Sala, Juan	865	labrad.	?	?	?	4,73	4,73				
1041	Bascompta Closa, José	1041	labrad.	?	?	?	6	6				
1060	Bayot Capellades, Antonio	1060	labrad.	?	?	?	0	0				
1059	Bayot Capellades, Luis	1059	labrad.	?	?	?	0	0				
1057	Bayot Gil, José	1057	labrad.	?	?	?	0	0				
832	Benages Benages, Matías	831	labrad.	?	?	?	0	4,73				
634	Berdie Millán, Fco.	634	jornal.	?	?	?	0	0				
194	Bernades Guimferré, Diego	194	labrad.	?	?	?	11,90	11,90	80	?	?	?
973	Bertrán Llopart, Juan	971	labrad.	?	?	?	0	11,47				
971	Bertrán Ollé, José	971	labrad.	?	?	?	11,47	11,47				
900	Bosch Casals, Narciso	899	labrad.	?	?	?	0	6,75				
952	Botifoll Font, Fco.	952	labrad.	?	?	?	25,06	25,06	76,20	?	?	?
954	Botifoll Rovira, Jaime	952	labrad.	?	?	?	0	25,06				
723	Bruch Xandri, Juan	723	labrad.	?	?	?	6,07	6,07				
101	Buch Pasies, Manuel	101	jornal.	?	?	?	0	0				
1147	Cabanillas Obrero, Joaquín	1147	jornal.	?	?	?	0	0				
1080	Canals Bargalló, Pedro	1080	labrad.	?	?	?	50,19	50,19	312,80	?	?	?
1083	Canals Casanou, Andrés	1080	labrad.	?	?	?	0	50,19				
1082	Canals Casanou, José	1080	labrad.	?	?	?	0	50,19				
1084	Canals Casanou, Pedro	1080	labrad.	?	?	?	0	50,19	28,80	?	?	?
999	Canals Martí, Pompilio	998	labrad.	?	?	?	0	6,75				
78	Capelladas Raventós, Pio	78	labrad.	?	?	?	0	0				
157	Capellades Raventós, José	154	labrad.	?	?	?	0	6,75				
111	Capellades Reventós, Jaime	111	labrad.	?	?	?	0	0				
109	Capellades Ribé, Francisco	109	labrad.	?	?	?	0	0				
530	Carafí Canals, Juan	530	labrad.	?	?	?	24,20	24,20	158,72	?	?	?
751	Carafí Codina, Juan	749	labrad.	?	?	?	0	23,70				
437	Carafí Figueras, Jaime	435	labrad.	?	?	?	0	19,54				
532	Carafí Palau, Miguel	530	labrad.	?	?	?	0	24,20				
1002	Carafí Torrens, Juan	1001	labrad.	?	?	?	0	32,56				
753	Carbó Llopart, Jaime	753	labrad.	?	?	?	0	0	47	?	?	?
1129	Carcasona Casadevall, Salvador	1129	labrad.	?	?	?	26	26				
1131	Carcasona Gramunt, Juan	1129	labrad.	?	?	?	0	26				
802	Cardús Bargalló, José	802	labrad.	?	?	?	0	0				
581	Cartró Gili, Juan	579	labrad.	?	?	?	0	4,05				
90	Cartró Juliá, Pedro	90	labrad.	?	?	?	4,05	4,05				
582	Cartró Llopart, Fco.	582	labrad.	?	?	?	22,50	22,50				
588	Cartró Ollé, Jaime	587	labrad.	?	?	?	0	20,90				
579	Cartró Romagosa, Antonio	579	labrad.	?	?	?	4,05	4,05				
874	Cartró Romagosa, Juan	874	labrad.	?	?	?	4,73	4,73				
92	Cartró Valls, Fco.	90	labrad.	?	?	?	0	4,05				
1098	Casademont Moradell, Juan	1098	labrad.	?	?	?	0	0				
852	Casanellas Casanellas, Enrique	852	labrad.	?	?	?	0	0				
903	Casanellas Colet, Melchor	902	labrad.	?	?	?	0	6,75				
601	Casanou Vendrell, Pedro	600	labrad.	?	?	?	0	16				
620	Casas Uiberni, Cristóbal	619	labrad.	?	?	?	0	6,75				
621	Casas Uiberni, Román	619	labrad.	?	?	?	0	6,75				
778	Civil Almirall, Lorenzo	774	labrad.	?	?	?	0	17,72				
774	Civil Font, Lorenzo	774	labrad.	?	?	?	17,72	17,72	77,80	?	?	?
545	Claramunt Guitart, Joaquín	545	labrad.	?	?	?	4,03	4,03				
984	Claramunt Julivert, Sebastián	983	labrad.	?	?	?	0	4,73				
721	Claramunt Muray, Juan	721	labrad.	?	?	?	10,12	10,12	130	?	?	?
544	Claramunt Sabat, Juan	543	labrad.	?	?	?	0	4,73	48,70	?	?	?
1112	Claramunt Vidal, Luis	1112	labrad.	?	?	?	4,73	4,73				
511	Closas Sabat, Pedro	511	labrad.	?	?	?	0	0				
404	Clua Quintana, Juan	404	labrad.	?	?	?	0	0	25	?	?	?
934	Colet Ventura, Juan	934	labrad.	?	?	?	4,73	4,73				
1089	Colomer Guitart, Fco.	1086	labrad.	?	?	?	0	255,09				
702	Comajuncosas Arnan, Pedro	702	labrad.	?	?	?	0	0				
378	Comajuncosas Arnan, Salvador	376	labrad.	?	?	?	0	6,75				
956	Comajuncosas Llopart, José	955	labrad.	?	?	?	0	21,44				
60	Comajuncosas Ollé, José	56	labrad.	?	?	?	0	18,25				
56	Comajuncosas Sabat, Antonio	56	labrad.	?	?	?	18,25	18,25	81,60	?	?	?
700	Comajuncosas Saumell, Manuel	700	labrad.	?	?	?	0	0				
286	Dagá Albanell, Ramón	286	labrad.	?	?	?	38	38	91	?	?	?
288	Dagá Guarro, Jaime	286	labrad.	?	?	?	0	38	71	?	?	?
299	Daura Falguera, Delfín	299	jornal.	?	?	?	0	0				
628	Doménech Durán, José	627	labrad.	?	?	?	0	6,07				
627	Doménech Llopart, Pedro	627	labrad.	?	?	?	6,07	6,07	15	?	?	?
435	Domingo Miquel, Fco.	435	labrad.	?	?	?	19,54	19,54	90	?	?	?
380	Durán Puig, Jaime	380	labrad.	?	?	?	15,45	15,45	58	?	?	?
609	Escudé Cañellas, Pedro	608	labrad.	?	?	?	0	54,70				
433	Escufet Ferré, Pablo	433	labrad.	?	?	?	6,07	6,07				
512	Esteva Gili, José	512	labrad.	?	?	?	0	0				
812	Esteva Masana, José	812	labrad.	?	?	?	4,05	4,05				

1062 Esteve Castellví, Alberto	1062 labrad. ? ? ?	0	0	?	?	?
1064 Esteve Font, Antonio	1064 labrad. ? ? ?	0	0	?	?	?
1065 Esteve Font, Emilio	1065 labrad. ? ? ?	0	0	?	?	?
1066 Esteve Font, José	1066 labrad. ? ? ?	0	0	?	?	?
822 Esteve Gili, Fco.	822 labrad. ? ? ?	10,47	10,47	70,89	?	?
964 Esteve Llopart, Antonio	964 labrad. ? ? ?	26	26	116,88	?	?
563 Esteve Llopart, Dionisio	560 labrad. ? ? ?	0	28,29	?	?	?
562 Esteve Llopart, Pablo	560 labrad. ? ? ?	0	28,29	?	?	?
965 Esteve Miquel, Andrés	964 labrad. ? ? ?	0	26	?	?	?
560 Esteve Montserrat, Andrés	560 labrad. ? ? ?	28,29	28,29	?	?	?
891 Esteve Montserrat, Pedro	891 labrad. ? ? ?	25,18	25,18	?	?	?
985 Esteve Ollé, Pablo	985 labrad. ? ? ?	0	0	?	?	?
558 Esteve Raventós, Pedro	558 labrad. ? ? ?	4,05	4,05	?	?	?
1114 Estragué Botet, Florencio	1114 labrad. ? ? ?	0	0	?	?	?
1116 Estragué Mestres, Juan	1116 labrad. ? ? ?	0	0	?	?	?
930 Estruch Rosell, Pedro	928 labrad. ? ? ?	0	256	?	?	?
243 Estruch Tous, Agustín	239 jornal. ? ? ?	0	32	?	?	?
1051 Farrigola Canalias, Fco.	1051 labrad. ? ? ?	67,24	67,24	?	?	?
782 Farran Domingo, José	782 labrad. ? ? ?	0	0	?	?	?
784 Farran Iladó, Antonio	784 labrad. ? ? ?	0	0	?	?	?
65 Farrés Canals, Estebán	65 labrad. ? ? ?	4,05	4,05	?	?	?
67 Farrés Mitjans, Ramón	65 labrad. ? ? ?	0	4,05	?	?	?
366 Fernández Font, José	364 labrad. ? ? ?	0	36	?	?	?
223 Fernández Puig, Francisco	223 labrad. ? ? ?	37,90	37,90	179,38	?	?
364 Fernández Rius, Delfín	364 labrad. ? ? ?	36	36	196,56	?	?
185 Ferrá Cobos, Juan	185 jornal. ? ? ?	0	0	?	?	?
187 Ferrá Salvador, Ramón	187 jornal. ? ? ?	0	0	?	?	?
1073 Ferrat Bosch, Ramón	1073 labrad. ? ? ?	0	0	?	?	?
1069 Ferrat Rovira, Fco.	1069 labrad. ? ? ?	0	0	?	?	?
1019 Figueras Alzet, José	1019 labrad. ? ? ?	0	0	?	?	?
118 Font Civil, Miguel	118 labrad. ? ? ?	9,46	9,46	?	?	?
136 Font Gol, Juan	136 labrad. ? ? ?	45,50	45,50	236,25	?	?
441 Font Guilerá, José	439 labrad. ? ? ?	0	16,75	?	?	?
120 Font Guilerá, Miguel	118 labrad. ? ? ?	0	9,46	?	?	?
137 Font Guitart, Juan	136 labrad. ? ? ?	0	45,50	?	?	?
860 Font Llopart, Miguel	858 labrad. ? ? ?	0	6,75	?	?	?
869 Font Parellada, José	868 labrad. ? ? ?	0	64,03	283,19	?	?
820 Font Parellada, Juan	820 labrad. ? ? ?	10,61	10,61	?	?	?
476 Font Raventós, Antonio	476 labrad. ? ? ?	43,10	43,10	200,63	?	?
740 Font Raventós, Antonio	738 labrad. ? ? ?	6,97	6,07	46,71	?	?
478 Font Raventós, Juan	476 labrad. ? ? ?	0	43,10	?	?	?
460 Font Sabatá, José	459 labrad. ? ? ?	0	30,23	?	?	?
462 Font Sabatá, José	459 labrad. ? ? ?	0	30,23	?	?	?
858 Font Subirana, José	858 labrad. ? ? ?	6,75	6,75	187,50	?	?
993 Font Subirana, Miguel	993 labrad. ? ? ?	6,07	6,07	?	?	?
428 Gibert Closas, Fco.	425 labrad. ? ? ?	0	119,17	?	?	?
469 Gibert Juncosas, Juan	468 labrad. ? ? ?	0	9,17	55	?	?
50 Gibert Raventós, Juan	48 labrad. ? ? ?	0	9,35	?	?	?
48 Gibert Voltá, Juan	48 labrad. ? ? ?	9,35	9,35	62,50	?	?
655 Gili Calix, Pablo	655 labrad. ? ? ?	6,07	6,07	?	?	?
817 Gili Palau, Jaime	817 labrad. ? ? ?	59,94	59,94	330,62	?	?
431 Gili Palau, José	430 labrad. ? ? ?	0	8,23	?	?	?
854 Gili Palau, Pedro	854 labrad. ? ? ?	0	0	?	?	?
658 Gili Pujadó, Pedro	655 labrad. ? ? ?	0	6,07	?	?	?
819 Gili Voltá, Jaime	817 labrad. ? ? ?	0	59,94	?	?	?
814 Gol Ricard, José	812 labrad. ? ? ?	0	4,05	?	?	?
731 Guilerá Almirall, Fco.	731 labrad. ? ? ?	23,40	23,40	?	?	?
729 Guilerá Almirall, José	729 labrad. ? ? ?	25,68	25,68	112,94	?	?
1078 Guim Piñol, Andrés	1078 labrad. ? ? ?	0	0	?	?	?
625 Guitart Baleñá, José	625 labrad. ? ? ?	4,73	4,73	?	?	?
357 Horta Foll, Gaspart	357 labrad. ? ? ?	6,07	6,07	?	?	?
918 Hurtado Mora, Baldomero	916 labrad. ? ? ?	0	4,73	?	?	?
142 Jorba Civil, José	142 jornal. ? ? ?	0	0	?	?	?
1021 Juncosas Baixes, Magín	1021 labrad. ? ? ?	6,55	6,55	?	?	?
936 Juncosas Baixes, Pedro	936 labrad. ? ? ?	12,78	12,78	50,70	?	?
937 Juncosas Llopart, Magín	936 labrad. ? ? ?	0	12,78	43,70	?	?
1024 Juncosas Montserrat, Pedro	1021 labrad. ? ? ?	0	6,55	?	?	?
217 Juncosas Oliveras, Eudaldo	213 jornal. ? ? ?	0	38	?	?	?
492 Lomes Ventura, Juan	492 labrad. ? ? ?	0	0	?	?	?
792 Llaverol Segura, Salvador	792 labrad. ? ? ?	0	0	?	?	?
839 Llopart Almirall, Fco.	839 labrad. ? ? ?	6,75	6,75	?	?	?
841 Llopart Almirall, Ramón	841 labrad. ? ? ?	6,07	6,07	?	?	?
977 Llopart Bargalló, Pedro	975 labrad. ? ? ?	0	12,70	?	?	?
877 Llopart Bosch, Antonio	877 labrad. ? ? ?	6,07	6,07	?	?	?
623 Llopart Castells, Pedro	623 labrad. ? ? ?	4,73	4,73	?	?	?
564 Llopart Fernández, Juan	564 labrad. ? ? ?	28,33	28,33	?	?	?
861 Llopart Juncosas, Isidro	861 labrad. ? ? ?	47,90	47,90	?	?	?
863 Llopart Llopart, Esteve	861 labrad. ? ? ?	0	47,90	?	?	?
872 Llopart Llopart, Lorenzo	871 labrad. ? ? ?	0	63,15	?	?	?
884 Llopart Ollé, Fco.	882 labrad. ? ? ?	0	6,07	?	?	?
541 Llopart Palau, Juan	538 labrad. ? ? ?	0	2,02	?	?	?
950 Llopart Palau, Pedro	950 labrad. ? ? ?	6,75	6,75	41	?	?
975 Llopart Palau, Pedro	975 labrad. ? ? ?	12,70	12,70	40	?	?
677 Llopart Pañella, Miguel	676 labrad. ? ? ?	0	6,72	?	?	?
878 Llopart Puig, Antonio	877 labrad. ? ? ?	0	6,07	165	?	?
1049 Llopart Samsó, José	1049 labrad. ? ? ?	4,73	4,73	?	?	?
315 Llopart Samsó, Pablo	315 labrad. ? ? ?	0	0	135,94	?	?
882 Llopart Solá, Juan	882 labrad. ? ? ?	6,07	6,07	?	?	?
600 Llopart Voltá, Andrés	600 labrad. ? ? ?	16	16	?	?	?
755 Marcobal Plades, Cándido	755 labrad. ? ? ?	0	0	?	?	?
905 Margarit Bosch, Lorenzo	905 labrad. ? ? ?	6,75	6,75	?	?	?
948 Marimón Comas, Fco.	948 labrad. ? ? ?	4,73	4,73	?	?	?
11 Martí Carafí, Serafín	11 labrad. ? ? ?	4,05	4,05	?	?	?
573 Martí Casals, José	571 labrad. ? ? ?	0	10,63	?	?	?
103 Martí Llagostera, Magín	103 jornal. ? ? ?	0	0	?	?	?
38 Martí Navarro, Ricardo	38 jornal. ? ? ?	0	0	?	?	?
571 Martí Vives, José	571 labrad. ? ? ?	10,63	10,63	71	?	?
423 Masagú Remendo, Juan	423 labrad. ? ? ?	6,07	6,07	?	?	?
911 Masana Cerdá, José	911 labrad. ? ? ?	37,85	37,85	?	?	?
132 Masana Masana, Jaime	132 jornal. ? ? ?	0	0	?	?	?
939 Masana Olivella, Joaquín	939 labrad. ? ? ?	0	0	?	?	?
940 Masana Ortigas, José	940 labrad. ? ? ?	0	0	?	?	?
279 Miquel Barceló, Jaime	277 jornal. ? ? ?	0	25	?	?	?
556 Miquel Fontanals, Pedro	556 labrad. ? ? ?	6,07	6,07	?	?	?
374 Miquel Miquel, Roque	373 labrad. ? ? ?	0	4,73	?	?	?

277 Miquel Sabat, Emilio	277 labrad.	?	?	?	25	25	102,50	?	?	?
720 Mitjans Claramunt Mitjans	720 labrad.	?	?	?	6,07	6,07		?	?	?
69 Montané Gili, Pablo	69 labrad.	?	?	?	8,78	8,78		?	?	?
551 Morera Llopart, Antonio	548 labrad.	?	?	?	0	4,07		?	?	?
550 Morera Llopart, Juan	548 labrad.	?	?	?	0	4,07		?	?	?
548 Morera Masana, José	548 labrad.	?	?	?	4,07	4,07		?	?	?
615 Muray Argelagós, Pedro	615 labrad.	?	?	?	0	16,11		?	?	?
613 Muray Gol, José	613 labrad.	?	?	?	16,11	16,11	101,20	?	?	?
1017 Muray Gol, Julian	1017 labrad.	?	?	?	0	0		?	?	?
889 Nicolau Guitart, Pedro	889 labrad.	?	?	?	4,73	4,73		?	?	?
704 Notó Lloret, Miguel	704 jornal.	?	?	?	0	0		?	?	?
836 Noya Amat, Pablo	836 labrad.	?	?	?	4,73	4,73		?	?	?
838 Noya Romagosa, Antonio	836 labrad.	?	?	?	0	4,73		?	?	?
980 Olivella Panadés, Jaime	978 labrad.	?	?	?	0	6,75		?	?	?
981 Olivella Panadés, Pedro	978 labrad.	?	?	?	0	6,75		?	?	?
978 Olivella Rius, Pedro	978 labrad.	?	?	?	6,75	6,75		?	?	?
519 Ollé Alemany, Fco.	517 labrad.	?	?	?	0	13,67		?	?	?
897 Ollé Badell, Juan	895 labrad.	?	?	?	0	6,07		?	?	?
23 Ollé Barceló, José	23 labrad.	?	?	?	0	0		?	?	?
443 Ollé Batlle, Carlos	443 labrad.	?	?	?	6,75	6,75	95,30	?	?	?
962 Ollé Bosch, Juan	960 labrad.	?	?	?	0	6,07		?	?	?
1154 Ollé Capellades, Juan	1154 labrad.	?	?	?	0	0		?	?	?
459 Ollé Capellades, Pablo	459 labrad.	?	?	?	30,23	30,23		?	?	?
895 Ollé Cartró, Fco.	895 labrad.	?	?	?	6,07	6,07		?	?	?
913 Ollé Cartró, Jaime	913 labrad.	?	?	?	6,07	6,07		?	?	?
916 Ollé Cartró, José	916 labrad.	?	?	?	4,73	4,73		?	?	?
517 Ollé Carreras, Daniel	517 labrad.	?	?	?	13,67	13,67	91,20	?	?	?
605 Ollé Carreras, José	605 labrad.	?	?	?	0	0		?	?	?
960 Ollé Carreras, José	960 labrad.	?	?	?	6,07	6,07		?	?	?
780 Ollé Guitart, Camilo	780 labrad.	?	?	?	0	0		?	?	?
834 Ollé Guitart, Juan	834 labrad.	?	?	?	0	0		?	?	?
761 Ollé Julivert, Martín	761 labrad.	?	?	?	4,73	4,73		?	?	?
528 Ollé Morera, Fco.	528 labrad.	?	?	?	0	0		?	?	?
567 Ollé Morera, José	566 labrad.	?	?	?	0	24,10		?	?	?
639 Ollé Pañella, Pedro	639 labrad.	?	?	?	4,05	4,05		?	?	?
566 Ollé Raventós, Juan	566 labrad.	?	?	?	24,10	24,10	133,20	?	?	?
603 Ollé Ribé, Pedro	603 labrad.	?	?	?	6,75	6,75		?	?	?
332 Ollé Rodellas, José	332 labrad.	?	?	?	6,75	6,75		?	?	?
46 Ollé Roig, Francisco	46 labrad.	?	?	?	18,25	18,25	90	?	?	?
333 Ollé Vila, Antonio	332 labrad.	?	?	?	0	6,75		?	?	?
304 Palau Ferré, Pedro	304 labrad.	?	?	?	8,40	8,40		?	?	?
926 Palau Llopart, José	926 labrad.	?	?	?	80,24	80,24	465,60	?	?	?
611 Palau Rovira, Juan	611 labrad.	?	?	?	11,76	11,76	14,30	?	?	?
844 Palau Vendrell, Jaime	843 labrad.	?	?	?	0	11,71	75	?	?	?
944 Panadés Olivella, Fco.	942 labrad.	?	?	?	0	11,18		?	?	?
942 Panadés Olivella, Luis	942 labrad.	?	?	?	11,18	11,18		?	?	?
1075 Pareza Borrrell, Pedro	1075 labrad.	?	?	?	0	0		?	?	?
538 Parés Miquel, Enrique	536 labrad.	?	?	?	0	13,40		?	?	?
182 Pascual Cartró, José	182 labrad.	?	?	?	35,25	35,25		?	?	?
143 Pascual Clua, Juan	143 jornal.	?	?	?	0	0		?	?	?
749 Pascual Llopart, Juan	749 labrad.	?	?	?	23,70	23,70	121,50	?	?	?
184 Pascual Sogas, Jaime	182 labrad.	?	?	?	0	35,25		?	?	?
987 Pau Batlle, Pablo	987 labrad.	?	?	?	0	0		?	?	?
1067 Piñol Bartroli, Antonio	1067 labrad.	?	?	?	0	0		?	?	?
376 Pla Rebordosa, Pablo	376 labrad.	?	?	?	6,75	6,75		?	?	?
593 Planas Gras, Martín	591 labrad.	?	?	?	0	8		?	?	?
594 Planas Gras, Pedro	591 labrad.	?	?	?	0	8		?	?	?
591 Planas Just, Martín	591 labrad.	?	?	?	8	8	49	?	?	?
991 Poch Llopart, José	991 labrad.	?	?	?	4,73	4,73		?	?	?
439 Poll Baró, Miguel	439 labrad.	?	?	?	16,75	16,75	71,20	?	?	?
149 Porta Prats, Luis	149 labrad.	?	?	?	0	14		?	?	?
847 Puig Canals, Bartolomé	847 labrad.	?	?	?	0	0		?	?	?
808 Pujol Ollé, Salvador	808 labrad.	?	?	?	20,09	20,09	102	?	?	?
1 Raventós Miguel, José	1 labrad.	?	?	?	4,72	4,72		?	?	?
1108 Raventós Ros, Dionísio	1106 labrad.	?	?	?	0	4,73		?	?	?
1106 Raventós Ventura, José	1106 labrad.	?	?	?	4,73	4,73	15,60	?	?	?
829 Rebordosa Roca, Fco.	828 labrad.	?	?	?	0	9,80	21,10	?	?	?
989 Rebordosa Roca, Juan	989 labrad.	?	?	?	0	0		?	?	?
63 Riba Closas, Agustín	63 labrad.	?	?	?	4,05	4,05		?	?	?
789 Ribas Mari, Pedro	789 jornal.	?	?	?	6,75	6,75		?	?	?
1125 Ribé Closas, Marcario	1125 labrad.	?	?	?	0	0		?	?	?
147 Ribé Llopart, Pablo	147 labrad.	?	?	?	14	14	208,70	?	?	?
1127 Ribé Robert, José	1127 labrad.	?	?	?	0	0		?	?	?
198 Rius Claramunt, Pedro	198 labrad.	?	?	?	0	0		?	?	?
1134 Rius Torné, Ramón	1134 labrad.	?	?	?	0	0		?	?	?
320 Rius Vendrell, Juan	320 labrad.	?	?	?	0	0	84,30	?	?	?
196 Rius Ventayols, Antonio	196 labrad.	?	?	?	0	0		?	?	?
174 Rius Ventayols, Isidro	174 labrad.	?	?	?	0	0		?	?	?
880 Rius Viñals, Jaime	880 labrad.	?	?	?	4,56	4,56	8	?	?	?
553 Romagosa Cardús, José	553 labrad.	?	?	?	4,05	4,05		?	?	?
824 Romagosa Cardús, Pablo	824 labrad.	?	?	?	10,80	10,47		?	?	?
71 Romagosa Closas, Camilo	69 labrad.	?	?	?	0	8,78		?	?	?
887 Romagosa Closas, Juan	885 labrad.	?	?	?	0	4,73		?	?	?
885 Romagosa Fontanals, Manuel	885 labrad.	?	?	?	4,73	4,73		?	?	?
826 Romagosa Llopart, Leandro	824 labrad.	?	?	?	0	10,47		?	?	?
555 Romagosa Rius, José	553 labrad.	?	?	?	0	4,05		?	?	?
633 Romagosa Rosell, Juan	630 labrad.	?	?	?	0	4,73		?	?	?
632 Romagosa Rosell, Vicente	630 labrad.	?	?	?	0	4,73		?	?	?
284 Romagosa Viura, José	284 labrad.	?	?	?	0	0		?	?	?
630 Rosell Costa, José	630 labrad.	?	?	?	4,73	4,73		?	?	?
82 Rosell Llopart, Francisco	82 labrad.	?	?	?	54,02	54,02	306,80	?	?	?
176 Rosell Masana, José	176 labrad.	?	?	?	90,95	90,95	544	?	?	?
309 Rosell Roig, Salvador	309 labrad.	?	?	?	26,95	26,95	135	?	?	?
178 Rosell Rosell, Fco.	176 labrad.	?	?	?	0	90,95		?	?	?
1055 Rosell Torrens, Pedro	1053 labrad.	?	?	?	0	457,58		?	?	?
84 Rosell Vallis, José	82 labrad.	?	?	?	0	54,02		?	?	?
373 Rovira Castellví, Fco.	373 labrad.	?	?	?	4,73	4,73		?	?	?
463 Rovira Esteva, Juan	459 labrad.	?	?	?	0	30,23		?	?	?
958 Rovira Ferrer, Vidal	958 labrad.	?	?	?	4,02	4,02		?	?	?
523 Sabat Momany	523 labrad.	?	?	?	6,07	6,07		?	?	?
636 Sabat Ollé, Juan	636 labrad.	?	?	?	7,73	7,73		?	?	?
16 Sabat Pous, Jaime	16 labrad.	?	?	?	0	0		?	?	?
485 Sabat Rius, Genaro	485 labrad.	?	?	?	19,10	19,10	68,70	?	?	?
1141 Sabat Rosell, Pedro	1141 labrad.	?	?	?	25,50	25,50	147,80	?	?	?
1005 Sabaté Callades, Pedro	1005 labrad.	?	?	?	0	0		?	?	?

455	Salbans Batlle, Juan	455	jornal.	? ? ?	0	0	? ? ?
800	Salvador Borrás, Conrado	800	labrad.	? ? ?	0	0	? ? ?
62	Sans Folch, Isidro	62	jornal.	? ? ?	0	0	? ? ?
525	Serra Ollé, Isidro	525	labrad.	? ? ?	4,03	4,03	? ? ?
527	Serra Vidal, Andrés	525	labrad.	? ? ?	0	4,03	? ? ?
445	Solá Carbó, José	443	labrad.	? ? ?	0	6,75	? ? ?
408	Solá Gana, José	408	labrad.	? ? ?	19,20	19,20	124,30 ? ? ?
1110	Soler Carbó, Míguel	1110	labrad.	? ? ?	0	0	? ? ?
810	Subirana Canals, José	808	labrad.	? ? ?	0	20,09	? ? ?
521	Tarriada Quinta, Fco.	521	labrad.	? ? ?	0	0	? ? ?
152	Torrell Quintana, Francisco	151	jornal.	? ? ?	0	4,05	? ? ?
831	Torné Gibert, Antonio	831	labrad.	? ? ?	4,73	4,73	? ? ?
140	Torné Llopart, Antonio	140	jornal.	? ? ?	0	0	? ? ?
509	Torné Llopart, Isidro	509	labrad.	? ? ?	49,79	49,79	? ? ?
946	Torné Mata, José	945	labrad.	? ? ?	0	22,13	? ? ?
945	Torné Roig, José	945	labrad.	? ? ?	22,13	22,13	? ? ?
488	Torras Castells, Nemesio	488	labrad.	? ? ?	4,73	4,73	? ? ?
718	Torras Ollé, Andrés	714	labrad.	? ? ?	0	6,07	? ? ?
717	Torras Ollé, Pedro	714	labrad.	? ? ?	0	6,07	? ? ?
25	Torras Pascual, José	25	labrad.	? ? ?	18,70	18,70	55 ? ? ?
398	Torras Fújol, Arturo	396	labrad.	? ? ?	0	6,75	? ? ?
714	Torras Rius, Ferriol	714	labrad.	? ? ?	6,07	6,07	? ? ?
396	Torras Rius, José	396	labrad.	? ? ?	6,75	6,75	? ? ?
20	Tubau Jordana, José	20	jornal.	? ? ?	3,37	3,37	? ? ?
311	Tubella Sabaté, Camilo	309	labrad.	? ? ?	0	26,95	? ? ?
324	Tubella Solé, Antonio	324	jornal.	? ? ?	14,14	14,14	? ? ?
326	Tubella Torrens, Joaquín	324	jornal.	? ? ?	0	14,14	? ? ?
163	Ugé Vendrell, José	163	labrad.	? ? ?	0	0	? ? ?
1152	Valls Armengol, Isidro	1152	labrad.	? ? ?	0	0	? ? ?
54	Valls Armengol, Juan	54	labrad.	? ? ?	0	0	? ? ?
43	Valls Canals, Antonio	43	labrad.	? ? ?	22,10	22,10	216,25 ? ? ?
742	Valls Casas, Juan	742	labrad.	? ? ?	26,18	26,18	102,60 ? ? ?
534	Valls Fernández, Juan	534	labrad.	? ? ?	4,43	4,43	6,81 ? ? ?
747	Valls Juliá, José	747	labrad.	? ? ?	6,07	6,07	? ? ?
1123	Valls Juliá, Juan	1123	labrad.	? ? ?	0	0	? ? ?
349	Valls Juncosas, José	346	jornal.	? ? ?	0	19,20	? ? ?
107	Valls Llopart, Luis	107	labrad.	? ? ?	38,40	38,40	152,90 ? ? ?
1009	Valls March, José	1009	labrad.	? ? ?	4,05	4,05	? ? ?
732	Valls Ollé, Antonio	731	labrad.	? ? ?	9,36	23,40	5,60 ? ? ?
743	Valls Ollé, Juan	742	labrad.	? ? ?	0	26,18	? ? ?
736	Valls Rius, José	734	labrad.	? ? ?	0	15,93	? ? ?
737	Valls Rius, José	737	labrad.	? ? ?	15,70	15,70	? ? ?
520	Valls Roca, José	520	labrad.	? ? ?	0	0	? ? ?
996	Valls Sogas, Juan	995	labrad.	? ? ?	0	4,73	? ? ?
36	Valls Torrens, José	36	labrad.	? ? ?	28,55	28,55	212 ? ? ?
734	Valls Vives, Jaime	734	labrad.	? ? ?	15,93	15,93	105 ? ? ?
737	Valls Vives, José	737	labrad.	? ? ?	5,70	5,70	106,25 ? ? ?
893	Varias Formosa, Jaime	891	labrad.	? ? ?	0	25,18	? ? ?
481	Ventura Expósito, Pablo	480	labrad.	? ? ?	0	24,30	? ? ?
41	Via Canals, Juan	40	labrad.	? ? ?	12,20	13,46	81,70 ? ? ?
1013	Vidal Casadevall, José	1011	labrad.	? ? ?	0	4,05	? ? ?
1011	Vidal Durán, Luis	1011	labrad.	? ? ?	4,05	4,05	? ? ?
124	Vila Carreras, José	124	labrad.	? ? ?	0	0	? ? ?
13	Voltá Carbó, Jaime	13	labrad.	? ? ?	3,37	3,37	? ? ?
480	Voltá Civit, Pablo	480	labrad.	? ? ?	24,30	24,30	125 ? ? ?
15	Voltá Guitart, Jaime	13	labrad.	? ? ?	0	3,37	? ? ?
322	Xaubet Salich, Vicente	322	jornal.	? ? ?	0	0	? ? ?

Federació de Rabassers de Catalunya (Martorell) (1908-1928). (S'indica amb un asterix -en la columna 2- els dirigents que formaren part de la Unió de Rabassaires).

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
1135	Alemaný [Ramoneda], Antonio	Alemaný [Ramoneda], Antonio	Labr	Labr	9	9	170,74	170,74	923,72	923,72	Vi, Fr.	5,38
637	Alemaný [Santeugení], Salvador	Alemaný Vives, Magín	Labr	Labr	10	9	3,74	49,72	209		Vi, Secà, Reg.	1,28
2272	Balagué [Ribas], Miguel	Balagué [Ribas], Miguel	Labr	Labr	10	10	0	0				
616	Barnadas Marcet, Luis	Barnadas Utesa(?), Agustín	Labr	Labr	11	9	0	25,39				
1628	Barquet Robert, Juan	Barquet Robert, Juan	Labr	Labr	10	10	15,91	15,91	114	114	Vi, Erm	,73
486	Bonells Tolosa, Jaime	Bonells Tolosa, Jaime	Prop	Prop	9	9	43,50	43,50	102	102	Vi, Erm	1,92
	- Brau [Canut], Salvador*	-	-	-	-	-	-	-	56	-	Fr, Erm	,73
1825	Butiñán [Casademunt], Martín	Butiñán [Casademunt], Martín	Jorn	Jorn	11	11	0	0				
2231	Campany Closs, Emilio	Campany Closs, Emilio	Labr	Labr	10	10	5,03	5,03				
1740	Casasayas [Enrích], José	Masana Serra, Miguel	Labr	Labr	11	9	0	126,83		610,72		
1907	Castells Peralta, Ginés	Castells Peralta, Ginés	Labr	Labr	9	9	65,09	65,09	63	63	No consta	-
1318	Colell Canut, Lorenzo*	Colell Fagés, Lorenzo	Labr	Labr	10	10	15,97	8,97	194	74,72	Vi, Fr.	1,59
1842	Colell Mas, José	Colell Mas, José	Labr	Labr	9	9	49,97	49,97	344	344	Vi, Fr, Ol, Erm	2,51
184	Colell Parellada, Antonio*	Colell Doménech, Ramón	Labr	Labr	11	9	0	54,69				
1039	Domenech [Casas], José	Domenech [Casas], José	Labr	Labr	9	9	108	108				
	- Doménech Sans, Felix*	-	-	-	-	-	-	-				
1621	Esplugas Bosch, Enrique*	Esplugas Marginat, Juan	Labr	Labr	11	10	0	14,60				
1619	Esplugas Marginat, Juan	Esplugas Marginat, Juan	Labr	Labr	10	10	14,60	14,60				
1926	Figueras [Ribas], Juan	Figueras [Ribas], Juan	Labr	Labr	9	9	25,20	25,20	144	144	Vi	1,47
382	Marimón [Isart], Primitivo	Marimón [Isart], Primitivo	Labr	Labr	9	9	45,84	45,84	183	183	Vi, Fr, Erm	4,39
1929	Martí [Suñiol], José	Martí [Suñiol], José	Labr	Labr	10	10	7,49	7,49	63	63		
1904	Martrat Porta, Jaume*	Martrat Porta, Jaume	Labr	Labr	9	9	41,77	41,77				
679	Mas Puig, Juan	Mas Comaposada, Valentín	Labr	Labr	11	9	0	34,62	182		Vi, Fr, Er, Reg	2,27
	- Masachs [Freixas], Antonio*	-	Labr	-	-	-	-	-	166	-	Vi	1,89
2204	Masachs Gómez, Medin*	Masachs Gómez, Medin	Jorn	Jorn	10	10	0	0				
1840	Maurí [Saurí], Emilio	Maurí [Saurí], Emilio	Labr	Labr	10	10	20,14	20,14	84	84	Vi, Erm	2,05
1228	Moragas Segarra, Ramon*	Canals Llosas, Vicente	Com	Jorn	9	11	57,60	0	94		Vi, Erm	1,46
1131	Munné Cuscó, Lorenzo*	Munné Cuscó, Lorenzo	Labr	Labr	11	11	5,86	5,86				
	- Mutiñán, Martí	-	-	-	-	-	-	-				
	- Pallissa Fiol, José*	-	Labr	-	-	-	-	-				
1015	Parera [Roig], Antonio	Parera [Roig], Antonio	Com	Com	9	9	91,79	91,79	216	216	Vi, Fr, Regadi	,62
	- Pascual, Bartolomé	-	-	-	-	-	-	-				
1831	Peralta Llopart, Arturo*	Peralta Llopart, Arturo	Labr	Labr	10	10	11,98	11,98	165	165	Vi, Bosc	1,63
1822	Peralta Llopart, Pedro	Peralta Llopart, Pedro	Labr	Labr	10	10	0	0				
2288	Riera Claramunt, Francisco*	Riera Cuscó, Antonio	Labr	Labr	11	9	0	31,30		125		
	- Rifé [Montllot], José	-	Labr	-	-	-	-	-				
361	Roca Roqué, José*	Roca Roqué, José	Labr	Labr	10	10	24,62	24,62	114	114	Vi, Bosc	2,04
253	Roig Solias, José	Roig Solias, José	Labr	Labr	10	10	0	0				
1285	Sabat Guilera, Joaquín	Sabat Guilera, Joaquín	Labr	Labr	9	9	45,16	45,16	235	235		
665	Subirana Marimón, Jaime	Subirana Marimón, Jaime	Labr	Labr	10	10	21,68	21,68				
	- Termes Cortadella, Leandro*	-	Labr	-	-	-	-	-	138	-	Vi, Fr.	2,02
27	Tobella Termes, Juan*	Sans Martí, José	Alba	Labr	11	11	0	9,08				
428	Trullas Marimon, Baldomero*	Marimón Mas, Aurelia	Labr	-	11	9	0	29,49	12		Regadu, Secà	,13
1749	Valls Vidal, Eoo.	Valls Vidal, Eoo.	Prop	Prop	9	9	270,88	270,88	180	180	Vi, Reg, Secà	1,40
1064	Ventura [Domenech], Sebastián	Ventura Roca, Juan	Labr	Labr	9	10	26,60	13,67				
272	Vila Comas, Miguel	Vila Comas, Miguel	Labr	Labr	10	10	19,65	19,65				
2006	Vives Masachs, Benito*	Vives Simó, José	Labr	Labr	10	11	23,55	0	163		Vi, Oliv.	1,47

¹ Tot i haver estat el primer president de la Unió de Rabassaires, durant el 1922, no té asterix perquè el 1923 abandonà tant aquesta Federació de Rabassers com la Unió de Rabassaires.

Sant Feliu de Llobregat (Societat d'Obrers Agricultors i Societat de Rabassaires i Arrendataris del Llobregat -federada a la Unió de Rabassaires-) (1913-1925). En la darrera columna -sense número- s'indica a quina de les dues societats va pertànyer (*Obr*, en el cas de la primera; *Rab*, en el cas de la segona; i *O/R*, en el cas que hagués pertangut a ambdues).

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
1658	Padró1914 Alomá [Badosa], Lorenzo		Labr.	Labr.	10	10	10,74	10,74	27,47	27,47	Vinya	,61
2215	Padró1919 Alomá [Condeminas], Diego		Labr.	Labr.	10	10	0	0	88,55	88,55	Vinya	2,14
1621	Padró1919 Amat [Casanovas], José	Amat Durán, Juan	Labr.	Labr.	11	11	0	0				Rab
1618	Padró1919 Amat [Durán], Juan		Labr.	Labr.	11	11	0	0				Obr
640	Padró1919 Arau, Juan	Niqué Amigó, Antonio	Labr.	Labr.	11	11	0	0				Obr
990	Padró1919 Badet [Avinaja], Manuel		Jorn.	Jorn.	11	11	0	0				Obr
1848	Padró1919 Balsells [Carceray], Ant.		Jorn.	Jorn.	11	11	0	0				Obr
2313	Padró1919 Campos [Remacha], Fermín		Jorn.	Jorn.	11	11	0	0				Obr
-	No trobat Carichio Gueralto, Juan											Obr
2083	Padró1919 Castaño Iglesias, Miguel	Castaño Bernardos, Bernar.	Jorn.	Capatazi	11	10	0	0				Rab
-	No trobat Castells, Martí											Obr
1078	Padró1924 Castellans Folch, José	Centellas Márquez, José	Jorn.	Jorn.	-	11	-	0				Rab
887	Padró1914 Claramunt [Ribas], Juan	Claramunt Torné, Isidro	Jorn.	Jorn.	11	11	0	0				Obr
?	Padró1914 Codinachs Roca, Pedro		Labr.	Labr.	11	11	0	0				Obr
2529	Padró1919 Colet [Figueras], Antonio		Labr.	Labr.	11	11	0	0				Obr
2531	Padró1919 Colet [Figueras], Juan	Colet Figueras, Antonio	Labr.	Labr.	11	11	0	0				Obr
2019	Padró1919 Cortés [Tous], Antonio	Bigas Serralbós, Esteban	Labr.	Labr.	11	10	0	0				Obr
38	Padró1919 Cortés Amigó, Pedro	Cortés Amigó, Juan	Labr.	Labr.	11	11	0	0				Rab
1123	Padró1919 Cusó [Majó], Salvador		Labr.	Labr.	11	11	0	0				Obr
1570	Padró1919 Domingo [Torrent], Magín		Labr.	Labr.	11	11	0	0				Rab
760	Padró1919 Escocet [Canals], Miguel		Labr.	Labr.	11	11	0	0				Obr
1118	Padró1919 Ferran [Aymerich], Pablo	Ferrán Colet, Isidro	Jorn.	Jorn.	11	10	0	14				Obr
256	Padró1919 Figueras [Güell], Flor.		Labr.	Labr.	11	11	0	0				Obr
41	Padró1919 Figueras [Virgili], Ramon	Figueras Farrés, Juan	Labr.	Labr.	11	11	0	0				Obr
660	Padró1919 Figueras [Virgili], Ros.	Ros Clusellas, José	Jorn.	Jorn.	11	11	0	0				Obr
142	Cens 1909 Figueras Güell, Juan		Labr.	Labr.	-	-	-	-				Obr
911	Padró1924 Francés [Jordi], Pablo		Jorn.	Jorn.	10	10	0	0				O/R
1020	Padró1919 Gelavert [Mestres], Felipe		Jorn.	Jorn.	11	11	0	0				Obr
2042	Padró1919 Ginesta [Olivella], Arturo		Labr.	Labr.	11	11	0	0				Obr
1210	Padró1919 Grané [Amat], José		Jorn.	Jorn.	11	11	0	0				Obr
-	No trobat Grimau, Mariano											Rab
2281	Padró1919 Güell [Durán], Rosendo		Labr.	Labr.	11	11	0	0				Obr
1036	Padró1919 Ibáñez [Montoliu], Manuel		Jorn.	Jorn.	11	11	0	0				O/R
36	Padró1914 Juliá [Casas], José		Labr.	Labr.	11	11	0	0				Obr
773	Padró1919 Lladó [Font], Lorenzo		Labr.	Labr.	11	11	0	0				Obr
85	Padró1919 Margarit [Batllé], Pedro		Labr.	Labr.	11	11	0	0				Obr
2310	Padró1919 Mariné [Baduell], José		Labr.	Labr.	11	11	0	0				Obr
1133	Padró1919 Marsá [Amigó], Jaime		Labr.	Labr.	10	10	16	16				Obr
370	Padró1919 Martí [Mayol], Salvador	Martí Majó, Carlos	Labr.	Labr.	11	10	0	14				Obr
586	Padró1919 Mas [Pujo], José		Jorn.	Jorn.	11	11	0	0				Obr
1907	Padró1919 Matas [Ripoll], Antonio		Jorn.	Jorn.	11	11	0	0				Obr
928	Padró1924 Miquel [Figueras], Ant.	Miquel Fortuny, Juan	Labr.	Labr.	11	10	0	0				Obr
481	Padró1919 Miquel [Ibáñez], José		Jorn.	Jorn.	11	11	0	0				Obr
361	Padró1919 Molins Estapé, José		Labr.	Labr.	9	9	28	28				Rab
987	Padró1919 Ollols [Karau], Pablo		Labr.	Labr.	11	11	0	0				Obr
252	Cens 1909 Ollá [Coll], Jacinto		Labr.	Labr.	-	-	-	-				Obr
-	No trobat Oriol, Jaime											Obr
163	Cens 1909 Pagés [Durán], Lorenzo			cerrajecerraje	-	-	-	-				Obr
-	No trobat Baileja, Emerio											Obr
1813	Padró1919 Pañella Salom, Remigio		Labr.	Labr.	11	11	0	0				O/R
1836	Padró1919 Plana [Ráfuls], Fláclido	Plana Ráfuls, Juan	Labr.	Labr.	11	11	0	0				Rab
391	Padró1919 Planas Aragay, José	Planas Padró, Pedro	Labr.	Labr.	11	10	0	14				Obr
118	Padró1919 Remisa [Durán], José	Remisa Vendrell, Antonio	Jorn.	Labr.	11	11	0	0				Obr
1525	Padró1919 Reynés [Doménech], Juan		Labr.	Labr.	11	11	0	0				Obr
1483	Padró1919 Roca [Salom], Juan	Roca Guiu, Ramón	Jorn.	Jorn.	11	11	0	0		32	Vinya	1,10
2222	Padró1919 Romagosa [Sans], Juan		Labr.	Labr.	10	10	21,33	21,33	84	84	Vi-ol-erm	4,25
872	Padró1919 Sabanés [Nicolau], José		Jorn.	Jorn.	11	11	0	0				Obr
-	No trobat Sabater, José											Obr
872	Padró1919 Saladrigas [Remisa], Ant.		Labr.	Labr.	11	11	0	0				Obr
1970	Padró1919 Saladrigas Remich, José		Labr.	Labr.	11	11	0	0				Obr
281	Padró1919 Tarrés [Ripoll], José		Labr.	Labr.	11	11	0	0				Obr
1556	Padró1919 Urpí Farigola, Juan		Jorn.	Jorn.	11	11	0	0				O/R
2388	Padró1919 Xarau [Cortés], Jaime		carrerocarreroll	11	11	0	0					Obr

Societat de Rabassaires de Sant Llorenç d'Hortons (1923-1926)

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
?	Carreras Boltà, José	?	?	?	?	?	?	?				
?	Esteve Carreras, Antonio	?	?	?	?	?	?	?				
?	Esteve Mata, Sebastián	?	?	?	?	?	?	?				
?	Esteve Miquel, José	?	?	?	?	?	?	?				
?	Esteve Miquel, Juan	?	?	?	?	?	?	?				
?	Esteve Rovira, Juan	?	?	?	?	?	?	?				
?	Ferrer, Joaquín	?	?	?	?	?	?	?				
?	Figuera Carreras, Lorenzo	?	?	?	?	?	?	?	204,68	?	-	-
?	Gramunt, Arturo	?	?	?	?	?	?	?				
?	Isart Miquel, Salvador	?	?	?	?	?	?	?				
?	Julià, Estanislao	?	?	?	?	?	?	?				
?	Julià [Valls], José	?	?	?	?	?	?	?	29,69	?	Cereal	,30
?	Mas, Jaime	?	?	?	?	?	?	?				
?	Montserrat [Estruch], José	?	?	?	?	?	?	?	128,13	?	Vi,Reg,Bosc	1,53
?	Pujadas, Lorenzo	?	?	?	?	?	?	?				
?	Torrens, Francisco	?	?	?	?	?	?	?				
?	Torres, Magín	?	?	?	?	?	?	?				
?	Valls [Torras], Antonio	?	?	?	?	?	?	?	137,50	?	-	-

Societat de Rabassaires de Sant Sadurní d'Anoia (1921-1923)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1367	Batlle Fiqué, Antonio	Piqué Ráfols, Rosa	Labr ?	11	9	0	45,71	130,30	130,30	Vinya	?	
1370	Boltà Rosell, José		Labr ?	10	10	7,79	7,79					
740	Carbó Mas, Benito	Mas Cabeza, Juan	Labr ?	11	10	0	10,29			2,50	Cereal	?
-	Carbó, Renato	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1131	Coral Guilera, Antonio		Labr ?	10	10	1,61	1,61					
1309	Esteve Salvat, Juan		Labr ?	10	10	10,01	10,01					
433	Formosa Gibert, Jaime		Labr ?	9	9	27,28	27,28					
1584	Gibert Carbó, Jaime	Gibert Almirall, Pedro	Labr ?	11	10	0	0					
1461	Mateo Carbó, José	Mateo Sardá, Saturnino	Labr ?	11	10	0	8,25					
885	Moliner Salvador, Manuel	Salvador Moliner, Juana	Jorn ?	11	10	0	0					
1267	Montserrat Poch, Fco.		Labr ?	10	10	7,09	7,09					
-	Mora, José	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
107	Pujadas Frigols, Pablo		Labr ?	9	9	30	30					
1364	Raventós Casanovas, José	Amat Casas, Pedro	Labr ?	11	10	0	8,83					
715	Rosell Font, Jaime	Font Pallerols, Emilia	Labr ?	11	10	0	10,67					
980	Vallès Ros, Emilio	Vallès Gras, Saturnino	Labr ?	11	10	0	10,64					
518	Varias Suñé, Simón	Suñé Casanovas, Madrona	Labr ?	11	10	0	12,44					

Subirats (Societat de Rabassaires de Sant Pau d'Ordal i Societat de Rabassaires de Subirats -Torre Ramona-) (1923-1929).

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10	11	12	13
?	Arnau [Arrufat], Juan	?	?	?	?	?	?	?	59,25	?	Vinya	2,10
?	Arnau [Montserrat], Juan	?	?	?	?	?	?	?	,51	?	Cereal	,20
?	Baqués Durán, Pablo	?	?	?	?	?	?	?				
?	Castellví, Jaime	?	?	?	?	?	?	?				
?	Catà, Jaime	?	?	?	?	?	?	?				
?	Compte, Pedro	?	?	?	?	?	?	?				
?	Cusiné, Pedro	?	?	?	?	?	?	?				
?	Durán Alemany, José	?	?	?	?	?	?	?				
?	Duran, Joaquín	?	?	?	?	?	?	?				
?	Duran, Marcelino	?	?	?	?	?	?	?				
?	Esteve Massana, Félix	?	?	?	?	?	?	?				
?	Massana [Carbó], Pablo	?	?	?	?	?	?	?	44	?	Vinya	1,22
?	Massana Vendrell, Félix	?	?	?	?	?	?	?	50	?	Vinya-Cereal	,90
?	Massana, Esteban	?	?	?	?	?	?	?				
?	Montserrat Guilera, Isidro	?	?	?	?	?	?	?	25	?	vinya	,99
?	Olivella, José	?	?	?	?	?	?	?				
?	Parellada, José	?	?	?	?	?	?	?				
?	Pujó, José	?	?	?	?	?	?	?				
?	Rafecas Agramunt, José	?	?	?	?	?	?	?				
?	Ráfols, Francisco	?	?	?	?	?	?	?				
?	Raventós, José	?	?	?	?	?	?	?				
?	Sabaté Rovira, Pedro	?	?	?	?	?	?	?	?	?	Vi,cer,bo,er	5,10
?	Sardá Solá, Esteban	?	?	?	?	?	?	?				
?	Solá, Juan	?	?	?	?	?	?	?				
?	Solé, Miguel	?	?	?	?	?	?	?				
?	Trafa, Mateo	?	?	?	?	?	?	?				
?	Vendrell Vendrell, Eudaldo	?	?	?	?	?	?	?				

Societat de Rabassaires de Font-rubí (1919)⁵

N. soci ⁶	N. Amill ⁷	Vi-es ⁸	Cereals	Erm	Vi-ca ⁹	Vi-bosc ¹⁰	Bosc	Regadiu	Total àrea en propietat
1	19	,4896	,4896		,3264				1,3056
3	102	,8016							,8016
11	33	,3468				1.6116			1,9584
16	185	,3468							,3468
21	6	,8361	,2448	,1632					1,2441
25	223		,3468						,3468
28	201		,0612						,0612
30	22							?	
31	176							?	
32	44			,0612	,1836				,2448
39	66	2,9172							2,9172
43	134		,3468						,3468
47	221	1,6524	,2448	,9636	1,1628				3,7536
50	225		,6120						,6120
51	100	,3264							,3264
53	88	,1836							,1836
56	195		,6732						,6732
63	40	,4896		,4688	1.4688		1.4896		4,8960
64	145	,5304	,4284						,9588
65	21				,4896				,4896
67	89	,3468							,3468
68	243		,8568	,1632					1,0200
80	227	,3468					,0408		,3876
87	249	1,0812	,7344	,4896					2,3052
90	197		,3060						,3060
91	266		,6528						,6528
94	80		,4284	,0408					,4692
96	101	,3468							,3468
98	113		,3672						,3672
102	240	1,9788	,1428	,5508					2,6724
105	10				,4896				,4896
106	148					2,4480			2,4480
109	31		,7956						,7956
111	170							?	
117	86	,2652	,3672						,6324
123	159		,8016						,8016
125	50		,4080						,4080
134	228	,4896			,1224				,6120
134	241				,4284				,4284
138	87	,9180	,4080	,2448	,0816				1,6524
141	35	1,9116		,5616					3,5908
142	206	,6936							,6936
145	20	,3468							,3468
146	199	,4692		2,8968					3,3660
153	258	,8568	,6324	,7548					2,2440
154	210	,4896	,4896			,3670			1,8360
155	242	,8568	1,3668						2,2236
159	95	,6324							,6324
166	26		,7548						,7548
167	123	,0408	1,4280	,1224					1,5912
168	72	2,1004	1,3463		,6324				6,0996
171	8	,8772							,8772
171	18							?	
179	198	,4896	,3072	,3672					1,2240
180	226	,2040							,2040
183	224	,6120							,6120
	90		,1020						,1020
	105							?	

⁵ Tal com s'ha dit més amunt, en aquest quadre sols apareixen els socis rabassaires que el 1919 cultivaven algun tros de terra en propietat: 58 associats dels 229 en total de registrats.

⁶ Nombre de soci segons el Llibre de registre de socis de la Societat de Rabassaires de Font-rubí.

⁷ Nombre que té a l'amillament de 1919.

⁸ Vinya espessa

⁹ Vinya campa.

¹⁰ Vinya i bosc.

APÈNDIX 2

Les organitzacions de treballadors agrícoles a Catalunya (1870-1933) (en relació amb els mapes 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6 i 1.7).

Província de Barcelona

Baix Llobregat

250	Abrera			UR1925	UR1933
294	Begues		FTARE		UR1933
291	Cervelló			UR1925	UR1933
291	Cervelló (Palma de Cervelló, La)				UR1933
209	Collbató	UTC			UR1933
287	Corbera del Llobregat (de Baix)		LVRC		UR1933
287	Corbera del Llobregat (de Dalt)				UR1933
304	Cornellà del Llobregat	UTC		FNOAE	
210	Esparraguera	UTC	LVRC	UR1925	UR1933
285	Martorell	UTC	LVRC	UR1925	UR1933
289	Molins de Rei	UTC			UR1933
211	Olesa de Montserrat	UTC			UR1933
290	Pallejà	UTC			
288	Papiol, El	UTC	LVRC	UR1925	UR1933
298	Prat del Llobregat, El	UTC		FNOAE	
286	Sant Andreu de la B.	UTC			
299	Sant Boi del Llobregat	UTC		UR1925	UR1933
300	Sant Climent del Llobregat				UR1933
251	Sant Esteve Sesrovires			UR1925	UR1933
308	Sant Feliu del Llobregat	UTC	LVRC	FNOAE	UR1925
303	Sant Joan Despí	UTC		FNOAE	UR1933
292	Sant Vicenç dels Horts	UTC			
302	Santa Coloma de Cervelló				UR1933
301	Torrelles del Llobregat				UR1933
293	Vallirana	UTC			UR1933

Vallès Occidental

193	Barberà del Vallès				UR1933
191	Castellar del V (S. Feliu Racó)			UR1925	
191	Castellar del Vallès		LVRC	UR1925	UR1933
199	Castellbisbal	UTC		UR1925	UR1933
195	Cerdanyola				UR1933
109	Matadepera		LVRC		
177	Montcada i Reixac				UR1933
204	Rellinàs				UR1933
194	Ripollet		LVRC		UR1933
198	Rubí	UTC	LVRC	UR1925	UR1933
192	Sabadell	UTC	LVRC	UR1925	UR1933
192	Sabadell (Creu Alta de Sabadell)				UR1933
196	Sant Cugat del Vallès	UTC		FTARE	UR1925
110	Sant Llorenç Savall				UR1933
197	Sant Quirze del Vallès			UR1925	UR1933
181	Santa Perpètua de Mogoda			FTARE	UR1933
190	Sentmenat			UR1925	UR1933
201	Terrassa	UTC	LVRC		UR1933
201	Terrassa (S. Pere)		LVRC		
200	Ullastrell		LVRC	UR1925	UR1933
203	Vacarisses		LVRC		UR1933
202	Viladecavalls		LVRC	UR1925	UR1933

Anoia

212	Bruc, El		LVRC		
212	Bruc, El (Bruc del Mig)				UR1933
245	Cabrera d'Igualada				UR1933
221	Calaf				UR1933
244	Capellades	UTC		FTARE	UR1933
239	Carme				UR1933
241	Castellolí				UR1933
227	Copons				UR1933
248	Hostalets de Pierola, Els				UR1933
226	Jorba				UR1933
236	Llacuna, La				UR1933
249	Masquefa	UTC	LVRC	FTARE	UR1925

224 Montmaneu			UR1933
230 Odena		FTARE	UR1933
237 Orpí			UR1933
247 Piera			UR1933
247 Piera (Can Canals)	LVRC	FTARE	UR1925 UR1933
247 Piera (S. Jaume Sesoliveres)		FTARE	UR1925 UR1933
242 Pobla de Claramunt, La			UR1933
228 Prats del Rei, Els			UR1933
233 Sant Martí de Tous			UR1933
235 Santa Maria de Miralles			UR1933
246 Vallbona d'Anoia			UR1933
240 Vilanova del Camí			UR1933

Alt Penedès

281 Avinyonet (Les Gunyoles)		FTARE	UR1925
281 Avinyonet del Penedès		FTARE	UR1933
264 Cabanyes del Penedès, Les	UTC	FTARE	UR1933
261 Castellví de la Marca		FTARE	UR1933
257 Font-rubí			UR1933
283 Gelida		LVRC FTARE	UR1925 UR1933
270 Granada, La	UTC	FTARE	UR1933
238 Mediona			UR1933
238 Mediona (S. Joan de Mediona)		FTARE	UR1933
279 Olèrdola			UR1933
279 Olèrdola (Moja)		FTARE	
279 Olèrdola (Plana Rodona, La)		FTARE	
279 Olèrdola (S. Jaume de Moja)		FTARE	UR1933
279 Olèrdola (Sant Pere Molanta)		FTARE	UR1933
263 Pacs			UR1933
260 Pla del Penedès	UTC	FTARE	UR1933
258 Pontons			UR1933
265 Puigdàlber		FTARE	UR1933
269 Sant Cugat Sesgarrigues		FTARE	UR1933
252 Sant Llorenç d'Hortons	UTC		UR1925 UR1933
252 Sant Llorenç d'Hortons (Beguda Alta)			UR1925 UR1933
260 Sant Martí Sarroca		FTARE	UR1925 UR1933
255 Sant Pere de Riudebitlles		FTARE	UR1933
256 Sant Quintí de Mediona			UR1933
253 Sant Sadurní d'Anoia	UTC LVRC	FTARE	UR1925 UR1933
267 Santa Fe del Penedès		FTARE	UR1933
272 Santa Margarida i M (La Bleda)		FTARE	UR1933
272 Santa Margarida i M. (Monjos, els)		FTARE	UR1925 UR1933
272 Santa Margarida i.. (S ^a Margari.)		FTARE	
272 Santa Margirada i M (La Ràpita)			UR1933
268 Subirats	UTC	FTARE	UR1925 UR1933
268 Subirats (Cantallops)		FTARE	
268 Subirats (Lavern)	UTC	FTARE	UR1925 UR1933
268 Subirats (Ordal)		FTARE	UR1933
268 Subirats (S. Pau d'Ordal)	UTC	FTARE	UR1925 UR1933
254 Torrelavit (Terrassola)	UTC LVRC		
254 Torrelavit			UR1933
259 Torrelles de Foix			UR1933
259 Torrelles de Foix (Cuscunà)			UR1933
271 Vilafranca del Penedès	UTC	FTARE	UR1925 UR1933
262 Vilobí del Penedès		FTARE	UR1933

Garraf

278 Canyelles		FTARE	UR1933
273 Castellet i la G (Les Masuques)		FTARE	
273 Castellet i la Gornal		FTARE	UR1933
273 Castellet i la G (Clariana de C)		FTARE	UR1933
273 Castellet i la Gornal (Gornal)		FTARE	
273 Castellet i la Gornal (Torrelletes)			UR1933
274 Cubelles		FTARE	UR1933
282 Olesa de Bonesvalls		FTARE	UR1933
277 Sant Pere de Ribes		FTARE	UR1933
276 Sitges		FTARE	
275 Vilanova i la Geltrú	UTC	FTARE FNOAE	UR1925 UR1933

Barcelonès

174 Badalona	UTC	FNOAE	UR1925 UR1933
309 Barcelona		FNOAE	
309 Barcelona (Horta)	UTC		

309 Barcelona (Les Corts)	UTC		
309 Barcelona (S.Andreu P)	UTC		
309 Barcelona (S.Martí P)	UTC		
309 Barcelona (Sant Andreu Palomar)		FNOAE	
309 Barcelona (Sants)	UTC		
309 Barcelona (Sarrià)	UTC		
306 Esplugues	UTC	FNOAE	
305 Hospitalet del Llobregat, 1'	UTC	FNOAE	
307 Sant Just Desvern	UTC	FNOAE	
176 Santa Coloma de Gramanet			UR1925 UR1933

Maresme

171 Alella	UTC		UR1933
145 Arenys de Munt		UR1925	
152 Argentona	UTC		UR1933
142 Canet de Mar		UR1925	UR1933
135 Malgrat	UTC	UR1925	UR1933
151 Mataró	UTC	FNOAE	UR1933
160 Orrius			UR1933
165 Premià de Dalt			UR1933
139 Sant Pol			UR1933
168 Teià	UTC	UR1925	UR1933
173 Tiana		UR1925	UR1933
133 Tordera			UR1933

Vallès Oriental

156 Ametlla del Vallès, L'			UR1933
114 Caldes de Montbui			UR1933
112 Castellterçol			UR1933
122 Garriga, La			UR1933
158 Granollers			UR1933
178 Llagosta, La			UR1933
185 Lliçà de Vall			UR1933
179 Martorelles		UR1925	
182 Mollet del Vallès		UR1925	UR1933
170 Montornès del Vallès		UR1925	UR1933
184 Parets del Vallès			UR1933
187 Santa Eulàlia de Ronsana			UR1933

Bages

216 Aguilar de Segarra			UR1933
103 Artés			UR1933
83 Avinyó (Horta d'Avinyó)			UR1933
87 Balsareny			UR1933
104 Calders			UR1933
98 Callús			UR1933
93 Cardona			UR1933
206 Castellbell i el Vilar			UR1933
206 Castellbell i el Vilar (S. Cristófor)			UR1933
213 Castellgalí			UR1933
96 Fonollosa			UR1933
96 Fonollosa (Fals)		UR1925	UR1933
101 Manresa		UR1925	UR1933
101 Manresa (Guix)			UR1933
82 Moià			UR1933
207 Monistrol de Calders			UR1933
105 Navarcles			UR1933
88 Navàs			UR1933
106 Pont de Vilomara (Rocafort de Bages)			UR1933
106 Pont de Vilomara, El			UR1933
214 Rajadell		UR1925	UR1933
86 Sallent			UR1933
84 Sant Feliu Sasserra			UR1933
102 Sant Fruitós del Bages			UR1933
97 Sant Joan de Vilatorrada			UR1933
94 Sant Mateu de Bages			UR1933
215 Sant Salvador de Guardiola		UR1925	UR1933
205 Sant Vicenç de Castellet		UR1925	UR1933
80 Santa Maria d'Oló	UTC		UR1933
100 Santpedor			UR1933
95 Súria			UR1933

Berguedà

19	Avià		UR1933
23	Berga		UR1933
27	Borredà		UR1933
20	Casserres		UR1933
21	Gironella		UR1933
22	Olvan		UR1933
89	Puigreig		UR1933

Osona

51	Manlleu	UTC	
32	Prats de Lluçanès		UR1933
53	Santa Maria del Corcó	UTC	
47	Torelló	UTC	
43	Vic	UTC	

Província de Tarragona

Alt Camp

22	Aiguamúrcia		UR1933
22	Aiguamúrcia (Les Pobles)		UR1933
22	Aiguamúrcia (Stes Creus)		UR1933
81	Alcover		FNOAE UR1933
27	Alió		FNOAE
29	Bràfim	FTARE	FNOAE UR1933
17	Cabra del Camp	FTARE	FNOAE UR1933
32	Masllorenç		UR1933
35	Nulles		FNOAE UR1933
24	Pla de Santa Maria	FTARE	FNOAE
21	Pont d'Armentera, el	FTARE	
28	Puigpelat		FNOAE UR1933
31	Rodonyà	FTARE	
34	Vallmoll		FNOAE
26	Valls	UTC	FTARE FNOAE UR1933
26	Valls (Picamoixons)		FTARE FNOAE
25	Vila-rodona		FTARE UR1933
36	Vilabella		FNOAE

Baix Penedès

62	Albinyana		UR1933
62	Albinyana (Les Peces)		FTARE UR1933
61	Arbóç, l'		FTARE FNOAE UR1933
60	Banyeres		FTARE
64	Bellvei		FTARE FNOAE UR1933
58	Bisbal del Penedès, La		FTARE UR1933
67	Calafell		FTARE UR1933
59	Llorenç del Penedès		FTARE UR1933
56	Montmell (Juncosa de Montmell)		UR1933
57	Sant Jaume dels Domenys		FTARE
57	Sant Jaume dels Domenys (Lleuger)		FTARE UR1933
57	Sant Jaume dels Domenys (Papiolet)		FTARE UR1933
74	Sant Vicenç de Calders		FTARE
63	Santa Oliva		FTARE
66	Vendrell, el	UTC	FTARE FNOAE UR1933

Tarragonès

65	Bonastre		UR1933
45	Catllar, El		FTARE UR1933
70	Creixell		FTARE UR1933
40	Garidells, els		FNOAE
48	Morell, El		FTARE FNOAE UR1933
44	Nou de Gaià, La		UR1933
51	Pallaresos		UR1933
69	Pobla de Montornès		FTARE UR1933
71	Roda de Barà		FTARE UR1933
37	Salomó		UR1933
41	Secuita, La		UR1933
53	Tarragona	UTC	UR1933
73	Torredembarra		FTARE UR1933
54	Vila-seca		FTARE FNOAE

47 Vilallonga del Camp		FTARE	UR1933
Conca de Barberà			
20 Barberà de la Conca		FTARE	
13 Blancafort			UR1933
18 Espluga de Francolí, 1'		FTARE FNOAE	
18 Espluga del Francolí, 1'			
76 Montblanc		FTARE	
19 Pira		FTARE	UR1933
11 Rocafort de Queralt		FTARE	UR1933
1 Santa Coloma de Queralt		FTARE	
15 Solivella		FNOAE	
75 Vimbodí		FTARE FNOAE	
Baix Camp			
98 Aleixar'1		FNOAE	
97 Alforja		FNOAE	
103 Montroig del Camp		FNOAE	
101 Reus	UTC	FNOAE	
110 Riudecols		FNOAE	
83 Selva del Camp, la		FNOAE	UR1933
Priorat			
92 Cornudella		FTARE	
134 Guiamets, els		FNOAE	
131 Marçà		FNOAE	
91 Ulldemolins		FNOAE	
Ribera d'Ebre			
150 Benissanet			UR1933
144 Riba-roja d'Ebre		FNOAE	
154 Tivissa (Serra d'Almos, la)		FNOAE	
154 Tivissa		FNOAE	
Terra Alta			
149 Corbera d'Ebre			UR1933
161 Gandesa			UR1933
169 Horta de Sant Joan, L'	UTC		
Baix Ebre			
173 Tortosa		FNOAE	
Província de Lleida			
Segarra			
155 Guissona			UR1933
Segrià			
315 Llardecans	UTC		
Urgell			
238 Verdú		FTARE	
Província de Girona			
Alt Empordà			

440

92 Espolla
101 Llança
108 Vilajuiga

UR1933
UR1933
UR1933

Baix Empordà

182 Palafrugell UTC
188 Sant Feliu de Guíxols UTC

Garrotxa

49 Olot UTC

Gironès

192 Cassà de la Selva UTC

Pla de l'Estany

69 Banyoles UTC

Ripollès

23 Ripoll UTC

Selva

240 Anglès
222 Blanes
230 Santa Coloma de Farnés

UR1933
UR1933
UR1933

Abreujaments

UTC: Unió de Treballadors del Camp a Catalunya (1872-1874)
LVRC: Lliga de Viticultors Rabassaires de Catalunya (1882-1883)
FTARE: Federació de Treballadors Agrícoles de la Regió Espanyola (1893-1896)
FNOAE: Federació Nacional d'Obrers Agrícoles d'Espanya (1913-1918)
UR1925: La Unió de Rabassaires el 1925
UR1933: La Unió de Rabassaires el 1933

APÈNDIX 3

Cellers i fassines cooperatives a Catalunya (1900-1930).

Població	Com. Any de Fundació ¹
Aiguamúrcia (Santes Creus)	ACA 1921
Aiguamúrcia	ACA 1920
Albatàrrec	SGR (1919)
Albí, 1'	GAR 1920
Alcarràs	SGR (1919)
Alella	MAR 1906
Alió	ACA 1911
Arbeca	GAR 1920
Arbeca	GAR 1920
Arbós, 1'	BPE (1922)
Artés	BAG (1923)
Balaguer	NOG 1919
Banyeres	BPE 1919
Barbarà de la Conca	CBA 1901
Barberà de la Conca	CBA 1919
Bellmunt del Priorat	PRI (1923)
Blancafort	CBA 1911
Bot	TAL 1920
Cabanyes, Les	APE 1921
Cabra del Camp	ACA 1912
Cabra del Camp	ACA 1920
Cambrils	BCA (1922)
Cambrils	BCA 1914
Campmany	AEM (1924)
Castellbisbal	VOC 1913
Cornudella	PRI 1919
Espluga del Francolí	CBA 1912
Espolla	AEM 1906
Falset	PRI (1924)
Falset	PRI 1919
Gandesa	TAL 1919
Garriguella	AEM 1915
Granada, La	APE 1921
Gratallops	PRI 1917
Guiamets, Els	PRI (1919)
Igualada	ANO 1922
Igualada	ANO (1908)
Llorenç del Penedès	BPE 1920
Marçà	PRI 1912
Martorell	BLL 1917
Masroig	PRI (1924)
Moià	BAG (1924)
Mont-roig del Camp	BCA (1925)
Montblanc	CBA 1919
Montblanc	CBA 1922
Morell	TAR (1930)
Navarcles	BAG 1923
Nulles	ACA 1920
Odena	ANO (1909)
Olèrdola (Moja)	APE 1921
Palau d'Anglesola	PUR 1919
Palau-savardera	AEM (1920)
Piera	ANO (1919)
Pinell de Brai	TAL 1921
Pira	CBA 1920
Pla de Santa Maria	ACA 1913
Pla del Penedès	APE (1920)
Pla del Penedès, El	APE 190?
Polinyà	VOC (1922)
Porrera	PRI (1919)
Ripollet	VOC 1920
Rocafort de Queralt	CBA 1918
Rocafort (Pont Vilomara)	BAG (1923)
Rubí	VOC (1920)
Sabadell	VOC 1920
Sant Cugat del Vallès	VOC 1922

¹ Entre parèntesi figura el primer any que tinc constància de l'existència del celler o fassina.

Sant Fruitós del Bages	BAG (1924)
Sant Jaume dels Domenys	BPE (1922)
Sant Martí de Tous	ANO (1923-25)
Santpedor	BAG 1923
Sarral	CBA 1912
Sarral	CBA 1914
Selva del Camp	BCA (1924)
Solivella	CBA (1924)
Terrassa	VOC (1920)
Torrelavit	APE (1922)
Valls	ACA (1911)
Valls	ACA 1920
Vendrell, El	BPE 1911
Vila-rodon	ACA 1919
Vila-seca	TAR (1919)
Vilajuïga	AEM 1922
Vilanova i la Geltrú	GAF (1919)
Vilavert	CBA (1920)
Vilella Baixa	PRI (1924)
Vinaixa	GAR (1921)

Fonts:

Bibliogràfiques: CASTELLS, Andreu: *Sabadell. Informe de l'oposició* (vol IV)...; CELADA, Rafael: *Aproximació a l'Atlas Cooperatiu...*; GAVALDÀ TORRENTS, Antoni: *L'associacionisme agrari...*; LIGA ECONÓMICA: *Memoria y breves notas sobre Igualada y su riqueza. Ejercicio 1926-1927*, Igualada, 1928; MANCOMUNITAT DE CATALUNYA: *Crònica Oficial* (1920-1921); MANCOMUNITAT DE CATALUNYA: *L'obra realitzada. Anys 1914-1923*, vol. I, II i III, Barcelona, 1923; MANCOMUNITÉ DE CATALOGNE: *Les Syndicats Agricoles de Catalogne à l'Exposition de la Cooperation et Oeuvres Sociales de Gand*, Barcelona, 1924; MARTINELL, Cèsar: *Construccions agràries de l'arquitecte Cèsar Martinell*, Barcelona, juliol de 1923; MUÑIZ, Lorenzo: *La Acción Social Agraria en España...*(1927); CAMPLONCH ROMEU, Isidro: *Cellers Cooperatius de producció i venda*, Barcelona, 1917.

Hemerogràfiques: *Agricultura* (1918-1930); *La Llar* (1920-1923); *El Popular* (Vilafranca) (1919); *Revista de la Càmera Agrícola Oficial del Bajo Llobregat* (1909); *RIACSI* (1925).

Arxivístiques: "Inventari del fons dels Serveis Tècnics d'Agricultura" a l'Arxiu Nacional de Catalunya.